
SESSİZLİĞİN
İLK SESİ
adalet
ağaoğlu
öykü

SESSİZLİĞİN İLK SESİ

TÜRK YAZARLARI DİZİSİ: 67

SESSİZLİĞİN İLK SESİ

Birinci Basım- : Mart 1978 İkinci Basım : Mart 1981

Kapak : Engin Yüksel

EVRİM Matbaacılık Ltd. Şti.

Sclvili Mescit S. 3 Cağaloğlu -İstanbul _ 1981

Adalet Ağaoğlu

SESSİZLİĞİN İLK SESİ

Hikâyeler 2. Basım

Birinci Bölüm

(1975-1976)

SEN EY KUTSAL IŞIK

İsa doğarken. İsa samanların üstünde. İsa Meryem anasının kucağında. İsa meleklerin kanadında. İsa kutsanıyor. İsa keçisiyle. İsa çatal sopasıyla. İsa'nın anlayışlı bakışları. İsa'nın hoşgörülü yanakları. İsa, sen ey aziz babamız! İsa Baba ve çocukları. Yüce İsa, iyi İsa. Çok yüce İsa, pek iyi İsa. İsa tutuklanıyor. Kötü İsa, pis İsa. İsa yalnız. İsa çarmıhta. İsa göklerde. İsa kutsal. İsa yerlerde. İsa haç.

Haç doğumlarda. Haç düğünlerde. Haç ölümlerde. Mezarlarda haç.

Haç Kudüs'te. Haç adsız asker anıtında. Evlerin ocakba-şında, yatakların başucunda haç. Haç Papa'nın göğsünde, göbeğinde, başında ve asasının ucunda. Dul kadının, kızoğlan kızın boynunda haç. Haç tahtacılarda, bakırcılarda. Haç kuyum cularda, gümüşçülerde. Rahibenin alnında haç. Haç genelevin kapısında, genelevi işletenin iki meme arasında. Hippinin ayak bileğinde haç.

Haç Kudüslünün, Cezayirlinin işportasında. Haçlı anahtarlıklar, haçlı künyeler, kibritlikler; haçlı külahlar, kaşıklar; haçlı kitap açacaklar. Renkli taşlardan, boncuklardan, poliüretandan, kâğıttan, kartondan haç. Haçlı kartpostallar. Haçlı PTT pulları, haçlı PTT damgaları. Kokteyl karıştırıcılarının sapında, renkli kürdanların başında haç. Haç biçimi avlular, haç biçimi çatılar, çiçeklikler, salyangoz çatalları; haç biçimi koltuklar, sigara masaları, kültablaları. Kilise mumlarına kakılmış haç; meyve tabaklarına, şarap bardaklarına işlenmiş; oturaklara, tavşan kızların popolarına damgalanmış haç.

İsa'nın başında bir tutıım ışık. Alnında, avuçlarında, üst-üste bağlanmış ayaklarının orta yerinde birerden dört delik. İki delik arası yukardan aşağı, iki delik arası soldan sağa. İsa'nın ruhu gökyüzüne uçtu. İsa'nın gövdesi kalıplara dökülüyor. İsa haçların ortasına geriliyor. Altından, gümüşten, bronzdan, pirinçten, fildişinden, mermerden, camdan, taştan, alçıdan, kilden, çamurdan, fiberglastan... Vatikan'ın önünde binlerce. Kudüs sokaklarında milyonlarca. İsa tek tek satılıyor, çift çift satılıyor. Haçı ayrı, kendi ayrı satılıyor. Haçıyla birlikte satılıyor. Birer frerler için. Birer sörler

için. Birer frerlerin kız kardeşleri, birer sörlerin erkek kardeşleri için. Birer çocuklara, birer ana-lara-babalara, dedelere, nenelere... Büyükleri büyük kiliselere. Çok inanmışa çok özenli, az inanmışa az özenli; birerden bir milyar da mezarlara. Sonra birer giriş kapılarına, birer ‘aile’ kiliselerine, birer 'aile' otellerine, birer 'aile' lokantalarına, birer 'aile' barlarına, birer 'aile' bankalarına, birer ‘aile' bankacılarına, birer ‘aile' şirketlerine, birer ‘aile' fabrikalarına, birer 'aile' kedilerine, birer ‘aile' köpeklerine ...

İsa'nın kutsal evine hoşgeldiniz! Bu yepyeni evinde fabrikadan yeni çıkmış bu sütbeyaz İsamız da bu yepyeni yerinizde temiz ruhlarınızın bekçisi olsun. İsa sizi börtüden-böcekten, her türlü kötülükten korusun. Amin! ..

Mum Işığı Kutsal su. Öd ağacı. Mum.

İsa'ya mum. Küçük boy mum, orta boy mum, büyük boy mum. İnce mum, kalın mum. İkişer kiloluk altı mum. Yirmişer kiloluk iki mum. Her boy mum. Her ağırlıkta mum. Daha çok mum. Günlük mum, aylık mum, yıllık mum, yüz yıllık mum.

Yeni kurulan iyi yoksul insanlar mahallesinde, yeni yaptırdığımız kilise için yüz adet birer metrelik, elli adet ikişer metrelik, bin adet yirmi santimlik, üç bin adet de ispermeçet mumlardan istiyoruz. Bu yeni ve iyi insanların Pazar ayinlerinde, evlenme törenlerinde, çocuklarının kutsanmasında, ölülerinin beklenmesinde gerekli bütün mumları istiyoruz. Karanlık gecelerde kilisemizin bütün kutsal görevlerini yerine getirebilmesini engellemeyecek çoklukta mum istiyoruz. Üç bin adet de ispermeçetti, tamam. Haftaya yükleyiniz. Doğruca şu adrese gönderiniz. Kentin dışında yeni kurulmuş bir mahalledir. Yolları henüz tamamlanmış değil. Işık yok. Ama yakında olur. Karanlığa kalmayınız. Arabanız geçebilir, geçebilir evet. Yollar da ilerde tamamlanır. Siz yine de yağmurlara kalmayınız. Çamurlara saplanmayınız. Hayır, fabrika biraz daha uzakta kalır. Onun yolu ayr'ı. Fabrikaya giden yola saparsanız kilisemizi bulamazsınız. Siz anayoldan ayrılınız. Sola, toprak yola sapınız. Sonra sağa, yine toprak yola sapınız. Mumlarımızı sarsmayınız. Sağa sapınca kilisemizi görebilirsiniz. İlerleyiniz, ilerleyiniz. Arabanızı gözeterek ilerleyiniz. Yapımları tamamlanmamış barakalar arasından geçerek ilerleyiniz. Çocuklara dikkat ediniz. Anaları babaları işteyken. çocuklar ortalığa dökülürler. Onlara dikkat ediniz. Mumlarımıza dikkat ediniz, kırılmasınlar. Haftaya getiriniz.

Borcumuz nedir?

Mumlar yerlerine konuldu. Artanlar depolara kaldırıldı.

Papaz efendi çok hoşnutmuş. Kilisenin, açılışı için hemen bir gece ayini düzenlemiş. Mahallenin bütün insanlarını bu ayine çağırmış. Ayin gecesi bu insanlar karanlık evlerinin pencerelerinden baktıklarında çok uzakta fabrika ışıklarının, daha yakınlarında da kilise mumlarının pırıldadığını görmüşler. Gözlerini uzak ve yakın bu iki ışıklı noktaya dikip kalmışlar. «Evlerimiz ne zaman ışıyacak, yollarımız ne zaman düzelecek, ne zaman bizim de çok mumumuz, kandillerimizde yağımız, lambalarımızda gazımız olacak?» diye sormuşlar birbirlerine. İşte ve iş dönüşü kötü yolun engebelerinden çok yorgun oluyorlarmış. Bu nedenle papaz efendinin kiliseye çağrısına da pek istekli gitmemişler. Kadınların aklı evde yıkanacak bulaşıklarda, dikilecek söküklerde, yamanacak çoraplarda, karanlık maranlık, ille ayıklanması gerekli tahılda kalmış. Erkekler evlerine çakılacak çivileri, takılacak camları, kapıları, kurulacak sobaları, kesilecek odunu düşünürlermiş. Geceleri dinlenme, uyuma saatlerinde tükenen iki cılız mumun, tüten yağın ışığında bütün bu işleri yine de yapmaları gerekiyordu çünkü. Kış yaklaşıyor, tüketici iş saatleri ardından bütün bunların da tek tek yoluna konulması için onlara akşamın dar, karanlık saatleri kalıyordu. Kadınlı erkekli hepsi de yola koyulmuş, kilisenin kapısından, pencerelerinden, dışarı taşan büyük aydınlığa doğru ayaklarını sürüyerek yürümüşler. Akılları başka yerlerde olduğu için İsa’ nın kutsal evine böylesi gönülsüz girişlerinden ötürü «Tanrı günahlarımızı affetsin» demeyi bile unutmuşlar.

Papaz efendi yine de hoşnutmuş. Kilisenin bir gece ayiniyle açılmasından doğan kuşkuları dağılıvermiş. «Bu yorgun insanlar, -evlerinde de yapılacak daha yığınla işi olan bu insanlar, işte geceleri bile yorgunluklarını, işlerini güçlerini unutarak kutsal evimize koştular» diyormuş içinden.

İnsanlar üçer beşer kilisedeki yerlerini almışlar. Nerdeyse beş yüz mumla aydınlanmış kiliseye girince bol ışıktan ilkin gözleri kamaşıyormuş. Papaz efendinin uzun açış konuşmasını yarı kirpiklerini kırpıştırarak, yan içleri geçmiş, uyuklayarak dinliyorlarmış. Genç anneler, yeni doğmuş çocuklarını evlerinde, soğuk odalarında yalnız bırakmaktan tedirginlermiş. Yine de ılık ve aydınlık kilisenin içi usul usul dinlendiriyormuş herkesi.

Papaz efendinin konuşmasının orta yerinde genç annelerden birinin gözü başka bir genç anneye ilişmiş. Onun, oturduğu sırada, dizlerinin üstünde minik bir bebek hırkası ördüğünü görmüş. Hırkayı tanımış. Daha o sabah bu genç anne nicedir mum, yağ alamadıklarından, karanlıkta bebeğin yarım kalmış hırkasını bile bitiremediğinden, bebek üşüyecek diye kaygılandığından söz ediyormuş. Bu annenin o hırkayı şimdi ördüğünü gören kadın yanındakini dürtmüş. Gördüğünü ona da göstermiş. Yanındaki de kendi yanındakini dürtmüş. O da ya-nındakini. Hepsi birbirlerine yün ören anneyi göstermişler. Genç anne kutsal evde papaz efendiyi dinlemeyip de yün ördüğünün görüldüğünü hemen anlamış. Önce çok ürkmüş. Hırkayı saklamaya kalkmış, ama sonra cayıvermiş. Kendisine bakanlara gülümseyip omuz silkmiş. Derken son sırayı bitirip ilmiği düğümlemiş. İpi dişleriyle kırmış, minik hirkayı dizlerinin üstünden bir karış yukarı kaldırıp ötekilere göstermiş. Hepsine göz kırpmış. Çok sevinçliymiş. Pırıldayan yüzlerce muma usulca küçük bir öpücük göndermiş.

Gelen günlerde yeni mahallenin yeni insanları aralarından dört kişi seçmişler. Onları papaz efendiye göndermişler. Bu dört kişi papaz efendiden gece ayinlerinin çoğaltılmasını istemişler. «Kutsal evimizde geçirdiğimiz her gece ertesi gün için bize yeni bir güç veriyor. Dualarınız ruhumuzu arıtıyor» demişler. Papaz efendi buna daha çok sevinmiş. Evlatlarını kırmamış. Kiliseye daha çok mum ısmarlamış. Gece ayinlerini haftada dörde çıkarmış.

Her iyiliğin bir de kötülüğü olur ya, papaz efendi de bu iyiliğin bir kötülüğünü görmüş. Gece ayinlerinde kilise tıklım tıklım doluyor, Pazar ayinlerine ise birkaç titrek adamla birkaç titrek kadından başka gelen giden olmuyormuş. Pazar ayinleri sırasında derinden derine, kapıları takılmamış, çatıları örtülmemiş, sobaları kurulmamış evlerden sürekli çekiç, testere sesleri işitiliyormuş. Kimileri akan damlarına çinko çakıyor, kimileri cama çerçeve biçiyormuş. Bütün bu gürültüler kiliseye, insanların güle oynaya kendilerini uzun bir Pazar eğlencesine kaptırdıkları biçiminde yansıyormuş. Papaz efendi Kutsal İsa'ya, onun evine ve kendisine yürekten bağlı bu insanların Pazar ayinlerine karşı gösterdikleri ilgisizliğin nedenini çözemiyormuş. Gece ayinlerinden birinde kiliseyi dolduranları uyarmak zorunda kalmış:

«Ey iyi insanlar! Sizler pek iyi bilirsiniz ki bin gece ayini bir Pazar ayininin yerini tutmaz. Aziz babamız İsa efendimiz sizleri Pazar ayinlerinde de kutsal evinde görmekten mutluluk duyacak, ruhlarınızı nura boğacaktır» demiş.

Ania bu, durumu değiştirmemiş.

Papaz efendi kiliseye iki araba yeni mum getirtmiş. Çabuk çabuk tükenen mumların yerleritıe yenileri dikilmiş, artanlar yine depolara kaldırılmış.

Yeni mahallede evler hâlâ karanlık. Ama kilise, haftanın dört gecesi yüzlerce mumluk ampullerle aydınlatılıyormuşçasına aydınlık. Şimdi artık insanların ilk ayin gecesi üstlerine çöken uyuşukluktan, uykudan da eser yok. Tam karşıtı, son kerte diri görünüyormuş bu insanlar. Omuzları dik, elleri sıralarının arkasında oturuyor; yalnız başları önlerinde, papaz efendiyi dinli-yorlarmış. Çünkü sıraların ardındaki ellerin hemen hepsi ya düğme dikiyor, ya yama yamıyor, ya ip eğiriyor, ya menteşe onarıyor, çivi düzeltiyormuş. Okumayı seven erkeklerse, fabrikada ellerine geçen ne varsa onları okuyorlar, kimi hesap tutuyor, kimi askerdeki oğluna mektup yazıyormuş. Artık gece ayinlerinden hoşnut olan yalnız papaz efendi değil; ayine gelen bütün insanlar da çok hoşnut ayrılıyormuş kiliseden.

Bu insanlardan biri kutsal eve bir gece elinde testere ve iki tahta ile gelince bütün işler bozuluyor. Kiliseye testereyle gelen kimse, en arka sıraya oturmuş. Papaz efendinin öğütlerinin en içten bölümünde gerilerden gelen hırt hırt testere sesi ansızın kiliseyi dolduruvermiş. Papaz efendi ilkin ürkmüş. Kiliseyi kurtlar kemiriyor sanmış. Duala.rına ara verip dinlemiş. Sesin ner-den geldiğine kulak vermiş. Ansızın:

«Orda ne oluyor?» diye sormuş.

^ma testere sesi durmuyor. Tahtayı. testereleyen kimse, testere sesinden papaz efendinin sorusunu duyamamış ki.

Papaz efendi testere sesinin geldiği yere doğru ağır ağır yürürken bir de ne görsün? Sıraların altındaki eUer İsa’nın kutsal evini adi bir atölyeye, kendi avlularına, oturma odalarına ya da bunlara benzer bir şeye çevirmişler.

O geceden sonra papaz efendi gece ayinlerini kaldırıyor. Bu insanlara, bundan böyle Pazar ayinlerine gelmelerini, gelmezlerse kutsal İsa efendimize çok ayıp olacağını, bu nedenle de kendisinin onların çocuklarını kutsayamayacağını, çiftleri ev-lendiremeyeceğini, ölülerinin ruhuna dua okuyamayacağını, çünkü kendilerinin inançsız olduklarına karar vermek zorunda kalacağını bildiriyor. Durum böyle olunca artık ister istemez Pazar ayinlerine her evden bir kişi temsilci olarak katılmak zorunda kalmış. Böylece kiliseye çok mum artmış. Artan mumlar ötekilerle birlikte depolara konmuş.

Geceleri evlerinin karanlığında çivilerini çakamayan, yünlerini öremeyen, tahıllarını ayıklayamayan, mektuplarını yazıp pencere tahtalarını doğrayamayan insanlar, depolardaki bunca mumun ne40lacağını sormuşlar birbirlerine. Düşünüp taşınıp yine aralarında dört kişi seçmişler. O dört kişi papaz efendiye gitmiş, ondan kutsal evdeki mumlardan birazını evlere dağıtmasını istemişler. Papaz efendi onlara böyle bir dağıtıma yetkisi olmadığını, kutsal evin kutsal mumlarını kutsal olmayan yerlere dağıtmasının kutsal İsa ilkelerine aykırı kaçacağını bildirmiş. Seçilen dört kişi ordan çıkıp Belediye Başkanı'nın yanına giderler. Ona:

«Bizleri buraya yerleştirdiniz. İyi ama ışığımız ne zaman gelecek, yollarımız ne zaman yapılacak?» diye sorarlar. Bunun üzerine Belediye Başkanı da onlara vergilerini ödemekte tembellik gösterdiklerini, evlerinin ışımasını, yollarının yapılmasını kendilerinin geciktirdiklerini, bu nedenle vergilerini zamanında ödemedikleri sürece isteklerinin o oranda ağır gerçekleşebileceğini söylemiş.

«Ayrıca» demiş, «kiliselerle fabrikalara mum ve yağ yetiştirmekte bile güçlük çekildiği için yöneticilerimiz ülkenin aydınlatılmasında kısıtlama yapmak zorundadırlar.»

Bunu da öğrenince o dört kişi,_çamurlu yollardan başları önlerine eğik geçip, kendilerini mum istemek için seçen insanların yanına elleri boş dönmüşler. Onlara, gelecek günler adına da fazla bir umut götürememişler.

/

Kiliseye testereyle gelip, üstelik de testerenin sesinden papaz efendinin uyarısını zamanında duyamayan kimse, gece ayinlerinin son bulmasına kendisinin neden olduğunu biliyor, bundan ötürü komşularının önünde hep başı eğik geziyormuş. Herkes ona çok kızıyor, kimse onunia konuşmuyormuş. Bu kimse bir gün insanları çevresine toplayıp:

«Akılsız davrandım. Hepinizin ışığına, işine gücüne engel oldum. Size yeniden ışık bulmak da şimdi bana düşer!» demiş. Çevresindekiler:

«Nasıl?» diye sormuşlar.

«Ben nasıl olacağım biliyorum» demiş, testereyle kilisede kapısız evine kapı yapmaya kalkan kimse.   *

Papaz efendinin ve zangoçların uykuda oldukları saatlerde üstüste iki gece çalışmış. Kimselerin göremeyeceği bir köşeden kilisenin deposuna girebileceği bir delik açmış. İspermeçet mumlarından başlamış.

Artık her gün her eve ikişer ispermeçet mumu dağıtmaya girişmiş. Kimse de ona bu mumları nereden bulduğunu sormamış. Her gün her eve ikişer mum dağıtan kimse Pazar ayinlerini hiç kaçırmaz olmuş ama. Papaz efendi de evlerin bir çeki düzene girdiğini, bu evlerin her birinden her gece ince, güzel ışıklar sızdığını, bunun da insanların Tanrı'ya inançlarının bir sonucu olduğunu düşünüp sevinmiş; hem de kilisede testereyle tahta kesmeye yeltenen kimseyi her Pazar sabahı karşısında görerek onun ‘nedamet’ duyduğuna inanmış. Belediye Başkanının ise başı uzun süre ağrımamış.

İki yüz hanelik bir mahalleni*:. her evinde ikişer ispermeçet bir akşamda fükenivermekte. Bu iadenle kilisenin deposundaki ispermeçetler de çabuk tükenmiş. Mum dağıtıcısı o zaman bu insanlara artık mum dağıtamaıyacağım bildirmiş. Ama insanlar, ışıklarına kendisinin engel olduğunu, bl! nedenle de evleri belediyece aydınlatılıncaya ya da onlar mum, gaz, yağ elde edecek durumda olana dek evlerine mum bulması gerektiğini hatırlatmışlar ona. Mum dağıtıcısını linç etmeye bile kararlı gö-rüniiyorlarmış.

«Zaten iki ispermeçet. Biz daha hastalarımıza bakamadan, çocuklarımızın altını temizlemeden, tencerelerimizi kaynatıp söküklerimizi dikemeden

bitiveriyor» demişler.

Kesin konuşuyorlar. Dedik ya, kendilerine yine mum getirmezse aralarında barınmaya izin vermeyeceklerini bile belirtmek istiyorlar bakışlarıyla.

Mum dağıtıcısı o zaman kilisenin deposundan kilisenin ayin salonuna çıkmak zorunda kalmış. Yeniden işe koyulmuş; ilkin küçük şamdanlardaki mumlardan başlamış. Sonra sıra ellişer santimlik mumlara gelmiş. Mumları, eksildikleri hemen belli olmasın diye, dikili bulundukları yerlerden ara ara seçip alıyormuş. Papaz efendi Pazar ayinlerinde bu eksikliğin hemen ayrımında olamazdı. Olmamış da. Ancak, kutsal İsa'nın doğum gecesi yaklaşırken, zangoçlara büyük gece ayini için kilisenin bir eksiği olup olmadığını sorduğu zaman mumlardaki büyük eksiklik anlaşılmış. Hemen depolara koşulmuş. Depolar boş.

Papaz efendi odasına çekilmiş. Aziz İsa Baba'sıyla uzun - uzun konuşmuş. Ondan, kutsal evde mum hırsızlığı yapma inançsızlığını kimin göstermiş olabileceğini sormuş. Kutsal İsa, doğumunun arifesinde öylesi daıda, öylesi sabırsız, öyle iki ayağı bir pabuçta imiş ki, papaz efendiye pek bir yardımı dokunamamış. Papaz efendi bu arada' cturup mum fabrikasına uzun bir mektup yazmış. İsa'nın doğum gecesi ayinini de erteleye-mezdi ki... Ayrıca bu ayinin çok ışıklı olması gerekirdi. O, mum fabrikasına uzun ayrıntılı. kiliseye ivedilikle iki araba do-

lusu mum gönderilmesini isteyen mektubunu yazarken mum dağıtıcısı, İsa'yı iki yanında duran yirmişer kiloluk iki mumdan da yoksun bırakıvermiş. Dev gibi iki mumun biri bir omzunda, biri öteki omzunda çamur ye zifir karanlık sokaklardan geçmiş. Kim görecek? Mum peşine düşüp büsbütün kapısız kalan evinin önüne mumları yıkıyor. Sürüyerek içeri çekiyor. Sonra, birinden bir dilim kesip yakmış. Yükünü evin en dibine taşıyıp testeresini almış. Başlamış iri mumları eşit dilimlere bölmeye. Böle böle iki yüz dilim mum çıkarmış. Hepsini bir çuvala doldurup bütün evleri teker teker dolaşmış. Her eve bir dilim mum bırakmış. Mumları dağıtıp bitirdiğinde sabah oluyormuş. Gün atarken işi bitmiş, ama kendi de bitmiş. Yarı beline dek çamur içindeymiş. Yüzü solgun, adımları birbirine dolanıyor-muş. İnsanlar kutsal bayram gecesi evlerini ışıtmak, çocuklarını sevindirmek için onun verdiği dilinmiş mumları dolaplarına kit-lemişler.

Gece ayininde kilisenin içi yine pırıl pırılmış. Her yanda yepyeni ve daha çok, daha uzun mumlar yanmaktaymış. Papaz efendiyle birlikte İsa'nın doğumuna dua • edenler kiliseye çok sayıda mum getirildiğini hemen anlamışlar. Dönüp mum dağıtıcısına bakmışlar. Ona göz kırpmışlar. Ama mum dağıtıcısı salt bir gece önceki yorgunluğundan ötürü değil, aylardır kilisenin deposuna gire çıka, ayin salonundaki mumları İsa'nın gözleri önünde evlere taşıya ede iyice bitkin. Kendisini hiç iyi duymu-yormuş. Üstüne onarılmaz bir yorgunluk çökmüş. İnsanların göz kırpmalarına, «hadi» demelerine onun karşılığı, soluk, isteksiz bir gülümseme olmuş.

Ayin bitip herkes kiliseden çıkarken birçok kimse mum dağıtıcısının yanına yaklaşmış. Ona:

«Aman bizi karanlıktan kurtar. Bizi karanlıkta bırakma. Yine kurtar» demişler. «Yardımın karşılıksız kalmayacaktır, inan bize!»

Gerçekten de ertesi gün toplanıp yine aralarında dört kişi seçmişler. Dört kişiyi mum dağıtıcısına göndermişler. Bu dört kişi, insanların aralarında beşer para toplayarak aldıkları madenden yapılma bir yıldızı mum dağıtıcısının göğsüne takmışlar.

«Bundan böyle adın aramızda Büyük Işık Kumandanı olacaktır» demişler. «Çocuklarımızdan çocuklarına, onların da çocuklarından çocuklarına adın böyle yayılacak. Büyük Işık Kumandanı diye anılacaksın.» '

Mum dağıtıcısı buna sevinmek istemiş ama sevinememiş. Göğsüne takılan yıldıza bakakalmış. Elçilerin söylediklerine teşekkür için doğrulmuş, ağzından derin bir esneme çıkmış. Utanmış. Utanınca da büyük bir kumandanın, ne olursa olsun, ölene dek büyük kalmak zorunda olduğunu bilmiş.Göğsüne madalyayı takanlar gidince bulunduğu yere çökmüş kalmış. «Neyse ki mum çalmak için fazla ömrüm kalmadı» diye düşünmüş.

İki hafta sonra ölüsü kilisenin deposunda bulunuyor. Papaz efendi kutsal evin mumlarını kimin tükettiğini böylece anlamış işte. Kutsal eve saygısı, o evin sahibine inancı olmayan bir kimseye dinsel tören yapamazdı. Bu nedenle mum dağıtıcısı kutsanmadan gömülmüş. Ama insanlar onu unutmamışlar. Mezarının başına heykelini dikmişler. Çocuklardan çocuklara mum hırsızlığı bilinmesin diye de, heykelin altına yeni adını salt

‘Büyük Kumandan’ olarak kazımışlar. Başında, karanlıklarını ışıtacak yeni bir büyük kumandana tezelden kavuşabilmek için dua etmişler.

BU MASAL ÇOK YENİ UYDURULMUŞ BİR MASAL OLDUĞU İÇİN PEK ÇOK KİMSE BİLMİYOR. MASALI YENİ DUYANLAR DA ONU BAŞKALARINA ANLATMAYA KALKTIKLARINDA ELLERİNE YÜZLERİNE BULAŞTIRIYORLAR. BİRÇOK YERİNİ ATLIYOR, BİRÇOK YERİNE DE YENİ BÖLÜMLER UYDURUYORLAR. BİR KEZ UYDURMAYA BAŞLAYINCA İSE -şimdi olduğu gibi- UYDURDUKÇA UYDURUYORLAR:

SİS 2

Derken efendim...

. . . Büyük Kumandan'ın doğumu. Büyük Kumandan’ın çocukluğu. Büyük Kumandan okulda. Büyük Kumandan asker. Büyük Kumandan iş başında. Büyük Kumandan savaşa gidiyor. Büyük Kumandan siperde; gedik pçıyor. Büyük Kumandan cephede; mumlara hücum! Büyük Kumandan çamurda, çizmeli. Büyük Kumandan yağmurda pelerinli, güneşte kasketli, gece maskeli; Büyük Kumandan ışık dağıtıyor. Büyük Kumandan karanlıkları yırtıyor. Büyük Kumandan ‘Büyük Kumandan’ olu-^r. Büyük Kumandan'ın eli göğsünde. Büyük Kumandan ayaklarını bitiştirmiş. Büyük Kumandan bir ayağını öne çıkarmış. Büyük Kumandan ellerini muma uzatıyor. Büyük Kumandan başında sekiz ışığıyla, dört ışığıyla, iki ışığıyla. Büyük Kumandan gece töreninde. Büyük Kumandan g^düz töreninde. Büyük Kumandan diz çökmüş. Büyük Kumandan gülümsüyor. Büyük Kumandan kaşlarını çatıyor. Büyük Kumandan şöyle derken. Büyük Kumandan böyle derken. Büyük Kumandan şurada. Büyük Kumandan burada. Büyük Kumandan yorgun. Büyük Kumandan daha yorgun. Büyük Kumandan hasta. Büyük Kumandan çok hasta. Büyük Kumandan yine de işbaşında. Büyük Kumandan ölüyor; toprakta. Büyük Kumandan her yerde.

Alanlarda, okullarda, bakanlıklarda, parti başkanlarının odasında, emlâk satıcısının bürosunda; manav, kasap dükkânlarında, terzi kadınların dikiş odalarında. Gazilerin göğsünde, şehitlerin yanında; albayların, generallerin üst başlarında, şapkalarında ve şapkalarının altında; yüreklerinin üstünde birçok, yüreklerinin içinde bir tek. Köylerin okullarında, kentlerin üçüncü

sınıf otellerinde, muhallebicilerinde, kırtasiyecilerde. Defne dalları ortasında, bir güneşin içinde, yapma güller arasında, mum . benzeri süngüler altında, haritalar üstünde, denizlerin ufkunda, derelerin ucunda, dağların karlı başında, tepelerin yamacında. Yıldızların merkezinde, ayların kucağında. En çarpıcı sarı, en çarpıcı yeşil, en çarpıcı kırmızı, en çarpıcı mavilerle. Mum bayramlarının kartpostallarında. Mum takvimlerinin ilk yapraklarında. Işık törenlerinde. Mum törenlerinde. Açış törenlerinde, kapanış törenlerinde.

Altınlarla, gümüşlerle, bronzlarla, pirinçlerle, bakırlarla, mermerlerle, taşlarla, tahtalara, alçılarla, killerle ve kauçuktan ve plastikten Büyük Kumandan. Daha çok Büyük Kumandan. Üstü camlı ceviz masalarda, aynalı vitrinlerde, madalyalarda, anahtarlıklarda, uzluk belgelerinde. Koşularda, mum yarışlarında, ışık yarışlarında yani, at yarışlarında, başka yarışlarda... En büyük kentlerin en büyük alanlarında, en küçük kentlerin yine en büyük alanlarında. Yağmurda, karda, buzda, ılık bahar esintilerinde. Yakıcı güneşler, dökülen yapraklar altında. Yeşeren çimenler üstünde. Kuş pislikleriyle taçlanmış, kömür isiyle bezenmiş. Bir tepenin yamacına çakıl taşlarıyla çizilmiş. Bir ormanın girişine kozalaklarla kakılmış. Evkaftaki odada üstüne kara fiyong takılmış. Uzak bir tepe köyünde coşkulu. Uzun bir dere bitiminde yorulmuş..Bozkırın otuz haneli ilçesinde bungun. Bir vadinin ortasında dingin. Garnizon kapılarında en atak. Arka sokaklarda işlenen cinayetle.re sırtını dönmüş. Bir caddenin başında, üşüyen çocuklara «Üşüme!» diyor. Gelip geçenlere mum uzatıyor. Çevresinde bağrışan gençlere şaşkın bakıyor. Askerleri, polisleri, panzerleri seyrediyor. Gündüzleri uyur-uyanık, geceleri uyanık-uyur; seyrediyor.

Gaz Alevi

Kutsal ışık. Yüce bayrak. Sönmez alev.

On başı güneye gidiyor. Yirmi başı kuzeye gidiyor. Otuz başı doğuya, elli başı batıya gidiyor. Mermer oturakta, tunç oturakta, tahta oturakta, taş oturakta, tuğla oturakta. Yükseği yüksek alanlar için, alçağı alçak alanlar için. Işıklısı geniş alanlar, ışıksızı dar alanlar için. Şu başı bu kapı önüne, bu gövdesi şu avluya. Şu başı bu masanın, bu başı şu kürsünün üstüne.

Kendi büyüklüğünde bir Büyük Kumandan başı. Kendi büyüklüğünden iki kat büyüklükte bir Büyük Kumandan başı. Yarım boy Büyük Kumandan, tam boy Büyük Kumandan. Yarım büyük boy Büyük Kumandan, yarım küçük boy Büyük Kumandan. Büyük' Kumandan kalıplara dökülüyor. Büyük Kumandan çoğalıyor. Küçük boyda, büyük boyda, orta boyda; her boyda Büyük Kumandan. Her şeyden Büyük Kumandan. Her şeye Büyük Kumandan.

Bana bir Büyük Kumandan başı. Kendi büyüklüğünde olsun. Bize de bir Büyük Kumandan; ayakta, sekiz ışıklı. Bana da bir Büyük Kumandan gerekli. Yatmış, hücum hattında. Bize bir Büyük Kumandan lütfen; iki buçuk metre boyunda ve eli cebinde olsun. Biz de bir Büyük Kumandan rica ediyoruz; üç buçuk metre boyunda ve iki yanında alevler yansın. Işık bizim Büyük Kumandan'ın alnından saçılsın. Bana da bir Büyük Ku mandan hazırlayın. Dört yanında meşaleler yansın. Bir Büyük Kumandan da bize. Ayakta, kendi boyunda ve parmağını doğan güne uzatmış.

Bana bir Büyük Kumandan gerek. Çabuk tarafından ve iyi bir Büyük Kumandan. Örneklerinizi gösterin. Bu olmaz. Dört yanı meşaleli bir Büyük Kumandan'a belediyemizin gücü yetmiyor. İki yanında meşale yananına da gücümüz yetmiyor. Bizim Büyük Kumandan tek elinde bir meşale tutsun. Orada bir ışık yansın. Her gece yansın, her gece yansın. Taş oturakta alçıdan bir Büyük Kumandan. Kentin dışında yeni kurulan yerleşme bölgesindeki alana koyduracağım. Yeni belediye seçimlerinden önce o alanı açacağım. Buna göre bir Büyük Kumandan olsun. Bu büyük boy Büyük Kumandan kaça? Olmadı. Bize göre değil. Öyleyse büyük tam boy Büyük Kumandan yerine küçük tam boy bir Büyük Kumandan. Küçük tam boy Büyük Ku-mandan'ınız yok mu? Neden yok? Neden yapmıyorsunuz? Yaa? Demek alçıdan yapılmıyor? Demek altından, gümüşten, tunçtan, bronzdan, mermerden yapanlar yapıyor? Bu mu? Bu da fazla küçük. En iyisi siz bana yarım boy bir Büyük Kumandan hazırlayın. Büyük yarım boy bir Büyük Kumandan. Yeter ki bir elinde ışık tutsun. Yarım boy Büyük Kumandan elinde neden meşale tutamasın? Elinde bir ışık yanmalı. Bölge insanlarını aydınlatmalı. Onların beyinlerine nur saçmalı. Her gece yansın istiyorum evet, her gece yansın! Nasıl mı? Ne demek nasıl? Ne gazı? Havagazı mı? Yok. Bölgeme henüz havagazı verilmedi. Bütan gazla olmaz mı? Neden? Olmasını sağlayın. Elinde bütan gazlı bir meşale yanacak büyük yarım boy

Büyük Kumandan aranmıyor demek? Ben arıyorum ya işte?.. Demek hazır kalıbınız yok? Şu ne peki? Öyle olsun, az küçük yarım boy Büyük Kumandan olsun. Bu iyi. Ama elinde bir şey tutmuyor? Bunun meşalesi yok? Ne yapacağız peki? Önünde mum mu yakalım? Açık alanda mum yanar mı canım? Rüzgâr bir üfürdü mü mumlar söner. Hem kilise mi bu? Mum kapalı yer ister. Açıkta bir mum, her an başını bekleyecek bekçi ister. Böyle bir adam için belediyemizde kadro yok ki. Bakın, bütün büyük boy Büyük Ku-mandan'dan caymak zorunda kaldım. Bütün küçük boy Büyük Kumandan'dan da caydım. Küçük yarım boy Büyük Kuman-dan'a boyun eğdim ama, artık. o da tek elinde meşale tutmalı! Bundan cayamam. Burası yepyeni bir yerleşme bölgesi. Bunlar yepyeni insanlar. Bu nedenle yepyeni bir Büyük Kumandan'ları olmalı. Onlara neler verebileceğimi görmeliler. Bu insanlara karşı benim gibi sizin de ulusal bir, vatani bir borcunuzdur bu. Pek de küçük bir kumandan olmasın. Bakın, bu iyi işte. Bu boy kaça? Tamam, bu oldu. Ama elinde meşale tutacak. Şu eline bir meşale verirsiniz. Meşalenin altında da gaz tüpü konacak bir yeri olur. Çirkin mi kaçar? Neden çirkin kaçsın? İsteyen ben değil miyim? Bütçeden bütan gazına tahsisat ayırmışım da, gece bekçisine bir ek görevle o tüpü yandırıp söndürt-meyi akıl etmişim de, siz hâlâ «yapamayız» diyorsunuz. Kalıbı-hız yoksa, yaptırıverin bir yeni kahp. Zamanımızda atılım gerek. Her şeyde yenilik gerek. Her yana Büyük Kumandan başı, her yana Büyük Kumandan başı. Herkes bıktı. Bölgede oturanların gözlerini şöyle iyice üstüne çekecek, onlara her an beni düşündürecek, yani Büyük Kumandan'ı demek istiyorum, Büyük Ku-mandan'ı düşündürecek bir şey koyalım alana. Havagazı olsa kolay tabi. Havagazıyla kolay olacağını ben de biliyorum. Delersin meşalenin altına bir delik, geçirirsin bir boru; bağlarsın onu da. ana havagazı borusuna, işte bu. Belediye bütçesine de yük olmaz hem. Ama daha bölgenin suyu gelmemiş, lağımını akıtmamışız; havagazına çook zaman ister daha. İlerde o da olur inşaallah! Hadi bakayım, gösterin kendinizi. Bak şu meyvelik pek güzel işte. Şunun kıyısındaki tırtıkları söyle bir tıraş edersiniz. Büyük Kumandan'ın şu eline verirsiniz. Meyveliğin ayağını da gaz tüpünün başı geçecek gibi oydurur, deldirirsiniz. Tüp için şuraya bir beton yuva dökersiniz. Yuvası olsun ki tüp dışardan görünmesin. İşte bu... Olmayacak nesi var bunun? Ah be, ah be, asıl ben büyük kumandanlar yapacaktım ki, bak neler çıkarırdım ortaya! Ne büyük kumandanlar... Daha bol çeşit, daha değişik mal. Daha yeni, daha görülmemiş... Hadi bakalım, haftaya mutlak hazır olsun. Biter bitmez

gönderin. Geciktirmeyin. Her şey yolunda gider, eli yüzü düzgün çıkar, inşaallah!

Sağ eli meşaleli küçük yarım boy Büyük Kumandan'ın alana gönderildiğini Belediye Başkanı'na bildirdiklerinde akşam olmak üzeredir. Bir cip, işinden dönen yorgun ve yoksul insanları yara yara, çocukları kışalaya ede alana varmıştır. Küçük yarım boy Büyük Kumandan alana indirilirken Belediye Başkanı da yetişip gelmiştir. Gelirken yanında yerleştirme, takıştırma ve bütan gaz deneme uzmanlarını da getirmeyi unutmamıştır.

Alanın açılışı ertesi gün. Başkan, bölge insanları Büyük Kumandan'ın elindeki ışığın akşamla birlik nasıl sürekli yanmaya başladığını iyice görebilsinler diye, açılış saatinin hava karardıktan sonraki bir saat olmasını kararlaştırmıştır. Ayrıca o saatlerde bölge insanları da akın akın iş yerlerinden dönüyor, dönerlerken bu alanın yanından geçmeleri gerekiyor. «Böylece açılışta onları bu alanın çevresinde toplamak sorun olmaktan çıkar» diye düşünmüştür Belediye Başkanı. Yanında uzmanları, makam arabasını semtin engebelerle dolu yollarından aşırtarak alana vardığında ilk işi gece bekçisinin de hemen bulunup buraya getirilmesini istemek olur.

Uzmanlar, küçük yarım boy Büyük Kumandan'ı, kendisine ayrılan yükselti üstüne yerleştirmekte pek güçlük çekmezler. Ancak, altında gaz tüpüyle üstünde alev yanacak meyvelik biçimi meşale zorunlu olarak havada, ileri doğru uzanmamakta, yarım küçük boy Büyük Kumandan'ın kucağına yakın durmaktadır. Betondan gaz tüpü yuvası bu kucaktan biraz dışarı taştığı için kumandanın oturduğu yükseltiyi on, yirmi santim daha besleyerek genişletmek gerekir. Ama bu da uzun sürmez. Yerleştirme uzmanının işi böylece biter. Ne ki, takıştırma uzmanıyla gaz deneme uzmanı makam arabasından indirilen tüpü, tüp için hazırlanan beton yuvaya sokabilmek için çok uğraşırlarsa da boş. O sırada bekçi de yetişip gelmiş, uzmanlara el vermiştir ya, yine boş. Tüpü yuvasına sokmak bir türlü başarılamamaktadır. Yuva geniş tutulmuş ama, tüpün yuvaya sokulacağı ağız çok dar.

Hava iyice kararmakta. İlk deneyin başarısızlıkla sonuçlanacağından kuşkulanan Belediye Başkanı gitgide sinirlenmekte; çevreye toplanan insanların, büyük, küçük bir yığın çocuğun ortasında öfkeli öfkeli dolaşmakta... Bu arada uzmanlara ve bekçiye buyruklar vermekten de geri

kalmamakta, en çok da küçük yarım boy Büyük Kumandan’ı ve onun meşalesini yapanlara söylenmektedir:

«İnsanlarımız en küçük bir şeyi bile akıl edemiyorlar! Şu kafayı çalıştırmıyorlar. Gaz tüpüne koca kalıbı döküyorlar da, tüpün buraya nasıl, nereden gireceğini akıl etmiyorlar. Dinlemem, bu tüp oraya girecek!»

İşlerinden dönenler arttıkça artmakta. Yarım küçük boy Büyük Kumandan’ın çevresinde didinen uzmanları, Belediye Başkanı’nı ve bekçiyi seyredenler çoğaldıkça çoğalmakta. Kentin büyük alanlarında, ana caddelerinde, sokaklarında çörek, kestane, patlamış mısır, gazete satan çocuklar; onlar da bütün gün ceplerine toplayabildikleri bozuk paraları şıngırdatarak gelmekte, onlar da kalabalığın arasına karışmaktadırlar. Bunlardan biri, yani alana en son gelen çörekçi çocuk, Büyük' Kumandan ve yanındakileri uzun süredir seyreden adamlardan birine sorar:

«Amca, burda ne oluyor?»

Adam:

«Büyük Kumandan’ın elinde alev olacakmış. Buna çalışıyorlar» der.

Kestaneci çocuk çörekçi çocuğu iterek:

«Alev orada nasıl yanacakmış peki?» diye sorar.

Gazete satıcısı çocuk da uyanıklığını göstermek için, gaz denetçisinin beton yuvaya tıkıştırmaya çalıştığı gaz tüpünü gösterip:

«İşte, tüpü sokmaya çalışıyorlar ya» der.

Seyirci kadınlardan biri' bunu duymuştur. Başını sallayarak homurdanır:

«Hazır tüpü bulmuşlar da ille kılıfına sokacaklar. Kılıfına girmese olmuyor mu sanki?»

Demirci yanında çalışan oğlu da o sırada gelir. Annesinin budalalığına canı sıkılmıştır:

. «Görmüyor musun anne, Büyük Kumandan'ın elinde yanacak ışığın tüpü o» diye uyarır onu.

«Öyle ya, Büyük Kumandan'ın elinde yanacak» diye onaylar biri de.

Kadının oğlu, erkenden büyümüş olmanın verdiği atılganlıkla yeniden konuşur:

«Anne, yarın akşam iş dönüşü burada, alanın açılışında patlatılmış mısır satacağım. Ben işimden dönene dek sen de patlamış mısırları hazır et» diye fısıldar.

«Kömür kalmadı. Tüp de bulamadım. Nerde patlatayım şana mısırı ben?» diye karşılık verir anası da öfkeyle.

Çörek satıcısının gözleri parlamaktadır:

«Yarın, açılışta buraya çok insan toplanır.»

Kestaneci çocuk da ellerini oğuşturmaya başlamıştır:

«Başka yerlerden de gelenler olur. Dairelerden, okullardan...»

Sonra bir ağızdan konuşurlar:

«Oh, yarın çifte kazanırız.»

«Ben şurda dururum.»

«Benim yerim burası olsun.»

«Gazete yerine çiklet satarım ben de...»

Böyle diye diye demircide çalışan çocuğun hevesini iyice körüklerler.

«Anne, ne yap yap mısır patlat sen bana. Sen hele mısırı patlat, ben de kardeşime lastik ayakkabı almazsam gözüm çıksın!»

«Sen mahpushaneye, babana üç kuruş götürebilsen daha iyi olur» der annesi de gözlerini silerek.

Kestaneci çocuk alaylı alaylı gülmektedir:

«Bütün kalabalık hep patlamış mısır alacak da sanki! Hiç kestane almayacaklar da!.. En çok kestane alırlar, görürsünüz...»

Çörek satıcısı onu iter:

«Asıl en çok çörek alırlar. Bekleye bekleye, söylevleri dinleye dinleye karınları acıkır herkt:sin. Hem bizim bura insanlarında kestane alacak para nerde?»

«Çocuklar en çok patlamış mısır severler» diye diretir demircide çalışan çocuk.

«Mısırı patlat da satması kalsın» der annesi, oğlunun hevesinden umutsuz.
'

Tam o sırada BaŞkan'ın öfkeli sesini duyarlar:

«Bir tüpü geçiremediniz! Nasıl uzmanlarsınız siz?..»

Der demez de tüpün yuvasına bir tekme atıverir. Kendini tutamamıştır artık. Tekmeyi vurmasıyla beton yuva kırılır, yuvanın arka kısmında koca bir delik açılır. Toplaşan insanlar çok ürkerler. «Kırdı, Büyük Kumandan'ın ışık deposunu yıktı!» diyen sesler alana dalga dalga yayılır. Belediye Başkanı da o zaman ürker. Ama sonra bakar ki, başka da yolu yoktu. Yeniden diklenir. Uzmanlarına, bekçiye çıkışır:

«Betonu kırmayı, tüpü öyle geçirmeyi bir türlü akıl edemediniz! Gördünüz nasıl kolay oldu... Tüp yuvasına hop diye girdi işte. Gerçi tüp yuvasını kırdık, ama kırık arka yanda. Görünmez. Bekçi, sen biraz çimento kar. Yarın sabah orayı sıva yine de. Hele açılışı yapalım da, bakalım artık...»

O böyle konuşup dururken çevresine ansızın şöyle ortalama bir ışık saçılıvermiştir. Aydınlık ıpıl ıpıl ederken insanların el çırptıkları duyulmaktadır. Gaz denetleme uzmanı da elini çırpar:

«Oldu Başkan’ım, işte yandı!» der.

Bunun üstüne Belediye Başkanı üç adım geri gider. Yarım küçük boy Büyük Kumandan'a ve onun kucağında yanan aleve gözlerini kısarak bakar:

«Başardık!» der gülümseyerek. «Hepinize teşekkür ederim.»

Sonra, alanı çevreleyen insanlara döner. Onlara seslenir: «Sevgili kardeşlerim! Alanın açılışını yarın akşam bu saatte yapacağım. Hepinizi çoluğunuzla, çocuğunuzla, ananızla, babanızla, dedeleriniz, nineleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, amcalarınız ve dayılarınızla burada bekliyorum. Bu alan sizin ala-nınızdır. Büyük Kumandan'ımız bizim, hepimizin Büyük Ku-mandan'ıdır. Ona ve alanınıza saygıda kusur etmeyin. Sizlere her zaman yeni hizmetler sunmuş ve sunacak Belediye Başkanınız olarak yarın bu saatte hepinizi eksiksiz burada görmek istiyorum. Eli ışıklı Büyük Kumandan'ımızı sizlerin bekçiliğinize emanet etmek istiyorum. Şimdi dağılabilirsiniz!»

İnsanlar, Büyük Kumandan'ın elinde yanacak alevin ne işe yarayacağını düşüne düşüne, yorgun ayaklarını sürükleyerek evlerinin yolunu tutarlar.

Bekçi, Başkan’ın son sözleri üzerine dertlenmiştir. Büyük Kumandan ve onun ışığı bölge insanlarının bekçiliğine bırakılacaksa kendisi ne olacak? Bu ek görevi yapamayacak mı? Bu ek görevden ek ücret alamayacak mı?

Belediye Başkanı, uzmanlarım yanına alıp makam arabasına doğru yürümeden önce Bekçi’yi yanına çağırır. Kulağına eğilip usulca:

«Biz gittikten sonra gaz biraz daha yansın. Herkes iyice dağılınca gazı söndür» der. «Açılıştan önce boşuna yanmasın. Gördün, değil mi? İşte tüpün başı meyvelik, yani canım şu meşalenin ortasında. Düğmeyi şu yana çevirip söndürürsün. Yarın sabah da kırığı sıvamayı unutma.»

Bekçi selam verip bir' «Başüstüne!» çeker ama, sesi pek ölez çıkar. Başkan yürür. Bekçi onun iki adım gerisinden gider, sonra can havliyle kekeler:

«Başkanım?»

Başkan dönüp:

«Ne var? Anlamadığın bir şey yok ya?» diye sorar canı sıkkın.

«Yok Başkanım» diye iyice kekeler bekçi. «Anlamadığım bir şey yok da Başkanım, burayı, ışığı, alevi bura insanlarının bekçiliğine bırakacaksanız, ben ek görev zammı almayacak mıyım?»

«Alacaksın tabi salak» diye güler Başkan da. «Ama peşin değil. Ay sonundan ay sonuna... Ve tabi yeniden seçilirsem... »

Bekçi gürler:

«Canın sağolsun Başkanım! Elbet seçilirsiniz. Gelecek ay ben de eve biraz kömür alabilirim. Kış geliyor da...»

Başkan ve uzmanları arabaya binip uzaklaşınca, alanda tek tük kalan insanlar da birer, ikişer dağılmışlardır. Herkes çekilince Büyük Kumandan'ın elindeki orta boy alev bir süre daha yanar. Alan ışıktan çok gölgeye boğulmuştur. Yarım boy küçük kumandan da irileşerek düşer alana gölgesiyle. Bekçi, elinde sopası, gölgenin üstünde üç tur atar. Çevreye kulak verir. Herkesin evlerine çekildiğine iyice inanmak için, Büyük Kumandan'a bir üstünlük duygusuyla ve göğsü ilerde bir tur daha yapar. Demircide çalışan çocuk, alanın kıyısına yığılmış molozların arkasına gizlenmiştir. Bekçi ne bilsin? Her yan ıssız, her yan sessiz, her yan gecenin uslu gölgelerine bulanmıştır. Bekçi, bu sessizlikte varlığını kendine duyurmak ister sanki. Düdüğünü öttürür. «Asayiş berkemal» der içinden. Yine de düdük sesinin gidebileceği yerlere dek gidip gelmesini, yankıların durulmasını bekler. Bu da olunca küçük yarım boy Büyük Kumandan'a doğru yürür.

Bekçi şimdi yükseltiye tırmanmış, yanan gazın hışırtısına kulağını vermiştir. Bu hışırtı, bu titrek alev, bu mavimtrak sarı ışık yakalanması güç bir av gibi cnu kendine çekmektedir. Gören, alevi tutmak, okşamak istediğini sanır. Usul usul uzatır ellerini; ısıtır. Alevin uysallığı sevindirmiştir bekçiyi. Uzanıp, yükseltinin bir yanına gizlediği sefertasını alır. Tası alevin üstüne koyar, çorbasını ısıtır; sırtını Büyük Kumandan'a dayayıp sıcak sıcak içer. «Ohh,» der, «Kaç gündür soğuk aş yemekten

imanım gevremişti. Odun yok, kömür yok, gaz tüpü bulunmaz...» Ağını siler, eğilip alevde sigarasını yakar.

Sigarasını tüttürerek yeniden çevreyi dinlemektedir. Uzaktan, üstüste yığışmış evlerin ölgün ışıkları görülmekte, kurbağa sesleri gecenin sessizliğinde yankılanmaktadır. Bekçi, kurbağa, haykırışlarını da susturmak istercesine bir düdük daha öttürür/ Kurbağalar daha hızlı haykırışırlar. Bu haykırışlar dalga dalga yayılır, üstüste yığışmış bütün evleri örter. Bu evler yığını şimdi, topluca, gece boyu inildeyen sancılı bir hastadır sanki. Bekçi, hastanın sürekli inildemesinden yılgın, ona:

«Hadi, birazcık uyumaya çalış bakalım» dercesine Büyük Kumandan'ın kucağına yakın duran gaz düğmesine eğilir, düğmeyi çevirir.

Alan ansızın gölgelerinden silinmiş, bütünüyle karanlığa boğulmuştur.

Bekçi oradan iyice uzaklaşınca demircide çalışan çocuk da karanlıklara bata çıka evine dek koştu. Yeniden dönüp geldiğinde, Büyük Kumandan'ın tüp gazını yakıp orada iki saat boyunca mısır patlattığını kestaneci çocuktan başka gören olmadı. Demircide çalışan çocuk, alevi yakmadan önce önüne, molozların orada bulduğu bir tahta parçasını germişti. O gidince kestaneci çocuk yerini aldı. Gazın alevinde kestanelerini kavurdu.

Uyuyup uyanıp da evde bir çuval patlatılmış mısırı gören anne, oğluna hiç bir şey sormamıştır. Dudaklarının ucunda usul bir titreme belirir yiter, o kadar. Yakalanmasın da!.. Onu da mapusa tıkmasınlar da! ..

Tüpte kalan gaz ertesi akşam bol bol patlamış mısır, kavrulmuş kestane satılan Büyük Kumandan'lı alanın açılış törenine yettiği gibi, el ayak çekilince demircide çalışan çocuğun annesinin, üstünde su ısıtmasına bile yeter. Büyük caddelerdeki evlerde büyük temizliğe giden bu kadın, günlerdir çocukların kirlilerini nasıl yıkayacağını bilememekte idi. Büyük Kumandan'ın elinde tuttuğu alevde tenekesini kurup, suyunu ısıtıp, çamaşırını yıkatıp bitirince o da bekçi gibi: «Ohh» der içinden, «Odun yok, kömür yok, kuyrukta saatlerce bekle, gaz tüpü bulunmaz! Çamaşırı nasıl yıkayacağımı şaşırmıştım.»

Gelen günlerde, el ayak çekilir çekilmez önce bekçi, ardından çocuklar, derken analar sırayla kullanmaya başlarlar Büyük Kumandan'ın tüp gazını. O sıralar beş gün yetiyordu tüp gaz. Giderek iki günde tükenmeye başlar. Giderek hiç kimse, hiç kimseye bir şey söylemeden sabahtan başlayarak sıraya girerler Büyük Kumandan'ın önünde. Bekçi, kuyruğa girenlerle başa çıkamadığı gibi, ikide bir Belediye Başkanı'nın kapısını tıklatıp yeni gaz tüpü istemekten korkmaya başlar. Başkan'ın bir tüpün ne kadar dayanacağı konusunda fazla bir fikri olmadığı için, gaz denetleme uzmanına sorar. Bakarlar ki tüpün gazı beklenenden çok önce, her gün biraz daha önce bitmektedir, sonunda Başkan bekçiye çıkışır:

«Söndürmüyorsun, açık bırakıyorsun sen bu tüpü!»

«Söndürmez olur muyum? Söndürüyorum Başkanım! Ben söndürüyorum ya, Büyük Kumandan'larını çok sayan, çok seven semt insanları onun alana daha çok ışık saçmasını istiyorlar. Gazın ağzını sonuna dek açtırıyorlar. Böyle olunca Büyük Ku-mandan'ımız için o tüp küçük geliyor, az geliyor Başkanım.»

«O zaman doğru» der uzman da başını sallayıp.

Belediye Başkanı hemen buyurur:

«Büyük Kumandan'a büyük boy tüp gönderin!»

Bu kez üç gün dayanır büyük tüp gaz. Bekçi yeniden tıklatır Başkan'ın kapısını:

«Başkanım» der, «Bölgeye ya havagazı getirtin ya da Büyük Kumandan'ın yanına bir gaz deposu kurdurun. Bu tüpler kaçak yapıyor.»

Başkan artık öfkelenmiştir. Üstelik gaz denetim uzmanı da yıllık izne çıkmıştır.

«Bıktım sizin tüpünüzden. Caydım. Büyük Kumandan'ın elinde de ışık yanmayıversin, ne yapayım!» diye söylenir.

Bekçi boynunu büker:

«Siz bilirsiniz Başkanım. Ancak bölge insanları eli ışıklı Büyük Kumandan'a alıştılar. Şimdi alan karanlığa boğulursa, önümüzdeki seçimlerde size oylarını vermezler. Verileni geri almak olur mu Başkanım?»

Başkan bunu hiç akıl edememiştir. «Öyle ya. Bekçi haklı» der içinden. Bir kez verdiğini geri alırsan yandın. Üstelik bekçi eklemez mi:

«Başkanım, bu insanların gördükleri tek ışık, tek güzel alev, tek sıcaklık Büyük Kumandan'ın ışığı, alevi, sıcaklığı. Biliyorsunuz, evlerinde havagazı olmadığı gibi, tüp gaz bulmakta da güçlük çekiyorlar. Bunun için daha çok bağlandılar Büyük Kumandan'ın saçtığı ışığa.»

Belediye Başkanı düşünür. Sonunda:

«Şimdi gaz deposu kurduramam. Bütçemiz yetmez. Büyük Kumandan'a büyük bir tüp gaz daha gönderilsin!» diye buyurur.

Küçük yarım boy Büyük Kumandan'ın küçük gaz tüpü yuvası bir yana bırakılmıştır. Elindeki meşalenin boğazı, yanına konulan büyük tüp gaza bağlanmıştır. Bunun için demircinin yanında çalışan çocuk, bir de kalaycı en çok çaba harcamışlardır. Belediye Başkanı yarım küçük boy Büyük Kumandan'a artık iki günde bir, büyük tüp gaz göndermeye başlamıştır. Seçimler de yeniden yaklaşmıştır. İşlerini şöyle bir gözden geçirirken Büyük Kumandan'ın tüp gaz sorunu en çok düşündürür Başkan'ı. Bakar, belediye bütçesinin yarısı Büyük Kumandan'ın meşalesindeki ışığı yakmaya gidiyor. «Alanı açtığımdan bu yana gidip göremedim. Şuna bir bakayım. Nasıl ışık veriyor böyle, habire tüp gaz bitiriyor, habire tüp gaz bitiriyor» diye düşünür. Bekçiden de kuşkulanmaktadır ayrıca. Onun ikide bir karşısına dikilişindeki yüzü gözünün önüne gelir. Bekçinin yüzü gözünün önüne gelmesiyle durduğu yerde duramaz olur Başkan. Nedense 'tebdili kıyafet' eyleyip, makam arabasını da almadan bir zaman önce küçük yarım boy Büyük Kumandanla açılışını yaptığı alana gider.

Alana vardığında hava kararmak üzeredir. İnsanlar akın akın işlerinden dönüyorlar, evlerine yöneliyorlar, sonra üçer beşer, ellerinde tavaları, tencereleri, çamaşır leğenleri, çamaşır kazanları, çaydanlıkları, ızgaralarıyla, mısır patlatma elekleri, kestane kavurma saçlarıyla Büyük Kumandan'ın yanına geliyorlar. Belediye Başkanı molozların arkasında

durmuş bakıyor. Alan, alanı süsleyen Büyük Kumandan’ın çevresi bir anda panayır yerini andırıyor. Gülüşenler, şakalaşanlar, maytap yakanlar, patlamış mısırın kokusu, kavnılmuş kestane kokusu, tenekede kaynayan çamaşır... Çamaşır yıkayacaklar sıralarını yağda yumurta kıracaklara, yağda yumurta kıranlar sıralarını çorba pişireceklere, çorbalarını pişirenler de yerlerini kestane kavuracaklara veriyor. Bir cümbüş, bir bayram, bir toplu yaşam. Büyük Ku-mandan’ın yanı yöresi, kucağı, her yanı sanki genel bir mutfak, genel çamaşırlık. Dedikodular bu alevin çevresinde, düğünler bu alevin ışığında yapılıyor. Dertler bu alevin yanında dökülüyor, doğumlar bu alevin dibinde kutlanıyor.

Belediye Başkanı ne yapacağını, ortaya çıkıp ne diyeceğini şaşırmıştır. Başını kaldırıp utana sıkıla Büyük Kumandan'ın yüzüne bakmak ister, ama Büyük Kumandan’ı göremez. Büyük Kumandan’ın başında yıkanmış çocuk donları, işçi tulumları asılıdır. Boynunda bir hevenk kuru soğan. Omuzlarında (—nerde o eski apoletler, yıldızlar?—), omuzlarında Büyük Kumandan’ın, oyuncak tüfekle atış yapılacak sigara paketleri, reçel kavanozları, çikletler, balonlar... Belediye Başkanı, Büyük Kumandan'ın da kendisini görememesinden yararlanarak usulca sıvışır ardan.

BU DESTAN DA ÇOK YENİ BİR DESTAN OLDUĞU İÇİN PEK ÇOK KİMSE BİLMİYOR. İLK DUYAN KİMSE BAŞKALARINA ANLATIRKEN BİRÇOK YANLIŞLAR YAPIYOR, UNUTTUĞU YERLERİNİ UYDURUYOR. AĞIZDAN AĞIZA ARTIK BİR KEZ UYDURULMAYA BAŞLANINCA DA UYDURULDUKÇA UYDURULUYOR:

Gel zaman, git zaman.

MUZ

A.

Seçimler yapıldı. Hükümet değişse de, birkaç bakanlık müsteşarı, birkaç genel müdür ve bazı genel müdür yardımcılıkları dışında, hiç bir şey değişmedi.

Bakanlıklardan birinde müsteşarken müşavirliğe alınan Baha Çamlıdere, «Ben meslek adamıyım. Müsteşarlıkta işim ne?» diye sormayı unuttuğunu

unutup:

«Ben meslek adamıyım. Müşavirlikte işim ne?» diye sormayı akıl edince, ilgililer:

«Müşavirlikte bize daha yararlı olacağınızı ummaktayız ve bunu yürekten dilemekteyiz,» karşılığını verdiler.

Baha Çamlıdere, bakanlığın ilk katındaki, giriş ve çıkış kapısına yakın müşavirlik odalarına gitti. Bu odalardan birine yerleşti.'

Müşavir odaları sürekli boştu. Müşavirlerin hepsi, sürekli izindeydiler sanki. Yalnız, en dipteki iki odada epey yaşlı iki müşavir bulunuyordu. Emekliliklerine beş on ayları kalan bu iki müşavirin yanında Baha Çamlıdere kendini gepegenç duyuyordu. Öte yandan, kendi emekliliğini beklemekle sayılan günler şimdi daha da uzaklarda görünüyordu.

İki yaşlı müşavirden biri sabahları ötekine, öteki öğleden sonraları berikine kahve içmeye gittiğinden, onların bulunduğu iki odadan biri de sürekli boş oluyordu. Baha Çamlıdere, müs-

StS 3

teşarlığı sırasında boş odalarla ilgilenmeye zaman ayıramadığı için çok hayıflandı. Odalar arasında yalnız" kalıyordu. İlk günler, iki yaşlı müşavirin sabah ve öğleden sonralı kahve birlikteliklerine katılmayı denedi. Hatta, tıpkı onlar gibi kendisi de, onlara kendi odasında kendi eliyle kahve sunmak için Gima'-dan bir elektrik ocağı satınaldı. Evden bir cezve ile üç fincan getirdi. Kahveyi, şekeri kavanozlarında, çekmecelerine yerleştirdi. Ancak, yaşlı müşavirlerden sabahları biri ötekine, öğleden sonraları öteki berikine gittiğine göre, günü nereden bölüp de kendisine gelinmesinin doğru olacağını bulmakta epey güçlük çekti. Yaşlı müşavirler ise:

«Aman mirim, ne beis-var? Buyrun bize. Maksat birlikte olmak değil mi?» diye incelik gösterip direttiler.

Onca hazırlıktan sonra, işin çıkmaza girdiğini görüp içi büsbütün daralan Baha Çamlıdere, sonunda:

«Olmaz efendim. Salı ve cumaları da bütün gün benden-siniz,» diye kestirip attı.

Çok geçmeden de, salı ve cumaların tümünü bu iki yaşlı adama ayırmakla ne büyük düşüncesizlik ettiğini anladı. O, onlara gittiği zamanlar, canı fazlaca sıkılırsa, bir özür bulup usulca çıkıyordu. Oysa şimdi, «kalkın gidin» diyemiyordu. İki yaşlı müşavirin anılarını, bakanlığa ettikleri hizmetleri yeniden yeniden dinlemekten dayanılmaz derecede içi sıkılıyordu. Onların karşısında çenesi ayrılacakmış gibi esneyip kösnüyordu. O esnedikçe yaşlı müşavirler ya alınganlık gösteriyorlar, —asla kalkıp gitmeksizin,— ya da, dün gece üstüne onu, sonu hiç gelmeyecekmiş gibi görünen ince sorgulara çekiyorlardı. Baha Çamlıdere onların alınganlıklarını, kırılmışlıklarını ya da meraklarını gidermek için yorgun düşüyordu. Bir yandan bu yorgunluk, bir yandan otuz yıllar öncelerini dinlemek Baha Çamlıdere'yi durmaksızın yaşından öte bir yaşlılığın derin çukuruna itiyordu. Akşamları eve döndüğünde kendini çökmüş, bitmiş duyuyordu. Orasında, burasında hiç olmayan sızılar uç vermeye başlamıştı. Bir gece karısı:

«0 yaşlılarla otura kalka yaşlandın sen de,» dedi. Yarasına, acımasız bastı parmağını.

Baha Çamlıdere, böylece biraz ayar gibi oldu. Silkinmek için azıcık güç buldu. Müşavirlik odasındaki kabul günlerini hiç değil haftada ikiden bire indirmek için, —yaşlı müşavirlerden bin özürler dileyerek,— «Cumaları maalesef daireye gelemeyeceğini, ağrıları sebebiyle fizik tedaviye gideceğini» söyledi.

Böylece, cumaları evde oturmaya başladı. Bu da, daha başka sorunlara yol açtı. Karısının her işine burnunu sokmak, temizlenecek odalarda kendine yer bulamamak, çocukların ne denli sorumsuz olduklarını görüp onlarla dalaşmak gibi... İş bununla da kalmadı. Banka kredisiyle bir katını mülk edindiği apartmanın kapıcısı, cumaları bütün kusurlarıyla serildi Baha Çamlıdere'nin önüne. Cumaları kendini iki kez mülk sahibi duydu. Sık sık kapı önüne çıktı. Sık sık kapıcıyı, içeri girip çıkan satıcılara yeterince 'mukayyet' olmamakla suçladı. Merdivenlerin pisliği, asansöre fazla yüklenen eşyalar, kapıcı çocuklarının kapı camına ellerini sürüp kirletmeleri Baha Çamlıdere'nin cuma 'mesaisi' yerini aldı. Hele bir muzcu vardı! O

muzcuyla, iyice takişmıştı ama, muzcunun kapıcıyı dinlemediğini, onun önlemelerine aldırmadan merdivenleri yürüyüp çıktığını gözleriyle görünce, kapıcıya verdiği öğütleri kendisi uygulamaya kalktı. İnat adamın biriydi bu muzcu. Onu önlemek, sille tokat girişil-meksizin sağlanacak gibi görünmüyordu. Baha Çamlıdere ise, muzcuya sille yumruk girişecek denli güç duymadı kendinde. Hele o iki yaşlı müşavirle uzun süredir düşüp kalktıktan sonra. O zaman yine kapıcıyı buldu. Ona:

«Apartman yönetimine şikâyet edeceğim seni. Veya çıkar bu herifi buradan! Bir daha da ayağını basmasın buralara. Görmeyeyim!» deyip özel mülkiyetindeki katına girdi.

Akşam yemeğinde ne görsün? Bir tabak muz durmakta masada. Demetinden ayrılmamış. Sapsarı. Karpitlenmiş. Sağlam, mat. O, aşağıda, kapıcıyla dalaşırken karısı, kapıyı çalan muz-cudan alıvermiş. Fiyatını sordu. Manavdakiyle aynı. Daha ucuza satınaldığını sanıyordu karısının. Dünyadan haberi yoktu ki. Baha Çamlıdere, bir süre de karısıyla kapıştı bunun üstüne. Apartmana satıcıların girmesi güzel miydi sanki? Doğru muydu? Sırtına sandığı yükleyen vurguna çıkıyor. Ne dükkân kirası, ne bir şey. Her gün sokakta, her gün yüz apartmanda. Oh ne âlâ! Rahat 'serazat' iş. Hayır, onlara yüz verilmemeliydi. Başa çıkmaz sonra. Hem, hırsızı olur, huy$lzu olur, gizli polisi olur, casusu olur. Muz mu istiyorsunuz? Söyleyin, getiririm gelirken. Pazara giderim. Biraz da açık havada dolaşmış olurum. Öyle ya, pazara gideyim isterseniz. Salıları...

Salıları da bu nedenle özür diledi yaşlı müşavirlerden.

«Evin pazar işini cumaları görebilirdim ama, yazık ki cumaları eve yakın bir pazar kurulmuyor. Bense, fizik tedaviden sonra üşütürüm diye çekiniyorum,» dedi onlara.

«Ne beis var mirim,» dediler yaşlı müşavirler. «Haftanın günü çok.»

«Pazartesiye beklerim,» dedi biri.

Öteki:

«Çarşambaya bendesiniz. Perşembeye size geliriz Baha bey-ciğim,» dedi.

Baha Çamlıdere, ondan sonraki ilk salı, pazara gidemedi. Hava yağmurluydu. Pazar yerinin çamur-çökeğine, sebze, meyve, soğan, sabun döküntülerinin kayganlığına bulaşmak istemedi. Öteki salı kötü bir rüzgâr çıktı. Her yanı toza, toprağa buladı. Baha Çamlıdere de evde oturup şunları düşündü: Bakanlıkta böyle, boş müşavir odalarını bekleyip durmakla ne olacak? Yaşlılardan ise, öyle her gün için bir özür uydurarak kurtulmanın kolayı yok. Evde her an karısının, çocuklarının gözüne batıyor. Muzcuyla kapıcı da her an onun gözüne. En iyisi, birkaç hafta, bir geziye çıkmalı. Hem hava değişmiş olur, hem biraz memleketi tanımış ... O, bunları düşünüp dururken, şöyle mi olur, böyle mi diye tartıp dururken üçüncü salı geldi dayandı. Hava güzeldi. Evde büyük temizlik vardı. O da kalkıp pazara gitti. Sah pazarını dolaşıp dururken varıp varıp muzların başına dikiliyor. Her muz satıcısıyle .konuşmak istiyor. Her muz satıcısının muzlarını evirip çeviriyor. Nasıl yetişir ki muz? Kaç zaman ister? Nasıl dikilir? Nasıl bakılır? x

Tarım Bakanlığında müşavirliğe alınmış bir eski dostuna telefon etti. Muz ve muzculukla ilgili bir iki küçük broşür edinebildi. Muz ağaçlarının resmini gördü, ama pek bir şey öğrenemedi. Sonunda, gözleriyle görmek için, muz dikilen yerlere gitti. Sanki, apartmana girmekte direnen muzcuya inat, ille muzu öğrenmesi gerekiyordu. Müşavirlik odasındaki Ece not defterine, yolculuğa çıkmadan önce edindiği bilgileri geçirmişti. Ece defterini yanına aldı. Notlarını yolculukta geliştirdi.

B.

Baha Çamlıdere’nin muzla ilgili notlarından:

Muz hakkındadır.

1. Evdeki, Nouveau Petit (Larousse Illustre’mize göre:

«Banane (Muz), feminen (dişi) bir yemiş adı.

Bananier (bu yemişin ağacı olup, erkek bir ad); monocty-ledone, —oğluma sordum, tekçenekliler dedi doğruysa,— cinsinden bir nebat olup, iki-üç metre uzunluğunda yaprakları vardır. Yemişi (muz), çok besleyicidir. Muz ağacının yemişi (muz), yeşil iken sebze gibi kullanılır. —Hiç bilmiyordum.

Dikkat.— Olgunlaşınca, fakat çiğ iken meyve olarak yenilir. Pişmişinden pasta yapılır. Kurutulursa un haline gelir ve muz unu da çok gıdalıdır. Muz ağacının yaprakları ve dalları dokumacılıkta kullanılır. —Çok enteresan! Dünyadan haberimiz yok.— En makbul muz, Manilla muzu denen muzdur. (Bu itibarla muzun vatanı Manilla olması lâzım.)»

*

**

2. Tropikal yerlerde yetişir. Demek ki:

İklim: Rutubetli sıcak.

Toprak: Rutubetli sıcak.

Bölge: Tropikal. Deniz rüzgarına kapalı. (Tuzu, soğuğu yemeyecek.)

Besin: Bol su. Bol gübre. (Bol gübre olacağına göre suni gübrp.)

*

**

3. Silifke'nin batısında, Aydıncık mevkiinde, bir tarım mühendisinden edindiğim bilgiye göre:

"Bir muz ocağında (muzun dikildiği çukur), iki muz ağacı olur. Baharda, muz ocakları (toprak) hafifçe eşelenip açıldıktan sonra, küçük yavrularından ikisi alakonulur. Ötekiler kesilip atılır. Neden? Beslenme meselesi. Alakonulan iki yavru muz fidanı, iki ıı.na gövdeden besleniyor. Bu iki yavru, birer anadan beslendikçe, ana muz ağaçları yavaş yavaş zayıflıyor, ölüyor.

Temmuz - ağustos geldiğinde, ana gövdeler çürüyüp ölmüş, yavrularsa serpilmiş, tam iki muz ağacı haline gelmiş olur. Ve... Her ağacın gövdesinde, üstte yapraklara yakın bir - yerde, bir şişkinlik meydana , gelmiştir. Bu şişkinlik (tabir caizse) gebe bir kadının karnı gibi büyür. Nihayet bu şişkinlik yarılır ve mor renkte (kara mor) bir büyük çiçek

tomurcuğu sapıyla birlikte meydana çıkar. (Tomurcuk deyince akla, bostan patlıcanından daha da büyük bir şey gelmelidir.) Bu böyle, aşağı doğru sarkar. İri, sümbül gibi çiçek dalıdır. Sapında pürtükler olur. Bu pürtükler muz haline gelir. (Aslıtıa bak.)

Muz, hevenk halinde olur. Hevenkteki muzlar yeşildir. Yeşil hevenkli muzlar büyüdükçe de, dalın ucundaki çiçek pörsür, çürür ve ölür. Bir muz dalı (hevenk), kasım-aralık aylarında tamam olur. Aralık ayında, muzlar olgunlaştığı sıra, hava çok soğursa, meteoroloji haberlerini iyi takip edip, iyi kulak vererek, dona çekeceği geceler, muz ağaçlarının arasında ateş yakmalı, soba kurmalı. Isıtmalı yani. Hevenkleri ince kâğıtlara sarmalı, yahut naylon torbalar içine almalı. (Bazı mahzurlarına rağmen.)

Suni gübreyi baharda bol vermeli. Temmuz-ağustos aylarında ocaklara (muzun dikildiği çukur) suyu basmalı. En az haftada bir, bol su vermeli. Köylü, muz hevenklerini dalında sararmaya bırakmaz. Yeşil iken toplar. İnce kâğıtlara sarar. Bir yere asar. Asamazsa, (asılacak ılık odaları yoksa) sandıklara dizer. İçine karpit koyar. (Karpit, karbonla kalsiyumdan mürekkep kimyevi maddedir.) Böylece muzlar hemen sararır. Çabuk olgunlaşır. Fakat bunun tadı olmaz. Dalında sararmaya bırakılan muz tatlı olur. Çok dikkat ister. Yoksa, sararmadan kararması işten değildir."

- *

**

4. Anamur'dan ötede, Demirtaş mevkiinde, kayaları set-leyip muzluk yer hazırlayan, Suriye'den göçme Şuhud'un ifadesine göre:

"Evvelâ yeri kademeleyeceksin. Taşları dinamitleyip atacaksın. Kırılan taşları duvar öreceksin. Öre öre bir sıra, müteakiben yine öre öre bir sıra. Böyle, altlı üstlü kademeler olacak. Kademelerin üstünde toprak. Toprağı gübreyle karacaksın. Gübreyle karmadan evvel, muz ocaklarını- birkaç kadem derin açacaksın. Deve lengeri kadar da vasi açacaksın. Velâkin, evvelemirde suyu bulacaksın. Üstte bulursan, tarikini de bulup boru hattı çekeceksin. Altta bulursan motor takacaksın. Motora mazot, kayaya dinamit şart. Bunlar olmadan bismillâh demiyecek-sin. Kolları sıvamayacaksın. Bunların asgari biri için de, Nizip'in, Kilis'in, bilemedin Kırıkhan'ın

oralarda adamın olacak. (Haritada Kırıkhan’a bak.) Muzun düşmanı çoktur. Börtü-böcek, rah-met-rüzgâr, dolu-molu, don-mondan çok, iyisaatte olsunlara mukayyet bulunacaksın. Aleste duracaksın. Hevenkler ağaçlara asıldı mı, iyisaatte olsunlar da bıçaklarına, bıçkılarına asılırlar.

Babalari tutar. Bir gecede bir de bakarsın, kâmilen biçilmiş, kâ-mekân serilmiş yerlere hevenkler.”

Tarım mühendisininkine ilâveten: Sekiz-on yavrudan ikisi alakonunca, ötekiler atılmayacak. Açtığın yeni ocaklara da ikişer ikişer bunları dikeceksin. •

*

**

5. Alanya’nın Fuğlaburun’unda, yüzlerce dönümlük muz bahçeleri olan beyefendinin anlattığına ve tattığım muzun evsafına göre:

“Muz ocaklarını açtıracak adam (amele) bulmak en büyük dert. Otuz lira yevmiye. Onu da beğenmiyorlarmış. Kimyevi (suni) gübrenin torbası iki yüz lira. (Bir torba elli kilo.) Bir muz ocağı, bir mevsim rahat iki torba gübre yer. Bir dönümlük bir muz bahçesi, bugün elli-altmış bin lira getirir. (Masrafı çıkınca.) Derdi çok. Çekilmez. Kiraya verse daha iyiymiş. Çalışacak adam bulamamasının sebebi: Kaçan-göçen, kaçak muz bahçesi kuruyor. Dağı-taşı dinamitleyip hükümet arazisini işgale başlamışlar. (ODTÜ mütevelli heyetinden hemşerisi ve arkadaşı var beyefendinin. Seçimlerden önce milletvekiliymiş. Yoksa o uğraşıyormuş bu işlerle. Neyse, bu muzdan çok benim hususi durumumla alakalı oluyor.) Hükümet arazisini işgale başlamışlar. Suyu Fuğla'dan çalarlar. Gübre torbalarını açığa yıkamazsın. Kimaldıya gelir. Bir de işçi ihracı meselesi var. Bu olmadı, dışarı giderler. Adam bulamazsın. Çalışmazlar. Kalırsın. Kolay olacak iş, güç olur. Baba toprağı olduğu için bırakamıyor. Baba toprağını bırakırsan gözden düşüyorsun. Seni adam yerine koymuyorlar. (En kokulu, en etli, eıı tatlı muz, Fuğla'nın muzu. Kehribar sarısı. Hani en iyisi Manilla muzuydu?) Bazı yıllar, bir hevenk seksen kilo bile geliyor Nakliyesi kendinden. Kamyonları var.”

Ek not:

Muz sineği: Muzun kendi yaptığı bir sinek. Dalında kararan muzda oluyor. Muzu çürütüyor. Toplayıp zamanında sarartmazsan da oluyor. Muz, durduğu yerde kararıp ekşiyor. (Demek evdeki küçük, tatarcık gibi şeyler ondan oluyor. Dikkat!)

Sonuç: Seyyar bir muz satıcısı, bu dertlerin hiç birini çekmiyor. Hazıra konuyor. Yüklen sat. Oh, ne iyi! Dükkân kirası bile yok. Vergisi yok. Hiç bir rizikosu yok. Bir muz ağacı bile, yenisi gelirken kendini bitiriyor. Birini büyütürken kendi ölüyor. Seyyar muz satıcısına ne oluyor? Hiiiç.

c.

Baha Çamlıdere, müşavirlik edasındaki elektrik ocağını prize taktı. Saatine baktı. Cezveyi ocağın üstüne koydu. Az sonra da, iki yaşlı müşavir, birbiri peşinden içeri girdiler. Çarşamba oturmasına geldiler. Baha Çamlıdere onlara kahvelerini verdikten sonra muzla ilgili olarak tuttuğu bütün notlarına baka baka, muz üstüne öğrendiği her şeyi anlattı.

Muza duyduğu ilginin kaynağını nerdeyse unutmuştu. Bunun yerini, sanki yepyeni bir işe yönelmenin yepyeni, taptaze heyecanı almıştı. Gezi boyunca yanmış, tunçlaşmış yüzünde pırıltılarla:

«Güç, müç. Oralarda birkaç dönüm yerim olsa, bırakırım Bakanlığı, gider muz yetiştiririm,» dedi yaşlı müşavirlere.

Onlara, bir muz ağacının hayatına duyduğu saygıyı anlattı. İnsanların, bir muz ağacının hayatına bakıp ondan ibret almaları gerektiğini anlattı. Buna karşılık yaşlı müşavirler de kendi tasarılarını anlatmak zorunda kaldılar: Biri, iki ay sonra emekli olacaktı. Öteki üç ay sonra. Biri domates turfandacılığı yapacaktı. Öteki limonculuk. Muz işi akıllarına gelmiş değildi, ama:

«Sizin de isabetle buyurduğunuz gibi, muz yetiştirmek muz satmaya hiç benzemez,» dediler. «Karga gibi başını bekleyeceksin. Bol para getirir ya mirim, o kadar da bol para, çok emek ister.»

On ikiye on kala evlerine dağıldılar. Muz konusu bu denli çabuk tükenmemeliydi. Yaşlı müşavirler bu denli çabuk geçmişlerini ve gelecek için tasarılarını anlatmaya koyulmamalıydı-lar. Baha Çamlıdere, gittiği yerlerde birkaç dönüm yer edinip bir muz ağacını gebe bırakana, ya da hükümet değişip bir kez daha bir işin başına getirilene dek muzla ilgisini sürdürmeliydi.

Manava uğradı. Yarım hevenk muz satın aldı. Birinin bile üstünde tek kara leke bulunmayan dokuz ınuzluk yarım bir hevenk. Öğle yemeğinde karısına bir kez daha anlatacaktı; bir muzun hayatını. Bir insan hayatından çok daha anlamlı olan. Doğurgan ve acıklı... Tere bulanmış ve paraya... Alçakgönüllü ve açgözlü... Nazlı ve azgın... Doğururken güpgüzel, taptaze... Doğurduktan sonra sessizce çekip giden... Şu gördüğün mat, sarı, güneşi içmiş olanı bizlere veren... Ölüsünün liflerinden bile nefis dokumalar yapılan...

Apartmanın kapısından girdi. Muz satıcısını gördü: Elinde, göstergesi topuz edilmiş bezle bağlı şangır-şungur terazisi, sırtında sandık... Muzu ayağa düşüren, onun hayatındaki anlamı hiç bilmeyen muz satıcısı... Günlerinin, boğuşulması gerekli tek amacı. .. .

«İn aşağı!» diye bağırdı muz satıcısına.

Muz satıcısı, ses vermeden tırmandı merdivenleri.

«Çık dışarı!» diye bağırdı Baha Çamlıdere yeniden.

«Etme bey. Ne zararım var sana? Bu da' benim ekmek param.»

«Muzu yetiştirenin ekmek parası o. Senin ekmek paran olsun istiyorsan, git muz ocakları aç.»

«Muz ocağı mı açayım?»

«Muz ocağı aç ya. Yevmiyesi otuz lira.»

«Nerde açayım muz ocağını beyim?»

«Nerde açılıyorsa orda. Fuğla’da...»

Asansörden kapıcı indi.- Baha Çamlıdere, kapıcıya bağırdı bu kez:

«Sen asansörle in çık daha! Satıcıları göremezsin elbet. İşine son verdirteceğim. Kahve köşelerinde pinekle de gör. Defet-sene şunu!»

«Dinlemiyor ki...»

«Dinlet. Bu son görüşüm olsun. Çıkar şunu buradan.»

Bindi asansöre, çıktı yukarı.

Kapıcı, muz satıcısının yanına koştu:

«Hadi kardeş, gözünü seveyim çık git. Bak, duydun kendin de...» .

Muz satıcısı, göğsünden itiverdi kapıcıyı. Adam, merdivenlerden yuvarlanmamak için muz satıcısının terazisine yapıştı.

«Yanaşma bok!» dedi muz satıcısı kapıcıya. «Biz yanaş-malık etmiyoruz diye aç mı kalacağız puşt! Göz yumarsan yumarsın, yummazsan, bu kadarla kalmaz bak...»

Yürüdü çıktı merdivenleri.

Kapıcı, yöneticiye koştu. Her şeyi anlattı. «Ben ne yapa-yun?» diye sordu.

«Bir de puşt olduk beyim,» dedi ağladı.

Yönetici:

«Bu işi beceremeyeceksin seıı,» dedi kapıcıya. «Her apartmanın kapıcısı ne yapıyor? Nasıl önlüyorlar seyyar satıcıları görmüyor musun? Bir sensin önleyemeyen. Böyle giderse çıkarırız, yok çaresi.»

Kapıcının başını, karnını bir ateş sardı. Eli ayağı boşandı. Bir muz satıcısının yüzünden, hep onun yüzünden, kapı önüne bırakılacak... Puştluk da yanına kâr kalacak, öyle mi? Zor. Puşt ha? Dur sen! Artık vacip oldu...

Gitti, kapı önünde nöbete durdu kapıcı. Beklerken, beklerken, neden yöneticiye: «Hepiniz bir olup karşı gelsenize peki? Bir Baha beyden gayrı ses eden yok ama. Bir Baha Jîey. O inatlaşmasa, inatlaşmazdı öteki de» demediğine yandı. /

. Muz satıcısı, yarım saat sonra indi. Göstergesi top{ız bezle bağlı terazisini şakırdatarak, hem de asansörle, hem de ağzında bir türkü. Kapıcıyı görünce güldü:

«Yine bana mı tebelleş olacaksın?» dedi.

«Sana elbet. Daha kime köpek? Puşt kimmiş? Yanaşma kimmiş? ..»

Yürüyüverdi muz satıcısının üstüne.

Muz satıcısı kavradı, büktü cnun kolunu.

«Dalaşma benle! Git, dalaşacağın yeri bil,» dedi soluyarak. Yürüdü gitti. Ama kapıcı peşini bırakmadı. Çöplerin boşaltıldığı arka yola dek koştu ardından:

«Öteki kapıcılar başa çıkıyorlar da bir ben mi başa çıkamayacağım lan dürzü!»

«Kim dürzü lan? Kikmiş dürzü?»

Yumuldu kapıcının üstüne. O dakika, eskilere karşılık plastik kap-kacak satanla, omuzunda fabrika dokuması kilim gezdiren adam bitiverdiler muz satıcısının yanında. Bir biri vurdu kapıcıya, bir biri, bir biri. Yere yıktılar onu. Arka pencerelere hizmetçiler doluştular:

«Koşun, öldürüyorlar adamı!» diye haykırıştılar.

Bakkalın küçük çırak da o dakika türedi oralarda. Kavga sırasında muzcunun muz sandığı yere yıkıldı. Küçük çırağın önüne iki tek muz fırladı. Yere düşer düşmez sarı, kalın kabuklan patlayıp dağılan, cıvık, kirli beyaz, muhallebi gibi içini dışına akıtan iki muz. Hizmetçiler pencerelerden ayrılmaksızın: «Yetişin, öldürüyorlar!» diye yeniden haykırıştıklarında bakkalın çırak, ezilip dağılan muzlardan gözünü ayırıp çevresine bakındı.

Üç seyyar satıcı da yokolmuşlardı ortadan. Muz sandığı bile yokolmuştu. Ama kapıcı, yerde, yüzükoyun yatıyordu. Kafası, beton duvar dibinde bir yastıkta yatar gibi yatıyordu. Baha Çamlıdere, yemek sonrası, karısına, elinde soyulmuş bir muz, muzların hayatını anlatıyordu: «Bir insan hayatından^çok daha anlamlı olan... Doğurgan ve acıklı... Tere bulanmış Ye paraya... Alçakgönüllü ve açgözlü-... Cansıkıntısı bilmeyen.. ; Sıkıntıları dağıtan... Ürettiği sürece varolan... Yaraf' sızlığını bflmeyen... Yararsızlığım bilmeye vakti kalmayan... CansıkıntıSı nedir bilmeyen...»,Bu anlatmayı uzatabildiği denli uzatmaya çalışıyordu. Bakanlığa elinden geldiğince geç gidebilmek için, Ece defterindeki muzla ilgili notlarının çoğunu anlamadan ve bu notlara yeni cümleler ekleyerek anlatıyordu.

Bakkalın küçük çırağı, yerdeki iki patlak muza doğru ince bir kanın usul usul aktığını gördü. Bunu gördü diye, olayın tek görgü tanığı sayıldı.

TEŞEKKÜR EDERİM

■ /

/

Onarılacak iki çift pabuçla kapısına vardı, dükkân kapalı. Mahmut _Usta kendisine bile bile kötülük etmiş gibi bir kuşkuya, bir haksızlığa uğramışlık duygusuna kapıldı. Nerdeyse bir haddini bilmezlik bile var bunda, her saat açık bulduğu bu dükkanın böyle, beklemediği bir sırada kapalı oluverişinde.

Biraz beklesem mi? Şimdi, elimde bu kocaman naylon torbayla ne yapacağım? Bütün gün yanımda taşıyıp duracak mıyım bunu? O resim sergisinde nereye koyacağım? Ne zaman kapadın ki dükânını-, şimdi, en olmayacak sırada kapına kilit takıp gidiyorsun? Ah Mahmut Usta ah, hiç alıştırmadın ki beni.

Beklesem mi?

Doğrusu; Mahmut Usta’nın müşteriye karşı gereğinden fazla ince, gereğinden fazla saygılı tutumunu değiştirmesini isterdi. Bir gün, bir öğle ışığında sokaklara çıkmaz mı bu adam, deyip dururdu. Bir seferinde, onu

kolundan tutup, havalanması gerekli bir kilim parçası gibi açıkhavaya, güneşe atmak bile geçmişti içinden.

Kaç yıldır pabuçlarını, terliklerini, çizmelerini onarıyor. Bir pasajın içinde, iki kat yerin dibinde, bu ışık almaz yerde zaman; toz, deri, tutkal, ayak kokuları arasında ~eğri-büğrü, kirli, kara ve kahverengi, yorgun-bezgin bir yığın çok yürümüş ayakkabı olarak akıp durmakta üstünden. Sabah yedi buçuk, akşam yedi buçuk. Bayram üstleri geceler de var. Hep bu daracık yerde boyadan, tutkaldan, köseleden, kirişten, tozdan meşinleşmiş önlüğil önünde... Dikiş makinesinin bir ucunda da bir zaman önce y akılıp, bir zaman sonra kendi kendine sönmüş olan en ucuz si ga,ralarından biri dura dura...

«Bentm en büyük masrafım sigara değil. Benim en büyük masrafım Vibrit» demişti çekine çekine.

Onarılacak pabuçlar dışında her şeyden çekinir, her şeyden... Sönmüş sigarasından bile. Alıp yeniden yakarken sigara tarafından azarlanacağım sanır: Söndürüp söndürüp yakma! Yaktın bir kez, iç bitir!..

Öyle, nerdeyse özür dileyerek yeniden bir tutuşu vardır sigarayı parmaklarında. Tutuştu, kararıp kalmadı diye de nerdeyse içten bir teşekkür yerine gülümseyişi sigara ucuna... Yıpranmış pabuçları bir eline alışı sonra, üfleye üfleye bir tozunu silişi. .. Daracık kapıdan içeri kim başını uzatsa, hayır, işini bırakmaz bırakmasına da, öyle bir «Buyruuun, hoşgeldiniz» der ki, hani o kimsenin tezgahına oturmuş da zorla, kolundan tutup atmasınlar diye boyun kırıyor.

«Şu topuğu yapar mısın Mehmet Usta?» ^

«Yaparız. Teşekkür ederim.»

«Şuna bir pençe, Mahmut Usta.»

«Perşembeye hazır. Teşekkür ederim.»

«Çocuğun potinine bir demir çaksak?»

«Teşekkür ederim. Çakarız.»

Camın önünde durmuş, bakınıyor. Elindeki naylon torba işte bu Mahmut Usta'nın şimdi bile-isteye başına sardığı bir bela sanki. >

Nerde bu adam? Gelmeyecek mi hiç?

Hiç değil boyacı Hakkı bir yerlerden çıkar gelir umuduyla duruyor arda. Başını cama dayayıp içerisinin karanlığında bir

şeyler seçmeye çalışıyor. Mahmut Usta yine de ordadır sanıyJr. Ne olursa olsun ordadır. Tezgâhın gerisinde bir yerlerdedir. Oysa dükkân camının gerisinde ne kadar onarılmış, onarılacak ayakkabı varsa, dili dışarda, boynu eğri, beli bükük, b/rnu havada ne kadar ayakkabı varsa salt bunların, karanlıkla sarmaş dolaş koca bir yığın oluşturduğunu seçiyor. Makinenin önündeki arkalıksız hasır iskemle Mahmut Usta değilse, Manmut Usta gerçekten yok. /

Usta olmayınca boyacı Hakkı ne yapsın? Neyi boyamaya gelsin? Hiç hesapta yoktu bu, hiç. Akşama depkaç yere girip çıkacağım daha. Elimde hep bu torbayla mı?../Zaten kaç yıldır kızıp duruyorum şu Mahmut Usta'ya.

Kaç yıl umdum:

(Defolun be! Gidin kendiniz onarın lânet kunduralarınızı, çizmelerinizi. Sizin pis ayaklarınızın kokusunu çekecek değilim. Basın hadi! Yapmıyorum! Ökçesi aşınmışsa aşınmış. Öylece giy. Git, yenisini al, bana ne? Ne halt ederseniz edin. Yapmıyorum. Defolun!)

Bunu her umuşta hep korkuyla, çekine çekine uzatıyordu torbasının içindeki kahverengi ayakkabısını, siyah süet çizmesini, tütün rengi deri çizmesini, altı tırtıklı kar ayakkabılarını, yazlık sandallarını, rugan mokasenlerini.

«Şunun atkısı kopmuş da Mahmut Usta...»

(Koptuysa koptu. Bana ne be? Dört çift kundurası olan beşinciyi de alıı\ Kapıcı, odacı mısın? İşçi, çöpçü müsün? Ayıp değil mi sana, pabucunu ona-

rıma getiriyorsun? Onlar onarıma getiriyorlar mı? Altı delik, üstü yırtık giyiyorlar. Sen de öylece giy... Yapmıyorum işte!)

«Şunun ökçesi sallanıyor ustacığım? .. »

(Ökçesi sallanıyormuş! Sallansın. Herkesinki can \ değil mi? Hasibe’ninki can değil mi? Evin sokağın-

\ dan geçerken görüyorum. Gövdesi geri kaykılıyor.

\ O alıp getiriyor mu ökçesini onartmaya? Getiremez.

\ Ayağındakirı.i onarıma getirsin de işe yalınayak mı

gitsin? Şeninkini de yapmıyorum işte!)

«Bu mokasenime bir astar mı koysak, ne yapsak Mahmut Usta? Bol geliyor da... »

(Oh, dizi dizi dizmişsiniz dolaplarınıza; birini çıkarıp, ötekini giyip, berikini onarıma getirmesi kolay!)

«Mahmut Usta, şuna bir kapak...»

(Ne o? Kocanın boyu mu kısalacak? Yürüyüşünün cakası mı bozulacak? Giysin öyle, hadi. Kapak ma-pak koymuyorum. Böylecene giysin. Giymiyorsa yenisini alsın. Vehbi’ninki can değil mi? Vehbi’yi gördüm durakta. Bir ayağında tokyo, öteki ayağında yüzü ikiye bölünmüş futbolcu pabucu. Vehbi’nin boyu posu yok' mu? Vehbi topallamaz mı? Vehbi de istemez mi ayacıkları su almasın? Vehbi de ister bir kadının gözüne girsin. Karısına güven versin. Vehbi koca değil mi be? Benim kocam değil ya, ayak kokusunu çekeceğim? Bas geri, hadi! Al bunu da, defol! Yapmıyorum. Kendiniz onarın pis kokulu pabuçlarınızı, ille onarılacaksa...) .

- Böyle bir şeyler demesini, bütün o rafları, yerleri, tezgâhın üstünü tepeleme dolduran ayakkabıları bir bir kafasına fırlatmasını hem umdu, diledi, hem bundan korktu. Korkmak değil de... Sakın, hastalandı mı? Hastalanmasın da... Yazık adama.

SİS 4

Hastalanmışsa da şaşmam yani. Havasızlıktan, güneşsizlikten, ^mbilir neresine ne dert saplandı? Dışarıları da soğuk,. Her yan buz. Aman hastalanmış olmasın da. Ölmüş olması yda... Yeni bir onarıcı bulmak gerekecek ölürse... Yeniden ilışmak şimdi birine... Birine, huyunu suyunu bilmediğin... Ah kötü yüreğimiz... Nasıl düşünebilirim böyle?.. Aman usta/ ığım, ölmüş olma. Pabuçlar nedeniyle değil, hiç değil. ..

Daracık, kısa ve karanlık pasaj koridorunu gözleriyle tarıyor. Ya kendinden, ya elindeki torbadan, ya ikisinden de birden kurtulmak istiyor. Yürüyor. Az ötedeki köşeyi! dönüyor. Ciltçi açık mı acaba?

Ciltçi açıksa ona bıraksam şunu. Başka bir gün uğrar veririm. Hasta mı oldu, ne oldu, bir hatırını sorarım hem. Az

sonra açar o dükkânı, açar. Duramaz. Hem açmayıp da ne yapacak? Yok ama, yok! Başka birini bulacağım. Nicedir kızıp duruyordum. Şimdi daha çok kızdım işte. Her saat açık olmayacaksan, her saat açıp durmasaydın dükkânını bugüne dek. Hep içerliyorum zaten. Eskiden beri içerliyorum...

«Şunun tokası kopmuş da Mıhmut Usta...»

«Bekleyin, dikivereyim.»

«Elindeki işi bırakma. Bunu hemen giyecek değilim ya. Bir gün uğrar, alırım. »

(İki ay sonra gel. Yapmışsam alırsın. Değilse iki ay daha bekle. O zamana dek mevsimi geçermiş... Geçerse geçer. Bizimki can değil mi? Bize mevsim yok

mu? Güneşin yüzünü pazardan pazara ya görüyo-^rum, ya görmüyorum. Yetti, çekilin başımdan!..)

Artık o gün geldi sanmıştı. Biri girip biri çıkan müşterilerine «Defolun pis ayaklılar, nasırlılar, mayasıllılar, düztaban-lar!..» diye bağırıverecek, bağırıversin diye beklemişti.

«0 işse bu da iş. Bekleyin, dikivereyim.»

«Acelesi yok, dedim ya Usta...»

«Hadi canım, ilişiverin şuraya. Şimdi olur. Oturun, oturun...'\Hah şöyle. Teşekkür ederim. Bir kghve?..»

El^deki otuz beş numara kocakarı iskarpininin ucuyla tık tık cama1, vurmuştu. Camın dibinde, onarılmış pabuçları bir yandan boya[k]yan Hakkı'yı pasajın kahvecisine göndermek istemişti.

«İçmem. Hiç yorulmasın.»

Dinlemez ki.

Öyle olsun bakalım. Dinlemesin. İçeceğim kahvesini. Ama o istediği kadar yaltaklansın, ben artık sağal falan demeyece-yim. Bitti. Ekmek parası, anladık. Anladık, ekmek kavgası. Daha iyi ya! O işini yapıyor, biz de işinin karşılığını veriyoruz. Ne diye teşekkürler sunup duruyor? Nerde kaldı böyle adamlar şimdi? Niye kalsın hem? Hem, bunun aldığı tam tamına yaptığı işin karşılığı bile değil. On iki yılın güneşsizlik, ışıksızlık bedelini, ellerine bulaşan çamurun, burnundan eksik olmayan ayak kokusunun bedelini kim ödüyor buna peki? Kimse. Kimse. Bunların bedelini kimse ödemiyor da, bu hâlâ teşekkür edip duruyor...

Ciltçinin adını da ondan duydu. Sık sık kahve gönderirdi ciltçiye, Ciltçi bilir mi ki, ne old:ı buna? Gelecek mi, gelmeyecek mi? Torbayı da ciltçiye bırakmak doğru mu şimdi? Müşterisi bile değilim. Bunun dükkânı daha da izbede. Canım, ne var çekiniyorum? İki çift pabuç. İşgal edecek değil ya dükkânını?.. Çekinecek bir şey yok. Yok. Böyle ürkek olmam çok saçma. Boyacı Hakkı ile kapışan bu ciltçi değil miydi? Hani Mahmut Usta, benim kopan tokayı dikiyordu da, boyacı Hakkı, ciltçiye çok öfkelenmiş olarak dönüp gelmişti. Bu benim Mahmut Usta da... Off, ne illet eder hazan insanı bu Mahmut Usta...

Tokayı dikerken, bir yandan da özürler dileyen bir sesle boyacı Hakkı'yı yatıştırıyordu.

«Oğlum, verdin kahvesini, boyadın kundurasını, et bir teşekkür, çık gel. Niye takışıyorsun komşumla? Kaç derdi var onun...»

«Bizim yok sanki» diye homurdanmıştı boyacı Haklfr da. Boyanacakları alıp kapı önüne çıkmıştı. Çıkarken dilini» altındaki baklayı da çıkarmıştı:
i

«Yani usta, sen de bir teşekkür öğrenmişsin, ağzından lokmanı, başından aklını alsalar, yine teşekkür...» ***1***

Artık boyacı- Hakkı da duruma böyle parmak Jrasınca, hiç bile alttan almayınca ve yüzüne vuruverince asıl yii\züne vurulması gerekeni, Mahmut Usta da kopan tokayı dikip pabucu uzatırken, artık bu kez «Bin lira vereceksin!» diyecek sanmıştı. Ummuştu bunu. Böyle bir şey demesini içtenlikle dilediğini sanıyor.

(Bin lira! Fazla söz yok. Gördün halimizi. Uzatma işte. Bin lira vereceksin! Vermezsen çekici kafana indiririm. Burda, şu daracık yerde gebertirim seni. Derini yüzeceğim sonra. Boyayıp bütün burdaki bokpüsürlere yama yapacağım. Tam on iki yıl yetecek. Tam on iki yıl yama için deri, kösele satın almayacağım. Senin derinle idare edeceğim. Hakkı söylemese ayacağım yoktu. Bin lira! Sen bilirsin - artık.)

Yerinde kımıldanmıştı. Çantasında bin lira var. mı, çıkar mı şimdi yanında bin lira, çıkmaz mı diye telaşlanmış, düşünceye dalmıştı. Yok artık, bin lira da fazla. Herkeslere yağdırdığı teşekkürlerin hepsini de ben ödeyecek değilim ya...

«Beklediniz iyi oldu. Teşekkür ederim. Ben de bir işimi aradan çıkarıverdim işte.»

Ciltçinin önünde duruyor. Kapı aralık. İçerde sarı, ölü bir ışık yanıyor.

Torbayı buna bırakmasam. Bir daha da hiç uğramasam Mahmut Usta'ya. Artık iyice kalbi kırılır. Arpacı kumrusu gibi düşünür, ne yaptım, ne ettim müşterime, diye. Düşünürse düşünsün... Eline de çabuktur. İnsam gel-git yaptırıp durmaz. Bir kâğıt yapıştırsaydı bari kapısına. Gelecek mi, büsbütün gelmeyecek mi, bilmeyince şimdi... Yerler, buz. Şu kar ayakkabım da

yapılmazsa?.. Laf. Bir Mahmut Usta'ya mı kaldım? Başkasına giderim. Amaaan, hep umacak mıyım, hep utanacak mıyım karşısında, hep korkacak mıyım?

Usta, kopan tokayı dikmişti. O da kahvesini içip bitirmişti. Hakkı'yı, ciltçiyi, bin lirayı unutup gitmişti. Dikiş makinesinin kıyısına bir yirmi lira bırakmıştı.

«Hadi canım, buna da mı para? Alın onu geri bakalım...»

«Yoo ama, bu kadarı da fazla!» demişti o da. Gerçekten kızmıştı artık, gerçekten. Usta, yirmi lirayı az bulsaydı bu denli kızmayacaktı. Orda beklerken, nadeyse bin lira ödemeye bile alıştırmamış mıydı kendini? Çabuk unutsa da alıştırmıştı. Hiç değil yirmi lirayı geri alamayacak ölçüde alıştırmıştı. v

«Bu kadarı da fazla artık Usta! Bu kadar incelik, bu kadar insanlık da fazla!» demiş, parayı eski ayakkabı yığınının içine atıp kaçmıştı.

«Kalbimi kırdınız» diye sesleniyordu Usta ardından. «Kalbimi kırdınız...»

Kırdımsa kırdım. Benden sonra gelecek ilk müşteriyi inşallah kovarsın. İnşallah teşekkür etmezsin ona, önüne bir çift burnu kalkmış kundura koydu diye... Umarım bundan sonra ilk gelişimde de çizmemin bozulan zırzırını onarmak için bin lira istersin. Elli lirası zırzır için. Elli lirası iplik, makine bedeli. Yüz lirası elinin emeği. İki yüz lirası gözünün nuru. İki yüz lirası parmaklarının acısı$_t$ dört yüz lirası da geçen pazardan bu yana almadığın temiz hava, derine değmemiş güneş için, payına düşen. Ohoo, böyle olursa kimse onanma pabuç getirmezmiş. Getirmeyince de Mahmut Usta aç kalırmış. Kalmaz. Bir şeycik-ler olmaz. Beş liralık her şeyi kırk beş lira kılanlara ne oluyor? Bir şey oluyor mu? Kime ne teşekkür sunuyor bunlar? Yüzlerini bile görmüyoruz. Mahmut Usta da, hiç değil teşekkür ytmese. Şöyle iyice asık bir yüz, her çek iç vuruşta «Allah belamzı versin!» dediğini belli etse. En azından, «Kolay gelsin»/ diyene, «Kolaysa başına gelsin» diyenlerden olsa. «Şuna bir ,£ençe atsak usta?..» Atsak, yapsak, çaksak... Sanki kendileri de katılıyorlar işe. «Gel yap. Gel çak bakalım» bile demiyor. Bir bunu bile akıl etmiyor.

Ciltçinin kıpısından içeri girmeden önce, bir kez dönüp arkasına bakıyor. Bir ses duyduğunu sanıyor. Sanki Mahmut Usta, bu-dehlizlerden birinin ucunda belirecek, koşa koşa gelecek, «Beklemişsiniz, teşekkür ederim» diyecek. Birden, böyle bir şey gerçekten olmuş gibi, ürktü ınü, sevindi mi, yüreği hop etti. Sevindim nerdeyse. Hayır, daha çok ürktüm.

Sokak arasındaki onarımcıya gitsem? Ona bıraksam bunları, kurtulurdum. Hem torbadan, hem tümüyle Mahmut Usta' dan. O adam da suratsızın tekidir yaa... Bir kezinde yepyeni bir pabucumun ökçesine kapak koysun da biraz yükseltsin istedim, yirmi gün gel-git yaptırdı bana. Nazlı mı nazlı. İstemem. Şunları o adama götüreceğime, atar geçerim daha iyi. Başka derdim mi yok? Kar ayakkabılarım da iyiydi. Şimdikilerin hepsi kayıyor. Yapay lastik koyuyorlar, bir işe yaramıyor buzda. İyi canım. Ciltçi içerde işte. Ona bırakır geçerim. Mahmut Usta, bugün değilse yarın çıkar gelir. Gelmeyip ne yapacak? Açlıktan ölecek değil ya? Ölmüş olmasın? Ciltçi bilir. Ne olmuş, öğrenirim hem. Adamcağıza iyice alışmışım, merak , ediyorum işte. Etmesem iyi ama, ediyorum, elimde değil. Sokakların buzu yirmi gün kalkmaz artık. Her yan cem gibi.

Ciltçiye girdi.

Son derece yalın bir karşılaşma. Son derece yalın. Böyle bir karşılaşma üstüne söylenecek ne söz olabilir ki? Hiç. Biri, elindeki iki çift pabucu ciltçiye bırakacak. «Rica ederim, şu sizde dursun, ben yarın gelip alırım» diyecek.

Girdi ciltçi dükkânından içeri. Sarı yüzlü ciltçi, başını işinden kaldırmadı. Oysa kapı gıcirdamıştı. İçeri birinin girdiğini haber vermişti güzelce.

Mahmut Usta olsa...

«Kunduracı yerinde yok da...»

Ciltçi titizlikle ölçü alıyor. Mukavvayı kesmek için milimi milimine...

«Şunu şuraya bıraksam acaba?..»

... Milimi milimine kesebilmek için mukavvayı, burnundan kayan gözlüğünü bile düzeltmiyordu ciltçi. Salt, diliyle dişi arasından usul bir soluk alıp verdi.

Ne biçim adam? Hiç bir şey dememişim sanki. Sanki buraya girmemişim. Yokum. Piç gibi kalakalıyor insan. Büsbütün ilerlesem mi, iyice çıksam mı? Artık girdim. Artık nasıl çıkılır?

«Mahmut Usta... Yok da yerinde...»

Ciltçi işini sürdürüyor. Başını kaldırıp bakmıyor bile.

İnsanlar ne tuhaf oldu. Her biri böyle. Bir Mahmut Usta... Ne insanlıktır ondaki, ne inceliktir... Canım, ben de ille burada bırakayım demiyorum ki torbamı. Yok, şimdi beni tedirgin eden bu değil, hayır. Taşırım yanımda, ne olacak? Değilse, atar geçerim. Böyle karşılanacağımı bilsem hiç gelmezdim. Hiç söze başlamazdım. Yüzünü buruşturmasa, sağırdır diyeceğim. Ölçü alıyor olmasa, kördür diyeceğim. Ne sağır, ne kör. Geldiğimi de gördü, söylediğimi de duydu. Hiç bir tepki yok. Bir yüz buruşturması, o kadar. Ne sanıyor? Teşekkür falan mı bekliyorum sanki?.. Biraz insanlık...

Dükkânı biraz daha daraltan çirkin bir duvar çıkıntısının önünden sıyrılıp bir adım daha atıyor. Bir adım da tezgâha, cilt-çinin yakınına doğru atıyor. Neden çekinecekmişim? Ya bir kitap ciltleme işi için gelmişsem?.. Nerden biliyor? Şurda, kapı komşu çalışıyorlar da, hiç bir şeycikler öğrenmemiş Mahmut Usta’dan. Hiç örnek almamış, yazık. Bir ses. Bir evet, bir hayır, yeter de artardı bile bana. En ince sesimle konuşmuştum. Saygıyla. «Özür dilerim, kunduracı kapalı da...» Böyle demedim mi? Ya nasıl dedim? Evet, sözcüklerde bir eksiklik olabilir. Belki tam tamına öyle demedim ama, inceydim, saygılıydım... '

Ciltçi, mukavvanın bir ucundan tutuyor, öteki ucunu çeviriyor. İçeri bir sinek girse, ancak bu kadar, bundan da fazla tepki gösterir bir insan.

«Şeyi sormuştum size...»

İşte yine ses yok. Hiç bir tepki yok. Keşke hiç gelmesey-dim. Şimdi nasıl çıkıp giderim?

«Duydunuz mu, duymadınız mı yoksa?» deyiveriyor, tiz bir sesle. Sesini kendi yakalıyor. Bak işte sinirlendim. Bak, ister istemez nasıl çıkıverdi sesim... Ben buraya gireli yıllar mı geçti, nedir?

Sonunda ciltçi, burnunun ucuyla gözlüğünü yukarı itiyor:

«Ne kızıyorsunuz?» diyor, asık suratla, baştansavma.

«Kızabilirim. Ama kızdığımı sanmıyorum.»

«Ne hakla kızabilirsiniz?»

Bak nasıl küçültücü bir ses. Keşke hemen geri dönsem. Çıkıp gidebilsem.

Ciltçi, becerikli elleriyle. mukavvanın üstünden hızla geçiriyor keseceği. İşini yapmak istiyor. Konuşmak istemiyor. Yüreğinin dadandığını duyuyor.

«Bir kimse nasıl karşılanır, Mahmut Usta'dan öğrenin!..»

Ciltçi, içinden «Boş öğüt sevmiyorum. Kimse bana öğüt vermesin» diyor. Yeni bir kapağın üstünden hızla geçiriyor keseceği.

«Öğrenin ondan!..»

«İşse, gösterin, bırakın. Değilse çıkın hurdan, hemen çıkın!» diye bağırdı ciltçi.

Torba, torbanın içindeki pabuçlar, Mahmut Usta, onun teşekkürleri. .. Hiç bir şey yok şimdi. Şimdi salt şu var: Çok kaba oldu insanlar. Çok terbiyesiz oldular.

«Terbiyeli olun!» diye haykırdı o da ciltçiye.

«Çık be! Kafam bozuk zaten!» .

İstemeden geri çekildi. Hiç gerilememesi gerektiğine inandırmışken kendini. Deli bu adam' Ben mi bozmuşum kafasını? Ben, Mahmut Usta’nın gereksiz teşekkürlerini bile kınamışım-dır. Çalışana hep saygı duymuşumdur. Şimdi, bunlardan biri, şu hale bak Tanrım, ben bir kötü patronmuşum gibi davranıyor bana. Yok, olmaz. Gerilememeliyim. Sağlam durmalıyım. Öğretmeliyim ona...

Elindeki naylon torbayı havaya doğru sallayarak —yoksa ciltçiden korunmak isteyerek mi?— sesini iyice yükseltiyor o da:

«Ayıp değil mi? Neden böyle davranıyorsunuz bana?»

Niçin 'bana’ dedim? 'İnsana’ demek istedim oysa.

«İnsanlara neden böyle davranıyorsun, saygısız!»

İşte böyle. Son söz kendisinde kalmalı.

Karşılık beklemeden çıkıyor: Hayır. Hiç değil. Korktuğum, korkumu göstermek. istemediğim için çıkmadım ben. Hayır. Umutsuzluğumu göstermemek için. Hem, bir anlamı yoktu. Orda, terbiyesiz, karacahil bir ciltçiyle tartışmanın bir anlamı yoktu. Beni bir gören oldu mu acaba? Fakat, ne oluyor bu insanlarımıza böyle? Ne oluyor herkese? Ne umutsuz, ne karanlık, ne kötü bir gün yine...

Ciltçi, üstüste ölçü alıyor, üstüste kesiyor, biçiyor, zamklıyor, sıkıştırıyordu kapakları.

ESKİDEN, BİR SABAH .

«Gerçek her zaman devrimcidir.»

'1 Gramsci

Göğsünde koskoca bir kitap yüküyle Başkent'in ayaküstü kitapçılarından birine girdi. Ben de o sırada orada, kitabevinin sahibini bekliyordum. Bana, ortalardan kalkmış bir kitabı bulacağını, bu sabah için, uğramamı söylemişti. Dükkânı yardımcısı açmış, kendisi henüz görünürlerde değilî

Orda, tezgâhların üstüne, raflara sıralanmış kitapları gözden geçirerek bekliyordum. Delikanlı, kucağında kitap yüküyle içeri girince, küt diye tosladı sırtıma. Tezgâhın üstüne yüzükoyun kapaklanıverdim. Boş bulunmuştum. Doğruldum, sırtıma tos-layana baktım. Kitap paketini bir sandığın üstüne' indiriverdi. Her yan sallandı. Her yan parçalanacak sandım. Belki, bir kucak dolusu kitap yüzünden değil, delikanlının acullüğundan, kırıcılığından bana öyle geldi.

Üstünde, geniş örülmüş bir balıkçı kazağı. Ayağında, ruz-velte benzer potinler, bacaklarında, şimdilerde dedikleri gibi, bir cin. Bu aceleci bakışları, bu, isteyerek sertleştirilmiş, sanki bir haftada sertleştirilmiş yüz çizgilerini, bu, kemirilip duran bıyıkları tanıyacak gibiyim. Son yıllarda bu yüzler, bu bakışlar özellikle büyük kentlerde çoğaldı. Hep, tanıdık geliyorlar insana. Delikanlının bana tanıdık gelişi de bundan olabilir. O, sırtıma toslayınca, kapaklandığım-yerden bakıp:

«Biraz dikkatli olsamza!» demiştim.

Delikanlı, soluya soluya döndü. Ağzında birikmiş bir tük-rüğü cırk, edip attı yere. Ayaklarımın dibine. Kitabevi yardımcısına:

«Nerde seninki?» diye sordu. Azarlayıcı.

Yardımcı çocuk, paketlerden dağılıp yayılanları toplamaya çalışıyordu. Ö zaman, bağı çözülüp dağılanların kitap değil, bir dergi yığını olduğunu gördüm. Derginin adını da görmek, bu delikanlının yüzünü, üç aşağı beş

yukarı, kendi yerine koymama yardımcı oldu. Belki geçen yıl, belki önceki yıl öğrenci olması gerekir. Şimdi değil. Şimdi öğrenciliğini sürdüren ya da sürdürmeyen başka arkadaşlarıyla bu dergiyi çıkarıyorlar. Babalarının durumu iyiymiş, deniyor. Ben ünlü değilim. Yani, onun beni tanıması olanaksız. Bazıları, onun için, arkadaşları için bu devinim döneminin öncülerinden olduklarını söylüyorlar. Yadsıyacak değilim. İşte bu dergiyi çıkarıyorlar. Köylülerin, işçilerin okumasını istiyorlar. Sanırım, buna inanıyorlar da. Onları tutanlar da var, tutmayanlar da. Sevenler de var, sevmeyenler de. Ama, şurası kesin: Çevrelerinde kendilerine karşı belli bir saygıyı pekiştirdikleri. Gözlerimle de gördüm. Kitabevi yardımcısı, nerdeyse tutkulu bir saygıyla ona:

«Şimdi gelir abi. .. » dedi. Benim de zaten kitabevi sahibini beklediğimi söyledi.

Bir çeşit tanıştırılmaydı bu. Artık, hiç değil şimdi bir özür diler sandım. Yani anlıyordum; yükü ağırdı. Sorumlulukları ağırdı. Pek de yorguna benziyordu ama, yine de insan birine tosladı mı, hem de olduğu yere kapaklatacak biçimde tosladı mı, kendisine toslanan nasıl çabucak, öyle kendiliğinden «Biraz dikkatli olsanıza» falan derse, toslayan da en azından ağız alışkanlığıyla «Ah, pardon...» falan der. Artık sınıfına göre... «Ah, pardon...» der, «Vaay çarptık...» der. «Hay bana...» der, «Afe-dersin, kardeş» der; ne bileyim, bir şey der işte. Bizimki, «Ah pardon...» falan demediği gibi, kendisini uyardığım halde de aldırış etmedi. Nerdeee... Üstelik, tükürüğünü cırk edip ayağımın dibine attı.

Hadi bakalım, şimdi karar verin böyle bir durumda ne yapılacağına. İnsanları anlamaya çalışmakla ilgili bütün düşüncelerinizi toplayın, buna sınıf bilginizi ve bilincinizi falan da ekleyin; delikanlının, emekçinin yanında bir dergiyi çıkardığını hesaba katmayı, hele bunu hiç unutmadan deyin ki: «Bu deli, kanlı, aile parasını pek güzel, diskoteklerde falan yiyebilirdi. Altında, tepkili uçak gibi bir araba, caddelerde vınlayarak gezebilirdi. Böyle' yapmadığını, bir değişime katkıda bulunmak için öne düştüğünü, kendini bir kavgaya adadığını biliyorum. Bundan öte şeyler de biliyorum ya, neyse. Şimdilik en az bildiklerim bile, hele şu sıralar bu toslama olayını şöyle değerlendirmemi gerektiriyor: Yaşa delikanlı! İyi ki kapaklattın beni tezgâhın üstüne. İşinden kovulmuş bir burjuvanın da

burnunu sürttün. Teşekkür ederim. Ben budala, yarın ne iş yapabileceğimi de bilmiyorum. Sizse, ne güzel, halk için...»

Bu ve buna benzer şeyler söyleyebilirdim ama, delikanlının ne olduğunu, neyle uğraştığını ilk ağızda kestiremediğim, bana toslayacağını önceden hesaplayamadığım için, hazırlıksız yakalanıp: «Biraz dikkatli olsanıza...» demiştim bir kez, Delikanlı da, cırk edip tükürmüştü. Smıf bilincine, devrim yandaşlığına göre buna da teşekkürler sunmak gerekirdi ama, ne yazık ki gerçekte durum böyle olmuyor. Adamın kafasının tası atıveriyor. En azından, karşınızdakinin suratına bir tokat patlatıver-mek geçiyor içinizden. «Bu memleketi düştüğü bataklıktan tek başına mı kurtaracağını sandın?» deyip patlatı patlatıvermek... Hadi, hadi, dürüst olunacaksa dürüst olalım. Bütün bilgiçlerimize, bütün bilginlerimize ve bütün öncülerimize sesleniyorum şimdi: Böyle bir olay tıpatıp, anlattığım biçimde başınıza gelseydi, ne yapardınız? Düşünün ki, paralı bir babanın ruhu da aramızda dolaşıyor. Her an, arayı bozmaya hazır. Ne yapardınız? Evet, evet, sesler duyuyorum. Kimi, benimle dalga geçiyor: «Dökülen incilerimizi toplardık hemen» diyor. Kimi, kaşlarını çatmış, sesinde gülünç bir ciddilik: «Biz de değişimden yanayız. Biz de devrimciyiz. Bize böyle davranmazdı elbet...» diye kasılıyor. Ben de soruyorum: «Alnınızda mı yazılı bayım?» Bazıları gülüyor: «Nelerle uğraşıyor, şuna bakın. Sünepe duyarlık. Ekonomik ve toplumsal koşulların bilincinde değil ki, ne yapsın? Böyle adi bir olay karşısında şaşırıp, apışıp kalıyor. Pireyi deve yapıyor. Şunca önemli olay, şunca önemli sorun dururken, sorun edindiği şeye bakın...» falan diyorlar. «Temelden alın efendim, sorunu temelden alın! ..»

Sorunu temelden alıyoruz almasına da, şimdi, şu anda, çok yalın, çok somut bir durumdur sözkonusu olan. Onun karşılığını öğrenmek istiyorum. İşte, işte; pazıları da şöyle karşılık veriyorlar bana: «Tükürürüm böyle toplumcunun da, böyle devrimcinin de içine! Durup dururken ayağımın ucuna tükürtür müyüm ulan ben?» Başka sesler de var. Kimi: «Haddine mi düşmüş? Bana kimse böyle bir şey yapamaz. Marks bile, Lenin bile! Boş bulunsalar da yapmazlar... Zaten boş bulunmazlar.» diyor. Ama bayım, sizin kim olduğunuzu bilmiyor ki bu delikanlı. Marks'la Lenin de sizinle tanışma onuruna kavuşamadılar... Hem, Marks'la Lenin yapmazdı böyle bir şey tabi de, bu delikanlı yaptı işte.' Üstelik dokunulmazlığınız, kendinize kesinkes inandıklarınız, bunu tapındırma kertesine vardırdıklarınız arasında geçerli

olabilir elbet. Fakat, böyle bir küçük, sıkışık anda belki bunun da bir değeri kalmayabilir. Hiç bir kimse, hiç bir devrimciye çarpmamış değil ki hem... Çarpar, çarpar... Üstelik, nasıl. .. Öyleyse, «Bana olmaz öyle şey» demekten vazgeçin de, olan biteni olup bittikten sonra, davranışınız üstünde düşünün. Olmasını istediğiniz değil de, olan üstünde düşünün. Düşündünüz, değil mi? Duyuyorum: «Kafasını patlatırdım onun!» diyorsunuz. «Çoğu, okuma yazma bilmeyen emekçimizi bir dergiyle mi bilinçlendirecek sanki? Hem de, elinde sopa, kapı arkasında bekleyen babasına yaslanıp?. Öğrenciyse öğrenci, aydınsa aydın. Yine de kafasını patlatırdım onun! ..» Ama, sizin gibi düşünmeyenler de kafalarını patlatıyor insanların. Oldu mu ya şimdi sizin gibi bir devrimcinin de kafa patlatmayı düşünmesi? Bakın, gördünüz mü, hemencecik nelerin arasına düşüveriyor insan? Buna aldırmayacak denli özgür bir kişiliğiniz olduğunu varsayalım. Tek başınıza ne yapacaksınız o özgür kişiliğinizi böyle, yerlerin gitgide belirlendiği bir devinim, bir değişim döneminde? Buyrun artık, o özgür kişiliğinizle başbaşa yaşayın. Bazı dönemlerde ha özgür bir kişi olup yaşamışsınız, ha yaşamamışsınız; ayırdedilemez ki birbirinden... Özgürlük, insanları, kıskaca alan maddî baskıları tanımak ve- bu kıskacı bozup durumu değiştirmek değil mi sizce yoksa? Bunun böyle olduğunu sizden iyi kim bilir? Özgürlüğün, gelinen her daralmış noktada, bulunulan her sıkışık yerde, o darlığı, o sıkışıklığı bilgiyle aralayıp açmak, buna çalışmak özgürlüğü olduğunu, elbet benden öğrenmek istemezsiniz. Bunu siz, herkesten iyi bilirsiniz, öyle değil mi? O zaman, şöyle mi diyorsunuz? «Böyle devrimci olmaz. Bilinçli bir kişi de bu delikanlı gibi olmaz. Benim inandığım devrimci, kurulu düzende egemenlik payı olmayan bir insanı hem tezgâha kapaklatıp, hem de ayağının ucuna tükürmez onun!..»

Amma yaptınız ha! Bilinmez ki kimin, nerde, nasıl ve neden can burnunun ucuna gelir? Yalnız benim başımdan mı geçermiş böyle küçük bir olay? Küçük bir olay, bütün gün herkesin başından geçer. Salt benim başıma gelirmiş gibi görünüyorsa, belki de açıkyürekli davranıp, olayı sizlere anlatıvermem-den ötürü öyle görünüyordur. Ben de pek güzel gizleyebilirdim bu küçük sabah toslaşmasını. Bozulmuşluğumu içime gömüp, bu küçümen öykümü' en azından şöyle bitirebilirdim:

(«Kendine gel arkadaş! Niye tükürüyorsun ayağımın ucuna?» diye güderdim delikanlıya. Delikanlı önce, «Eeee kesin sesinizi!» diyecek oldu

ama, bakışlarım karşısında kendini toparladı. Utandı. Yumuşadı: «Çok özür dilerim. Dergiler için matbaada sabahladım. Daha gidip bildirileri dizgiye vereceğim... Üç günün uykusuzluğu... Bir yerinize bir şey olmadı ya?» dedi. Püf, püf edip, kapaklanan kollarımı sildi —Kollarım toza falan bulanmış değil ya, neyse... Bu, onun incittiği birine karşı ne denli efendi davrandığını pekiştirmek amacıyla eklenmiştir.— Ben yüz vermedim. «Vızgelir bana! Önce kapaklattınız beni, sonra da tükürdünüz. Devrimciyseniz, devrimciliğinizi bilin. Unutmayın ki, gerçek bir devrimci, başkalarında eleştirdiklerini devralmaz» dedim. Yalnız o mu biliyor? Ben de bazı şeyler biliyorum. Anlasın. Bu nedenle hemen ekledim: «Hem, gerçek bir devrimci Marksçı hümanisttir» dedim. Çok şaşırdı. Dili dolandı. Benden çok şey öğreneceğini anladı. Özür dilemesini sürdürüyordu ama, ben öyle kolayca hoşgörenlerden olmadığımı, Lenin’ in de bazı koşullarda hoşgörüden yana olmadığını ve bazı şeyleri hoşgörmediğini anlamasını istiyordum. Ayrıca, haksızlığı —ahlak anlamında değil haa— ödetmenin gerekliliğini de bilmesini istiyordum. İşçinin, bir gün kendisinden de hesap sormayacağını sanıyorsa, yanılıyor. Şimdiden öğrensin bunu. Hadi toslaması kaza. Tükürmesi p.e peki?

Ben de tükrüğümü biriktirmiş, yumruğumu sıkmış, yakasına şöyle yapışıp her ikisini de delikanlının yüzüne iade etmeye hazırlanmıştım ki, kitabevi yardımcısı araya girdi. Sanki delikanlıyı koruyacak! Seni kim korusun, desene? İttim ikisini de. Delikanlının yakasını bırakmadım. O, yüzünü koluyla kapadı: «Tekrar özür dilerim» dedi. «Haksızlık ettim...»- Hah şöyle!.. Benim de kolay boyun eğemeyenlerden olduğumu anlamalı. Anladı da. «Yaptığım eşşeklik... » dedi. Bir öncünün bu denli alçalmasına göz yumamazdım elbet. Daha bize yol gösterecek... Tükrüğümü yuttum. Ama kaşlarımı çattım. Yüz çizgileri beş dakikada nasıl sertleştirilirmiş, görsün. Çattım kaşlarımı ve: «Sizden yanayım. Yoksa bırakmazdım yanınıza...» dedim. «Durumunuzu anlıyorum ve sizi bağışlıyorum. Koşun, gidin kutsal görevinizin başına. Şurda kaç kişiyiz? Bölünmeıneliyiz...» dedim. Elimi uzattım. O da bana elini uzattı. Dost olduk. Bölünmedik. «Sizi toplantılarımıza bekliyoruz» dedi, coşkuyla. Omuzuna vurdum: «Gelirim, gelirim» dedim. O da dergileri teslim makbuzunu yardımcıya uzattı. Bir kişinin daha kendileriyle birlikte olduğunu bilmenin kıvancıyla gitti. Benim de içim mutlulukla dolmuştu, açıkçası. Küçük bile olsa, ben de bir eylemde bulunmuştum. Hiç değil bir kişiyi yoz kalıntılarından arındır-miştım vb...»)

Ne yani? Öykünün sonu böyle anlatılamaz mıydı? Sizler bu olayın nasıl geçtiğini bilmiyordunuz ya? İstediğim gibi evirir çevirirdim. Yukarda anlattığımdan başka türlü de aktarabilirdim olayın _ sonunu. Öyle anlatırdım ki, delikanlı önündeki bilincime de, aklıma da hayran kalırdınız. Çoğu öykülerde böyle değil mi? Kahramanlar, bir olayın, bir anının, bir durumun kahramanları ne yapıp etseler, nerde sıkışığa düşseler, anlatan adına kesin olan şu: Kendisi hep sütten çıkmış ak kaşık. Anlatana dokunmayınız!

Bu oyunu bozmak için gözümün önünde şöyle bir sahne de canlanmıyor değil:

(Delikanlı, cırk edip ayağımın ucuna tükürünce ben: «Terbiyenizi takının» diyorum. Delikanlı da: «Böyle burjuva inceliklerinden anlamam ben,» diyor. Ben de ona: «Ulan hıyar,» diyorum, «git arkadaşlarının, ya da bilinçli işçilerimizden birinin ayağı ucuna tükür bakalım durup dururken, ne karşılık alırsın?» diyorum. O da bana: «Ben onların ayağı ucuna tükürmem» diyor. Saymıyorum seni, diyor. Hadi bakalım, zorla mı? Sınıfına bağlıysan ve öyle kalacaksan, sorun yok. Şöyle yanıtla-yıverirsin: «Ben sana kendimi saydırtmasını bilirim! Seni mahkemeye vereyim de gör!» Akıl bu ya, verirsin de. Şahsa hakaret gerekçesiyle ve bir lirasına. Burjuvaysan, burjuvalığını bil, onun düzenlerine hep güven; kazanırsın. Daha büyük davalarda yasalar büyük burjuvadan yanadır ama, böyle küçük davalarda da küçük burjuvadan yanadır. —Delikanlı sınıfına dayanır mı, dayanmaz mı? Şimdiki dayanmasını nereye dek götürür? Dur bakalım, bunu da dava sırasında öğrenirsin.— Yine de iyi düşün. Sen işinden niye kovuldun? Genel Müdürünün istediği kalıba girmediğinden... Ee, yani, böyle, kendi sınıfına karşıysan, hep de karşı olacaksan, o sınıfın düzenlerinden yararlanmayacağın için, bir liralık davan düştü. Şimdi ne olacak? Delikanlıyı dava ettin, artık onunla hasımsın. Genel Müdür? Ohoo, ona çoktan başkaldırdın. Bu, onu oraya atayana da- başkaldırdın demektir. En iyisi, kitabevinin yardımcısıyla bir ol. Bu, hem senin incinen onurunu kurtarır, hem de ilerde yardımcının da ezilmesini önler. Burda zorla ekmek parası kazanan bu çocuğun, delikanlının aculluğu önünde sinmeyeceği nerden belli? Baksana, şimdiden eli ayağına dolaşıyor. «Gördün, tanıksın, değil mi oğlum?» diyorum, yardımcıya. Yardımcı, bir bana bir delikanlıya; bir bana, bir delikanlıya bakıyor. Delikanlı ile benim aramda bocalıyor.

Delikanlı, sevecenlikle bakıyor yardımcıya. Onun, nasıl kendinden yana çıkacağından kuşkusu yok. Fakat beklediği olmuyor. Yardımcı, birden silkiniyor. Delikanlıya, eski saygısından epeyce eksilmiş bakışlarla bakıyor ve: «Çarptınız, neyse. Özür dilemediniz, neyse. Ama, müşterimizin ayağı ucuna tükür-meyecektiniz» diyor. «Yazık ki, kusur sizde, abi...» diyor. Üstelik, «abi» sözü de pek sevgiyle çıkmıyor ağzından ... vb ...)

Ama bakın, durum hiç de söylediklerim gibi olmadı. Bizim küçük olay, o sabah tıpatıp şöyle bitti':

Delikanlı, beni kitap tezgâhının üstüne kapaklattığı yetmiyormuş gibi, «Biraz dikkatli olsanıza» deyiverince ben, biriktirdiği tükrüğü cırk edip ayağımın ucuna atıyor ya; ondan sonra da yardımcıya, tepeden bir sele, «Nerde seninki?» diye soruyor ya; yardımcı da, saygıyla «Şimdi gelir abi. ..» diyor ya; benim de kitabevi sahibini beklediğimi söylüyor ya? Delikanlı:

«Bekleyen beklesin. Ben bekîeyemem!» dedi.

Yüzünü, iki dakikada beş çizgiyle biraz daha sertleştirdi: Beklemeyi kabullenen, bekleyip duran sünepelerden değilim ben. Her iş hemen yapılmalı. Kimse bizi alakoymamalı. Biz, artçılar değiliz. Öncüleriz. Her şey bizim önden koşmamıza göre belirlenir...

Bunları nerden çıkarıyorsun, demeyin. Kitabevi yardımcısının eli ayağına dolanıyor da, «Bekleyen beklesin. Ben bekle-

SİS 5 yemem»in açık etki gücünü ordan kavrıyorum. Yoksa, başka nerden olacak?

Henüz tükürüğe karşılık vermediğime, orada, ne yapmam gerektiğini düşünüp durduğuma göre, bir an için benim de yardımcıdan gerikalır yanım yoktu baa... «En azından bir aydın namusu...» derler. Bu kitabevinde, ısmarladığı bir kitabı beklemekte olan birinin ayağının ucuna tükürülmemesi, benzeri kuralları da içerir mi, içermez mi? Hadi bunu geç. «Araba, onu en ustaca sürenindir /Yolda devrilip kalmamak için...» Bak, sen Brecht’den de neler biliyorsun! Ne yapacaksın bu bilgini? Hadi, kullan işte. Tam sırası. Delikanlı da biliyordur, diye düşünme. Aculluğundan unutmuş olabilir. Hadi, söyle ona. Hatırlat...

«Gereğinde sen de beklersin!..»

Nasıl oldu bilmiyorum. Öyle diyeceğim yerde, böyle diyerek, kendimi delikanlının üstüne atlamış buldum. Avuçlarımda, çektikçe uzayıp süren bir balıkçı kazağı. Ceket olsa, yakasından yapışırsın. Bu kazağın neresine yapışırsın? Çünkü, ben tutunca, delikanlı:

«Bırakın canım!» diye, silkelenip gitmek istedi.

Ben, kazağın göğüs kısmını bırakmayınca da yardımcı:

«Bırakın ...» diye yankıladı.

Aptalca, budalaca bir şeydi. Yine de, kazağın bir ucu avuçlarımda, çekip sürdürüyordum. Delikanlıyı tutuyor muyum, tutmuyor muyum, belli değil. Çok esnek, nereye çeksen oraya gidecek bir şeyle birini tutabilmek olanaksız. Yardımcı da, o da «Bırak, bırak ...» diye bağırdılar. Dışardan birileri daha geldi. Yeni kitap alıcıları da olabilir, itişmeyi görüp koşan meraklılar da. Hep bir olup esnek kazağı elimden kurtardılar. Delikanlı, bu kez yüzüme acımalı bir bakış fırlattı; çıktı gitti. Giderken yardımcıya:

«Gel benimle ..._ Yardım et» dedi ama, yardımcının hem beni, hem kitabevi sahibini beklemesi gerekiyordu. Onunla gidemedi.

İşte, hepsi bu kadarcık.

O sabahtan bende, bana acıyan, öfkelenen, küçümseyen bakışlar kaldı. Bu, o denli önemli değil. Orada, onca insanın ortasında tek başıma kalıverişim pek de önemli görünmüyor bana artık. Beni asıl düşündüren, delikanlıyı durduramamış olmam. Suçu da hep o esnek kazakta buluyorum. Bunu kafamdan bir türlü silemiyorum. Asıldıkça esneyen, sünen bir şey; ne elinde, ne elinin dışında; ne bir kıyasıya çekişmeye, ne de başbaşa verip konuşmaya uygun.

Bir daha başıma bu türden, —zararı yok, küçük de olsa bu türden— bir olay gelirse, tıpatıp aynı şeyler olursa, «adamı üstündekinden ve üstünkörü - tutma. Kolundan tut, sıkıca» diyorum. Ama, hiç bir olay da, tıpatıp birbirinin aynı olmaz ki. ..

YAN KAPI

«Bu çatı çok güzel.»

Bu çatıyı yıllardır görüyorum. Arkadaşımı görmeyeli yıllar var. Ayrıca, bir çatı tek başına çok güzel olabilir ama, kız da tek başına çok güzeldi bana kalırsa. Az önce bu çatının bulunduğu bahçenin yan kapısından içeri vurdumduymaz-yırtık mı, çekingen ve çocuksu mu olmaya karar veremeden süzülüvermiş-ti. Yarım adım önünde de buranın kültür işlerine bakan kişisi vardı. Birlikte beyaz çakıllı yolu çabuk çabuk geçtiler. Güzel çatının örttüğü ana yapıya değil de, o ana yapının az berisine düşen küçük yapıya girdiler.

Şimdi arkadaşıma mı baksam, çakıl taşlarına ,mı, o yan kapıya mı, o yan kapıdan geçilerek girilen küçük yapıya mı? Bu güzel çatı dışında neye baksam? Kıza mı baksam, yoksa kızın önü sıra yürüyen kişiye mi? Dün gece bir müzik şölenine de gittim. Orada genç bir ses şarkılar söyledi: «Jandarma biz sosyalistiz.» Jandarmaya mı baksam, o genç sesi mi duysam, ne yapsam? En iyisi hepsine birden bakmak. Arkadaşım ikide bir o güzel çatıyı göstermezse, ya da ikide bir o güzel çatıyı gösterdiği için.

Günlerdir bahar. Demek artık kömür isi yok. Artık kenti çepeçevre saran şu her zaman baharsız tepeler, kentin tam bu noktasında, geceleri, çok olanaklı bir tiyatronun şaşırtıcı biçimde bezenmiş yapma gökyüzleri gibi kuşatır bizi, gözlerimizi. O durgun, pussuz; tek ışığın bile buralara dek uzanmasını engellemeyen aydınlık bozkır geceleri, sormadan edemem, bir ağızdan söylenmiş çılgın coşkuda bir şarkı mıdır —dün gecekiler—, ölümcül kuşkuların zorla bastırılmış çığlığı mıdır yoksa? Yoksa bu kent bütünüyle bir elini ağzına, öteki elini yüreğine bastırmış küçük bir dosya memurundan başka bir şey değil midir?

Ama şimdi geceye zaman var daha. Bitmeyecek duygusu veren bir akşamüstü. Şimdi, hemen hemen bir haziran güneşi bütün yapıları pembeye, bütün pencereleri turuncuya; çevresi yanık gazla korunmuş bir turuncuya boyayarak, o boyalara biraz da erguvanlık katarak, hiç bir zaman güzel olamamış bir kenti bile güzel sandırabilmenin çalımı içinde. Bu çalımla salına salına batıya doğru kayıyor. Böyle bir akşamüstünde hiç bir şey, uzak tepelerin çirkin çatıları bile kendini gösterip de, güzel bir kentten

gelen, güzel çatıları hemen seçmesini bilen arkadaşımın canını sıkmıyor. Arkadaşım eşitlikçi, toplumcu. Öyle dedi. Az önce uzun uzun ne olduğunu anlattı. Arkadaşım toplumcuymuş. Ama o uzak tepelerdeki her şey hiç bir şey şimdi. Ne güzel, ne çirkin. Ne toplumcu, ne değil. Gece ve gündüz arası. Uzak. Salt uzak bir uçuk mavilik. Oralarda hiç bir şey, parkları, güneş şemsiyeli çay bahçeleri, kırmızı topraklı tenis kortları, içi cam-göbeğine boyalı yüzme havuzları, nerdeyse bir açık pazar vitrini gibi sıralanmış dükkânları olan kentin bu bölümüne hiç bir şeyini yansıtmıyor. Ne dalkavukluk, ne başkaldırı, ne de acındırmak kendine. O uzak, uçuk mavilik, olması kaçınılmaz bütün bu şeylerin üstünü örtüyor, onları görünmez ediyor.

«Çok güzel bir çatı» diyor arkadaşım.

Neden yineliyor? Çatıyı biliyorum. Arkadaşımı bilmiyorum. Şimdiki bu olan arkadaşımı. Kültür işlerine bakan kişiyi de bilmiyorum, o güzel kızı da. Önden bilebilirim, ama şimdi bilmiyorum. Önden bir fikrim olabilir, ama şimdi yok. Yeni bir durum karşısındaymış gibiyim. Yandaki küçük kapıdan birlikte girdikleri andan başlayarak hiç bilmiyorum onları. Çatıyı biliyorum oysa. Jandarmayı bilmiyorum. Dün gece şarkı söyleyen" -leri de hem çok iyi biliyorum, hem hiç iyi bilmiyorum. Fakat çatıyı kesinlikle biliyorum. Ezbere biliyorum bu çatıyı. Hep dur" duğu yerde, uzun süre olduğu gibi duran, küçük değişikliklerini" açıkça yüzüne vuran bir çatıyı bilmemek olmaz.

Bu çatının kiremitleri bütün öteki elçilik yapılarının kiremitleri gibi kendi yurdundan getirildi. Renkleri bu nedenle parlak, net. Yapının caddeden görünmeyen küçük bir bölümünde' çatı, kiremitlerini zaman içinde uçurmuş. Belki de kırılmış o-kiremitler. Beş-on kiremitlik yere kendi yurdundan kiremit taşımak gereksiz bulununca da, o bölüm yerli kiremitlerle onarıl· mış. İyice tepeden, iyice alıcı gözle bakanlar seçebilirler: Sevimli, bir blucine isteyerek atılmış bir yama. Yama demek istemezseniz, yama dedirtmiyor. Bütüne aykırı kiremitlerin oluşturduğu bu küçük dörtgen, onu seçen herkese kendini hoş göstererek duruyor. Çatının güzelliğini bozmaya yetmiyor. Zaten -anayoldan da görünmüyor. İşte, bu kadar. Bu kadar mı? Bir çatı nasıl bu kadar olabilir? O kız daha çocuk. On yedisinde -ya var, ya yok. Bu çatının altındı haftanın beş günü kültür

İşleriyle uğraşan kişi ise kırkında görünüyor. Kültürünü yanında-taşısa da, geri kalan her şeyini kendi yurdunda bırakıp gelince' ne yapsın? Kırılan kiremitlerini nasıl onarsın?

«Çatının biçimi çok güzel» diyor arkadaşım. «Neresi?»

Sosyalist bir küçük ülkenin elçilik yapısı bu. Jandarma, elini uzatsana. Sen de sosyalist olsana.

Böyle demedim. Elçiliğin adını söyledim. Çok gönendi arkadaşım. Bu çatı kendisini de tümden onaylayan bir şey şimdi. Bu çatıyla artık daha yakından ilgilenecek. Oysa, azıcık eğilse, . şöyle biraz ardılsa burdan, aşağıda çöp bidonlarımızı tırtıkla" -yan çocukları, her köşe başında gece-gündüz nöbet tutanları da görecek. Ardılmıyor. Hep çatıya bakıyor. Haklı. Bu çatı ender;

Gerçekten güzel bir çatı. Beş parçadan oluşuyor. Bize bakan yanında yarım ay biçimi, üç pencereli' çıkıntıyı arduvaz bir' yarım kubbe, arduvazı da ayrı bir çatı uzantısı örtüyor. Sağ ka-- -■nat iki kat. Her kat, uyumlu birer ayrı çatıyla hem kendi arasın-'da, hem çatının geri kalan bölümleriyle bir denge sağlıyor. İki metre yukarı, bir metre aşağı. Bu çatıda her çizgi, her eğim birbirine el ele ulanmış bir bütünlük oluşturuyor. Uzunlu kısalı, -büyüklü küçüklü bacaların çevresine dökülmüş, yağmur sızmasını önleyici beyaz kuşaklar da, iri birer Japon yelpazesini andıran havalandırma delikleri de çatının getirdiği uyumlu bütünlük duygusunu bozmuyor.

Başka ne bilinebilir bir çatı üstüne? Tarihi, dönemi? Viya-nalı Schönbrunn’e yakın akraba ve sülalesinin en küçük torunu -desek olur. Benimse, pasta kutusu nedeniyle kültür işlerine bakan kişiden çekinmem, bu rastlaşmadan hemen hemen bir utanç -duymam son derece gereksizdi. Onun, iri bir pasta kutusu taşı-■ dığımı görmesine hiç fırsatı yoktu üstelik. Yan kapıyı çabucak açmalıydı. Küçük kızı çabucak içeri almalıydı. Apaçık. O kocaman pasta kutusu beni, küçük kızdan ötürü tedirgin etmişti. Adamdan çok pasta kutusuna doğru büyük bir istek taşıyordu -üstünden. Belki de az sonra koşa koşa gider, az aşağıdaki pastanede iri bir çıikulatalı pasta yer. Şu da var: Arkadaşım çatının •güzelliğini üsteleyip durmasa kızın derdine düşmezdim.

«Yapıyı asıl güzelleştiren de, şu üç camlı yarımay çıkıntı. 'Cumba mı detiir ona?»

Görmüştüm. İki kez yemek yedik orda, ayakta. Yüz kişi -bir arada. Bu yarımay çıkıntı, koyu renk mat tahta kaplı bir salona açılır. O kız bu salona gelmedi. Az önce de geçmedi ora-• dan. Onlar ana yapıya girmediler. Elçilik giriş kapısının hemen yanındaki, az gerisindeki küçük, dar, silik yan kapıdan girdiler. Elçilikte çalışanların bazıları için, ya da elçilik konukları için ayrılmış olan yapıya girdiler. Böylece kız, kültür işlerine bakan kişinin konuğu oldu. 'Sonra ne oldu? A evet, arkadaşım için almıştım pastayı. O da bu arada kocaman iki parça yemişti. Yerken de bana şunu söylemişti: «Benim çocukluğum annemin eli-:me tutuşturduğu kurabiyeyi mahalledeki arkadaşların karşısında tadını çıkara çıkara, onları imrendirerek kemirip, alt katta piyano dersi veren Fransız madamasını görünce de arkama saklayarak geçti.»

Kültür işlerine bakan kişi yan kapının önünde bir salkım anahtarın içinden birini arıyor, arıyordu. Kız da ne olmak gerektiğine bir türlü karar veremiyordu. Toplumcu mu olsa, piyano mu çalsa, doğru dürüst bir orospu olmuşken yeni bir şey olmaktan caysa mı? Küçük, demir kapının önünde, çok kısa bir süre ürkek kaldı. Alışık olduğu bir iş karşısında nasıl böyle, birdenbire ürkekleşebilir bir kimse? Bana bunu sorsa arkadaşım, derim ki ona, çoktan edinilmiş bir umursamazlık kızda o an bir tutuklunun gerginliğine, senin Fransız madamasından kurabiyeni saklaman gibi bir şeye dönüşmüştü. Kıza elini uzatsa-na. Ana yapıya, o yapının çatısına bakıp durma. Hele gözlerini çatının havalandırma deliklerine dikip de «Lükarn bunlar» deme sakın.

«Şu çatının uyumuna bak» diyor arkadaşım. «Şu bahçenin güzelliğine, şu dengeli duruşuna yapının. Kültürleri var ne olsa. Kültürlerine inanmış, sahip çıkmışlar. Direnmişler. Kendileri olmayı bilmişler. Sonra...»

Sonrası monrası, kız da güzel çizgiliydi. Uzun, iyice açık kumral saçlıydı. Blucinliydi. Pembe, mat bir teni vardı. Boyasız, kıvrık dudaklar. Şimdi kanıyor mudur? Az önce elçiliğin yapısı önündeydi. Bir yan kapı her şeye elverişlidir, görüyor. Yine de yüzünde aldırmaz mı, aldırır mı olmaya bir türlü karar verememiş, ama ne olup bitecekse en kısa sürede olup bitmesini bekleyen sabırsız bir gülümseme var.

O müzik şöleninde bir ağızdan şarkı söyleyen birçok delikanlının elini uzatınca elini veren böyle güzel bir kızı olmamıştır. Henüz kültür işlerinin resmi görevlisi değil onlar. Jandarmayla dertleşiyorlar. Jandarma n>! yapsın? Elini uzatsın. Neden güzel bir çatıyı güzel olmayan bir kente oturturlar sanki, öyle tek başına? Zaman içinde daha çok kiremiti uçacak bunun. Daha çok kiremiti kırılacak. Hep yerli kiremitlerden mi yama atılacak peki? Sonunda, elbet epey sonra, kentin öteki çatılarına benzer, çok benzer bir çatı olacak bu da (eğer bütün öteki çatılar hep birlikte güzel olmaya yetişemezlerse). O zaman arkadaşım beğenemeyecek. Üstünde böyle uzun boylu duramayacak. Yan kapının önünde, o kapıyı açacak anahtarını aranırken kültür işlerine bakan kişinin de yerini yurdunu kaybedip yağmurda ıslanmış bir fino hüznü vardı. Çabuk girdiler. Olabileceği denli çabuk. Artık kızın ne olup ne olmamaya karar vermesi de gerekmez.

«Yandaki küçük yapı ne işe yarıyor?»

«Elçilikten bazıları oturuyor olmalı orda.»

«Bir kuşevini andırıyor» diyor arkadaşım.

Neden birleşmeevi olmasın?

«Bir kuşevini andırıyor. Güven veren bir yapı o da. Ana yapıdan bile daha güven verici.»

Arkadaşım haklı. Hiç değil kız için böyle olmalı.

« ... Ana yapıdan bile daha güven verici. Yine de ana yapının çatısı çok güzel. Güzelliği kişiliğinden, dengesinden geliyor. Bana sorarsan kısaca, düzenli, dengeli bir ülkenin çatısı olmasındandır, diye özetleyebilirim.»

Nasıl atlayabilir çarçabuk? Nasıl yok sayabilir yan kapıyı? O denli rica minnet, jandarma da sosyalist olmamışken? Doğrusu, arkadaşımın bu çatıya karşı duyduğu kesintisiz hayranlığı, bu yapıya karşı beslediği derin güveni bozmak istemem.

«Her yerde kendileri olmayı biliyorlar» dedi iyice kesin bir

sesle.

İki yapıyı da içine alan park bir cennet. Yine de kentle ilişkisi bütünüyle kesilmiştir, diyemem. Karaağaçların yaprakları, kötü mimarların çirkin çatılarından oluşmuş bir fon üstüne düşüyor. Kışları bu tek ve güzel çatının üstünü örten kar da öteki çatıların üstünü örten kara benziyor. Çatı, öbür çatılardan salt dış çizgileriyle ayırt edilebiliyor. Çatının üstünü örten kar hurda da gri, esmer. Geçen ay ise, bir belediye çöp kamyonu parkın demir parmaklıklarından atlayıp karaağaçların, mavi' çamların arasına düştü. Çöp kamyonu sürücüsünün ehliyetini' ezilmiş menekşelerin içinde, kundurasının tekini de mavi çamlardan birinin dalında asılı buldular. Ceset hemen kaldırıldı. Kamyon parçalarını parktan kaldıımak ise günler aldı. Kamyon, elçilik parkına balıklama daldığında sabahın çok erken bir saatiydi. Yine geceyle gündüz arası bir saattı. Kız, güzel yüzü iyice solgun, uzun saçları terden vıcık vıcık gelmiş, mavi çam dalına asılı tek kundurayı görünce de, çok para verirse tek ayaklı-biriyle yatıp yatamayacağını düşünmüştü. Seyredenlerden biri' gülmüş, «Kafaya bak! Adam tek ayaklı mıymış, diye soruyor»-demişti çünkü kızı gösterip.

Elçiliğin gerisinden içerilere giren kalabalık bir caddede dururdu kız. O caddede her şey var. Butikler, güzel' lokantalar, . gece kulüpleri, duvardan duvara yapay halı döşeli' apartman . katları, bütün eşyaları kısa bir süre önce 1973' ' yapımı berjerlerle, luikenzlerle değiştirilmiş apartman katları var. Sonra artık, ö caddede duran kızlara hiç gereksinimi olmayan, çünkü' kendi küçük kızları ile kendi küçük mustangları olan delikanlı- -lar da var. Kız hep o caddede duruyordu. O blucin, o geniş -gömlekle kimseler ayırt edemez artık kız bu caddenin kızı mı, şimdi uzak, uçuk maviliğin altında gizlenerek teneke çatılarını-ele vermeyen tepelerin kızı mı? Yoksa bu caddeye başkaldıran-biri mi? Bir cadde tutsağı mı yoksa, jandarma? Hep orada dururdu. Ordaki yeni otelin önünde. Bir bankayla vitrininde her türlü güzelleştirme öteberisinin durduğu, bronzlaşma sütlerinin, saç kıvırma, saç kurutma makinelerinin, gebeliği önleme haplarının, dev güneş gözlüklerinin durduğu eczane arasında. Belirli' aralıklarla orada bulunmuyordu cma. Belirli aralıklarla, kıllar kırçıl göğsüne altın madalyon takmış yirmi sekiz ayar künyeli ithalatçı, hep koyurenk giyinmiş taşralı idare meclisi üyesi, karısı uygarlık yarışında geri kalmış genel müdür yardımcısı,.

‘kendininkileri’ erkenden yazlığa göndermekle geliveren özgürlüğünü ne yapacağını bilemeyen sigortacı, hepsi, belli zaman aralıklarıyla —ve sırayla tabi— ellerini kıza uzatıyorlardı. Yeni bir ülkenin her bir şeyini iyice bilmeden, tanımadan geri gitmek istemeyen elçilik çalışanlarına, yerli firmaların yabancı ortaklarına da —protokol sırasında üçüncülere— kız gerekli konukseverliği göstermekte kusur ediyor denemez. Hem, bir zamanların enayi konukseverliği de değil bu. Eliaçık olana karşı eli-açık, çok eliaçık olana karşı çok eliaçık bir yabancı ağırlayıcı-■ sıdır kız, o bankanın yanında. Bankada her türlü yabancı döviz bozulur. O kız, arkadaşım bunu sorsa söylerdim, ince yağmurların taşıdığı ılık hüznü en iyi bilir.

«Yandaki yapı bir birleşmeevi olabilir» dedim arkadaşıma.

İki kaşı arasında azarlayıcı iki çizgi oluştu. Karar vermeliyim. Kesin bir şey söylemeliyim. Kuşevi mi, konukevi mi, birleşmeevi mi, seçmeliyim.

«Ne gereksinimleri var onların birleşmeevine? Bizim yoz kurumlarımızla, yoz her şeyimizle, bu iğrenç sömürüyle ne ilgileri var onların? Onlar para karşılığı sevişilemeyeceğini bilirler. O yapıda kimse biriyle yatmıyor, demek istemiyorum elbet. Ama o yapı bir birleşmeevi olamaz. Çok iyi bilirsin ki. ..»

Bilinen dışında bir şey bilinemez mi? Onlar ince yağmurlarda ıslanmaz mı? Kentin kömüı isi o yapıya da sızmaz mı? Arkadaşım bu tür sorular sormuyor, canımı sıkıyor. Onun esintisiz yüzüne bakıyorum. Belki de gözünden kaçmıştır. Çatının zaman içinde kırılmış ya da uçmuş kiremitlerinden açılan bölümündeki yamayı gösterdim.

«Ah hiç göze çarpmıyor» dedi arkadaşım.

Göze çarpmıyorsa yok demektir. Üstelik bu ışıkta güneş o -yamayı da pembeye, turuncuya boyamışken. Pembeye, turuncuya, erguvana boyanmış iyimserlikler ne kolaydır! Üstüne akşam güneşinin nazlı tülü serpilmemiş, öyleyken bile bütün çatıları güzel, sonra daha güzel, sonra daha güzel kılacak yorgunluklara katlanmaktansa... Arkadaşım şimdi başını çevirse kızı görecek. Çünkü kız, yarı aralık bırakılmış yan kapıdan, bu kez yalnız olarak sıyrılıp çıkıyor. Omzunda uzun askılı heybe çantası sallanıyor. Köşeyi döner

dönmez hemen duruyor. Paraları çabuk çabuk, çantanın içinde sayıyor. Ay başında maaşını almış üç çocuklu dul bir ana şimdi. Her an geri dönüp muhasebecinin kapısını çalabilir. Ya da, bugünlerde bir gün müdürüne gidip kendisini daha iyi bir kadroya geçirmesini dileyebilir ondan. O zamana dek, bir maaş bir maaştır. Kız da küçük maaşlı dul analıktan çabuk sıyrılıyor. Çocuklar beklesin. Ya da kendisi. Bir ayrımı yok. Omuzlarını bir kez indirip kaldırıyor çünkü. Diplerinde terin henüz kurumaya başladığı uzun saçlarını silkeliyor. Çantasını —-'bir gün için güven veren çantasını— omzunda sallaya, sallaya yokuş aşağı koşuyor. Otelin bulunduğu caddeye sapıyor. Postacı sona kalsın. Her gün biraz daha sona.

Arkadaşım bunu sorsa söylerdim: Kız şimdi, adam hiç değil tek bacaklı değildi, diye seviniyor, derdim. Ama arkadaşım yakın sorularla ilgili:

«Bu güzelim bahçenin duvarını kim yıkmış . öyle?» diye soruyor. Sesi azarlayıcı.

Söylesem inanmayabilir.

İnansa suçu tek başına kamyon sürücüsünde bulabilir.

Tek başına bir adayı korumak isteyebilir.

■ Tek başına bir adanın güzel olacağını kanıtlamak için çırpınabilir.

Güzel çatı, uzak, uçuk maviliklerle örtülü.

Bütün çatılar güzel olmadığı için de çok güzel o çatı.

En iyisi arkadaşımı, hemen bütün geri kalan yapıları çirkin bir ülkenin, hemen bütün geri kalan çatıları çirkin bir kentine, o kentteki böyle güzel bir çatı altına büyükelçi göndermek. Yalnız, o zaman tek başına güzel olan bu çatıya dışardan, yukardan bakamayacak. Yan kapıları denetlemek için de epey çaba harcamak zorunda kalacak. Çuk bunalacak. Bunalsın.

Çevresi ansızın boşalmış, avluya girip çıkan ayak sesleri kesilmiş, ağlaşmalar, konuşmalar dinmişti. Dişetlerinde artık bıçkının sesi değil, ta

kendisi gezinir oldu. Bir sokak ötede, kerestecide sanki tahtalar dilinmiyor, Sakine Çiçek'in dişetleri rendeleniyordu.

Tornacının karısı bu sabah:

«Üzüntüden inan olsun. Ağzının etleri üzüntüden gevşeyiverdi baksana. Gevşer kardeş, kolay mı?» demişti.

Şimdi aklına geliyor.

«Üzüntü...» Sakine için boşlukta dönen bir söz bu. Yüreğinde tonlarca ağırlıkta bir taş. Bu yük ardan kalkıp gitmek bilmiyor. Ayak sesleri kesilip, ağlaşmalar durup, yüzler ve sözler tek tek seçilir olmaya başladıkça bu ağırlık iyice yükleniyor, Sakine'yi bastırıp eziyor, onu bocalatıyordu. Çocuğun bir bezini bile değiştirmenin üstesinden gelemeyeceğini sanıyor: Orhan'ın bu huysuzlanmaları altının ıslanmasından değildir. Hakedeme-yeceğim bir derdi olmalı. Kadir'siz hakedemezsem... Memesini ağzına dayıyor, çocuk oburlukla emiyor. Yine de Sakine'yi rahatlatmıyor. Orhan değilse Kemal. Büyük oğlu. Ona bir şey oldu. Kemal'e araba çarptı. Kemal'e biri sataştı, dövdü. Ağzını yüzünü kanattı. Kemal'i elektrik hattı çarptı. Bir şey oldu. Olmadıysa da olacak. Kemal! .. Yok, yok. Orhan'ın altını değiştirmedim ben. Kıpırdanması ondan. Kemal'e ne olsun durup dururken? Öteki de durup dururken oldu. Her şey durup dururken oluyor. Dert, «geliyorum» diye haber salmıyor ki. Ah, Ka-dir'le Hasan gecikince de böyle elim ayağıma dolanmıştı işte. İçime mi doğdu, ne oldu? Gece vc.kti durup dururken varıp gittim oraya. Meğer yıkımın ta göbeğine dalarmışım.

O gün bu gündür Kemal'in evde, avluda varlığını duyurmak istememesini, üstüne çöken küskünlüğünü de şimdi seçiyor. Keşke yanıma almasaymışım! Ne bilirim? Aklıma mı gelir? Of, of, şuncacık şey. Nasıl çıkarır aklından? Nasıl unutur Hasan amcasının kara gövdesini? Ah keşke sağ salim dönüp gelse de yine küs, yine suskun dolanıp dursa şurda. Nerde kaldı bu?

Avluya vuran, orda her şeyi solduran gün ışınlarına bakıyor. Buharlı bir sarı ışık, kerpiç duvar dibinde ince bir gölgeliğe izin vererek avluyu yakıp kavurmakta. Kemal'in gecikmiş olduğunu düşünmesine şaşıyor. Daha gün

yolunu ancak yarıladı. Kemal’in okuldan dönme zamanı değil ki. Ben böyle ikir-ciklenmezdim. Hasan’ı öyle göreli beri. ..

*

**

Hasan’ın kömürleşmiş gövdesi, o gövdenin toprağa konu-luşu sanki düşünde gördüğü bir şey. Dişetlerinin sızısı dursa, bir silkelense, içindeki ağır yük kalksa, gözünün önü aydınlansa, bocalamalarından kurtulsa, Hasan çizgili pijamasının altıyla şurda, musluklu tenekenin başında yüzüne su çarpıyor olacak. Kocası Kadir de burda, ellerini tuzlu suya sokmuş, kardeşi Ha-san’a takılacak: Hasan... Demin uykunda sayıklıyordun, düdük.

Ne Kadir’i? Kadir nerde? Duvarcı komşu mu, kim, biri söyledi:

«Bu iş uzun sürmez. Görürsün, hafta demeden bırakırlar kocanı. Kim özbeöz kardeşini isteyerek elektriğe çarptırır canım? Baba gibiydi Kadir ona. Hangi allahsızın aklına gelir böyle pislikler, bilmem ki?» dedi.

Sakine şimdi duyar gibi oluyor.

Kadir'i böyle böyle savunmaya kalkmak bile fazla değil mi? Kadir için bu sözler bile çok değil mi? « ... Babası gibiydi canım Kadir ona...» Kuşkuları mı var?

Dün şantiyeden bir adam geldi. Dün olduğunu sanıyor. Adam:

«Kontrol mühendisi hepsini uyarmış,» dedi. «Kötü bir saat. Ne gündüz, ne gece. Uzaklıklar yanıltır şimdi demiş, ama dinletememişler. Kabak işte yine Nazif beyin başına patladı.

. Hep ilkin onu sorgu sual ederler. Uyarmış işte. Nazif beyin \ hiç suçu yok.»

Nazif bey, Nazif bey ... Kimmiş Nazif bey?

Adam Sakine’ye kocasının, Hasan’ın biriken ücretlerini verdi. İlk o zaman boşanmıştı Sakine: Hasan’ım, ciğerim! Sen bununla soğutucu almayacak

mıydın? Abinin rakısını soğutmayacak mıydın? Hepimize soğuk sular, gazozlar içirtmeyecek miydin?

Tornacının karısı:

«Ohh,» dedi o zaman, «Oh, neyse...»

Kaç gündür, «ağla kız, ağla biraz açılırsın» deyip durdular da şurasından bir damla yaş akmadıydı kadının. «Öyle olur bazı. Tıkanır kalır insan. Bir ağladı mı da ağlar durursun artık. Bu da en akla gelmedik sırada ağladı. Bazı öyle olur.»

Şimdi bile duvarcının karısıyla başbaşa vermiş bunu konuşuyorlar:

«Anca çözülüyor. Çözülsün, çözülsün: Yoksa katılır kalır, hık der bir şey oluverir de garibe, artık çoluk çocuk iyice yüzüstü kalakalırlar... Kadir’i ne zaman salıverecekler bakalım, o bile belli değil. ..»

*

**

Tornacının karısı, zamanıdır deyip bu sabah sordu:

«Şimdi açıldın ya? Daha iyisin ya?»

«Dişetlerim çok sızlıyor abla,» dedi Sakine de.

Sanki diyecek başka şeyi yoktu. Hasan’ın ölüsünü gördüğünden bu yana söyleyecek tek sözü bu muydu?

«Üzüntüden inan olsun,» diyor • tornacınınki. «Ağzının etleri üzüntüden gevşeyiverdi baksana. Gevşer kardeş, kolay mı?>-

Ahlı bir diyebilsem! Durup durup dişetlerimi söylüyorum. Bıçkı sesi sürdükçe de lanet dişetlerimin sızısı diyemediklerimin yerini alıyor. Artık kim «Nasıl oldun?» diye sorsa, «Dişetie-rim ...» diye başlayacağım. Bir bu. Bütün derdim tasam bu sanki.

Orhan’ın altını temizlerken bıçkı sesi diniverdi. Çevresine yayılan sessizlik iyice koyulaştı. Yüreğine kök salmış ağırlıkta) bir depreşmenin kendini duyurduğunu sandı. Orhan’ın kirli be-i zini ■ koyacak yer bulamadı. Çocuk sessiz yatıyordu da Sakine boğulduğunu sanıyor. Elinin ayağının birbirine dolanmasını buna veriyor. Öyle olmasa kirli bezi nereye koyacağını bilememez-lik etmezdi. Yeni gelen her sessizliğin yeni kötülükler taşıyacağından ürküyor. Sefer mi durdu? Sefer gün ortasında neden durur? Şimdi işi bırakıp gelirse? Gelirse, ya elini bıçkıya kaptırmış demektir, ya da ... Elini bıçkıya kaptırmış olmasın da, zarar yok, gelsin. Sefer de en sonunda konuşacaksa, konuşsun, sorsun. «Amcam 'nerelerden çıkıp geldi? Biz onun yokluğuna alışmıştık...» Alışmaktan öte, unutmuştuk onu Sefer. Unutmamızı istiyor diye, silip çıkarmıştık aklımızdan. Hasan bir kez sormuştu da, .Kadir abin onu azarlamıştı hatta. «Amcan seni arayıp soruyor mu da sen onu sorup duruyorsun? Unutsana sen de... »

Camiye de, mezarlığa da gelenlerin hepsi Arif beyin yanına toplanmışlardı. Artık Sefer orada yoktu sanki. Sakine hiç yoktu. Arif beyin oluverişi Sakiııe’yi de, Sefer’i de, nerdeyse gömüleni bile çabucak unutturmuştu. Herkes Arif beye sabırlar -diledi. Hep ona «Başınız sağolsun» dendi. Arif bey 'şu anda’ ailenin tek büyüğü, tek erkeği olarak hemen yerini almış, bu yer seve seve verilmişti ona.

Sakine’nin yanında yine ister istemez tornacının karısıyla duvarcınınki vardı. Sakine komşularının Arif amcayı sormalarını da, yanıtını bulup buluşturup yine kendilerinin vermelerini de şimdi ayırdediyor: «Amcaları buymuş demek?» «Aferin bak adama, yetişip gelmiş. Öyle ya, konu komşu nice koşsalar boş. Kadir de olmayınca ...» «Öteki çiçek şirketindi ya, bu da onunmuş.» «Yine Allahın sevgili kuluymuş Hasan... Böyle bir amca... Çiçek hangimize kısmet olur, şimdi ölsek? .. » «Bak Sakine, amcaları sayesinde şehitler gibi gömülüyor kaynın... Bu da bir şey...» «Temiz çocuktu canım. Yüreği temizmiş işte...»

Sakine gözleriyle hep Sefer’i arıyordu. Bak bunu anımsıyor. Sefer’i unutmasalar, diye düşündüğünü biliyor. Oysa Se-fer’in yanında durup, elini omzuna koyan, onu avutmaya çalışan bir tek kişi var. O da kerestccide çalışan öteki çocuk. Se-fer’den az daha kabaca, şimdi biraz daha büyümek zorunda kalarak Sefer’in yanıbaşında, tabuta omuz vermeye çalışıyordu.

«Sen sağal, sen sağal. ..» Zaten haberi duyar duymaz koşup eve gelmişti. Komşular girip çıkıyor, herkes bir şeyler söylüyordu. Sefer şaşkın, bakınıyordu. Arkadaşı yine elini onun omzuna koymuş:

«Yapılacak edilecek bir şev varsa ben yaparım. Çünkü sen, ne olsa ...» demişti.

Arif amcası o sıra çıkıp geldi işte. Her bakışı. her duruşu, her sözü Sakine'yi suçluyor gibiydi. Yoksa Sakine'ye mi öyle geldi? Ağzından söz çıkmıyor, bapnı kaldırıp doğruca bir yere bakamıyordu ki. Çok istiyor, konuşamıyordu. Arif amca, avludaki peykeye, Hasan'ın daha üç gün öncesine dek uyuduğu o yere oturmuş, gelenin gidenin başsağlığı dileklerini karşılamaya başlamıştı bile. Arada hep aynı şeyi soruyor:

«Nasıl oldu bu iş? Niye oldu? Kadir'i niye tutuyorlar peki?»

(Niye , bana haber vermeden Hasan'ı kanaletde çalıştırdınız? Niye yaklaştırdınız elektrik hattına? Kadir niye dikkatsizlik etti? Etmiştir, etmiştir. Yoksa niye tutsunlar onu? Niye sorgu sual eylesinler?)

SİS 6

Çocukların görmeye pek alışık olmadıkları yeni takım, giysiler içindeydi. Koyu renk elbise, koyu renk fötr şapka, beyaz gömlek ve kurşun rengi kravatlıydı. Kurşun parlaklığında bir kravat. Üstünde balık pullarına benzer çizgileri var.

Sakine şimdi iyice seçiyor. Yalnız kravatın rengini, parlaklığını değil, Arif beyin yüzündeki suçlayan, soran, kınayan anlamı da. Çocukların Arif amcadan çekinik duruşlarını da. Korku mu, saygı mı, yabancılama mı; böyle bir uzaklıkta duruyorlardı çocuklar. En çok da Sefer. Kemal, Ayten, Gülten, Arif amcayı bilemezlerdi. Sefer azbuçuk bilmeli ama. Özbeöz amcası. Yine de ona Kemal'den bile uzak duruyordu. Amcası yakınlaşması için bir çaba gösterseydi, belki ... Nasıl göstersin? Kendi yıkkınlığına gömülmüş. Yüzünün batmış, yıkılmış çizgileri. Ağzının ağlamaklı bükülüşü... İflas etsem böyle yıkılmazdım. Buna benzer bir şey de söylemedi mi? Yüzü, buna benzer bir söz, o zaman, Arif avluda sabırlar dilenmeye tepeden tırnağa muhtaç otururken Sakine'nin algılayabildiği,

işitebildiği şeyler değildi. Elinde Orhan’ın kirli bezine bakıp dururken, bezi görmüyor da, Arif amcanın o yüzünü görüyor. Aynı anda sesi: «İflas etsem böyle yıkılmazdım! » diyor. Aynı anda tornacının karısı, başındaki örtüyü yüzünün yarısına çeke çeke Arif beyin önünde hep hesap vermeler, savunmalar durumundaki küçük vatandaşlık görevini yerine getiriyor: «Allah biliyor ya, Sakine’ nin oğlu gibiydi. Dünyada da, ahrette de ben şahidim. Çocuklarından ayırmadı. Ne onu, ne Sefer’i.»

Arif amca bunu duymamış mıydı? Duymuş da başını mı çevirmişti?

Sakine elindeki kirli bezi kapının dibine fırlatıverdi: Boş!.. Olan olmuş, giden gitmiş!..

Bıçkı sesi durunca kendini daha' az duyurduğunu sandığı dişetlerinin sızısı yeniden baskınl.ştı. Orhan uyumuş işte. Kızlar nerdeler peki? Hiç sesleri, solukları çıkmıyor. Nerdeler?

Avluya fırladı.

«Ohh, neyse...»

Hep böyle oluyorum' artık. Evden biri daha elimden kayıp gidecekmiş sanıyorum.

İki küçük kızı, duvarın dibinde, ince gölgede oynuyorlardı. Sessizdiler. Eski mızgırdanmaları, ikide bir analarının eteğine yapışmaları yoktu. Keşke olsa! Huysuzlansalar, çamaşır, bulaşık sulanma dalsalar, Sefer de o arada küt diye avluya girip «Yenge bee, karnım çok aç» deyiverse... Kadir gelse, Hasan gelse. Ovanın kızgın güneşi yüzlerini kavurmuş olsa ... Nasıl döneriz artık eski halimize?

Avludaki arkalıksız iskemleye çöktü: Dinmiyor... Şu sızı dinmiyor... Dinmez de... Gözleri duvar dibinde oynayan iki küçük kızda, iki yanına sallanıp duruyordu. Hasan olmayınca eski halimiz mi olur?

*

**

Vincin ucunda asılı duran Hasan irdiğindeki o kömür gerçekten Hasan mıydı? Hasan olmasa keşke, ah keşke Hasan ol-mayabilse!.. Hasan'ın camide namazı kılınmasaydı, erkekler tabutunun ucundan tutmasalardı, mezarına toprak atılmasaydı, kürek kürek toprakla örtülmeseydi Hasan'ın üstü ve bütün bunların içinde Arif'in gezinmeleri, <:Başınız sağolsun, başınız sağ-olsun»lara gözlerini yarı kapayarak karşılık vermeleri bulunma-saydı belki de vincin ucunda asılı kalan kömürün Hasan olmadığına inanabilirdi. «Kadir Usta'nın kardeşi... Onun kardeşi Hasan... Vay bee, gerilim hattı çarpmış! .. » Demek Arif amcası çıkıp gelmeden de, bütün o namazlar, mezarlar olmadan da burnun ucundaki' yine Hasan'dı. Kocasının sağ olduğunu, tutulup kente götürüldüğünü anlar anlamaz, Hasan! .. Kömürleşmiş gövdesi ordan indirilip yere uzatılmadan önce de «Şükür!..» demiş olmalı. İkisinin birden ev dönmekte fazla gecikmelerinden kaygılanıp, yanında büyük oğlu Kemal, ilaçlanmış pamuk tarlalarını hızlı hızlı geçerek Katlir'le Hasan'ın sulama kanallarını döşedikleri yere gelene dek içine çöreklenmiş, oradaki yerine durma daha derin yerleşmiş o koyu sıkıntıyı böylece bir solukta bo-şaltıverdiğini sanmış olmalı. Ayışığı Hasan'ın kararmış gövdesi üstüne çiselerken «Şükür» demiş olmalı. «Şükür babaları değilmiş elektriğin çarptığı!..»

Sakine'nin iki yana gidip gelen omuzları ansızın durdu. Ansızın, kulaklarını duyulması güç bir sese verir gibi başını dikip kıpırtısız kaldı. Oyy!.. Nasıl iş bu? Ne kötü iş! .. İçinde kopan bu çığlık da ansızın durunca ince, bıçkın bir sızıntının delerek, oyarak, dağlayarak damarlarından her yanına aktığını, her yanını dolandığını seçti. Acımasız bir sızıntı. .. Burgaçlana-rak... O zaman Hasan'ın ölümüne sevindim ben. Nerdeyse sevindim demek! .. O kara gövdenin Kadir olmadığını anlar anlamaz «Şükür!..» dedim. Bunu Allah böylece biliyor, şimdi kendimden nasıl saklarım? Sefer'den nasıl saklarım? (Ama Sefer aklında yoktu henüz. Sefer aklına az önce geldi. Arif amcasının yüzünü seçip, o yüzün kendisini suçladığından kuşkuya düştüğü sıra.) Kadir'in sağoluşu önünde Hasan'ı çarçabuk gözden çıkarmışım ya, artık Hasan için ağlayıp çırpınmışım, kaç para? İnsan dediğin hepten çiğ süt emmiş işte!.. Kadir sağ ya, sağ ya, sağ ya? Şükür!.. Kuş gibi uçup giden Hasan olsa da şükür artık. Hasan'ım! .. Sözde ben senin anandım; anandan çok anandım yavrum!..

Ahlı, şimdi kendini avlunun ortasına, şu betonun üstüne atıp da «Şükür, dedim!.. Şükür, dedim!.» diye bağın bağırıver-se! Herkesler duysun işte. Yoksa Arif amcanın yanına hiç yak-laşmayışı, elini omzuna koyup, sırtını sıvazlayıp «Başınız sağol-sun Sakine kızım. Allah sabırlar versin. Sen onun anasıydın» dememesi, buna benzer bir yakınlık göstermeyişi bundan mıydı? «Şükür!..» deyivermişim. Bu insanın alnına kazınmaz mı? Ah işte, şimdi Sefer gelecek. Şimdi Sefer gelince ilkin bunu soracak: Sevinmedin mi sen Hasan'ın ölüsünü görüverince? .. Allahın bildiğini kuldan nasıl saklarım? Şimdi de sorsalar, «Kadir mi, Hasan mı?» deseler; «Gerilim hattı hangisini çarpsın seç...» deseler, nasıl seçerim? Nasıl, Kadir gitsin, Hasan kalsın, derim? Beni seçme, ayırma zorunda koymayacaktın Allahım, böyle bir insafsızlığı etmeyecektin! Hasan'ı ben büyütmedim mi? Çocuklarımdan fazla kollayarak onu, Sefer'i, anasızlıklarını duyurmamak için onlara çocuklarımdan ileri kanat germedim mi? Koruyamadık. Koruyamadığım gibi, «Şükür» bile deyivermişim işte. Sefer? Sefer, bak beni dinle... Yere bakıp durma öyle. Başını kaldırıp da soruverecekmiş gibi durma.;. Başka bir şeyi, de ki Arif amcanı sorarsan konuşurum... Dün sorsan, az daha önce sorsan onu da bilemezdim belki. Şimdi onu sorarsan diyecek laf bulurum, konuşurum Sefer, anladın mı? Ama bana, «Hasan'ı tanıyınca şükür deyip soluğunu gevşettin mi, gevşetmedin mi?» diye sorma. Bunu sorarsan konuşmam Sefer, anladın mı? Tutulur kalırım. Daha da üstelersen Sefer, anladın mı, «Ben mi, Kadir ahim mi?» diye seçme zorunda bırakırsan beni, Allah şahidim, «Kadir kalsın, sen git» deyivermekten korkarım. O zaman da böyle oldu işte. Zihnim «Ölen Hasan'dır» deyiverince, soluğum kendiliğinden boşaldı, kendiliğinden «Şükür» dedim. İnsanız Sefer... Nerde neye sevineceğimizi, nerde neye yerineceğimizi önden imkânı yok bilemeyiz. Bilemezmişiz baksana... Benim de aklıma gelir miydi?

Dişetleri yeniden ve en çok sızlasa. Ya da bir top patlasa. Bir gürültü kopsa. Seçmekten, ayırdetmekten alakaysa Sakine'yi. Ya da o gürültü, o top patlaması bilinemezi bilinir kılsa. Savurtup açsa bilinmezin üstünü. Ona «Şükür» dedirten neyse, bulsa da iki yakasına yapışsa.

Üşüdü, ürperdi. Kollarını koltuk altlarına soktu. Dar sokakların, ovayı kucaklayan siyolan kokulu nemli sıcaklığın, en küçük esintisi olmayan, üç gündür de sulanmayan beton avlunun ortasında ne üşümesi bu? «Dişetlerimden... Dişetlerim-den ...» Dişetlerinin sızısı içindeki kezzap

akışını dindirir. Ara ara dindirir. Ara ara her şeyin üstünü örter. Sakine'yi son üç günün yüzlerini, seslerini, kımıltılarını, acımasız uzaklanışları, kendi içinin sesini, şurasına çöreklenmiş o koca taşın ağırlığını seçmekten, ayırdetmekten korur. Dişetlerinin sızısı savunur onu. En ileri can acıları da savunmazsa ne savunur? Onulmaz yaraları ne örter başka? Nerde durayım, ne yapayım?

Bıçkı sesi yeniden -başlamamıştı. Besbelli işte, Sefer işi bıraktı. Yoksa, elini bıçkıya mı kaptırdı, gerçekten?

«Belâ geldi mi üstüste gelir,» demişti tornacının karısı.

Arif amcanın az gerisinde duruyordu. Kadir'i demek istiyordu. Sakine şimdi anlıyor. «İster misin Kadir'i de uzun tutsunlar? İster misin uzun sürsün sorgusu?» Kimdi bu? Arif amca. Hasan'ın gömülmesinin ardından da gelmişti eve. Kurşun rengi kravatını çözmüştü. Fötr şapkasını dizlerine koymuştu. Böylece oturup, bu kez de Sakine'yi Kadir için suçlar gibiydi. Öyle olmasa neden kendisine bakarak konuşsun? O sabah çıkıp geldiğinde bakmadı, bu sözü edene dek bakmadı bakmadı da? .. Başka bir şey daha demişti. Ayaküstü. Şurda dikilirken. Kapıya yakın dururken. Gitmekle gidememek arasında sallanırken de konuşmuştu Arif. Ne demişti? Hiç, hiç.,, Off, ne derse desin? Neye yararı var?

«İşlerimi yüzüstü koyup geldim. Kalmak isterdim ya, kalamıyorum işte...»

Sakine şimdi iyice seçiyor. Arif amcanın suçluyor gibi durmaları falan, ya da kendisine öyle gelmesi o sıra silinmişti. Daha çok Arif amca gözlerini kaçırıyordu Sakine'den, avludaki-lerden. Öyle, iki arada, bir derede kalmış ... Gitse bir türlü, kalsa bir türlü. Avludaki insanlar kınarlar mıydı hemen gitse? Soramıyor, kalamıyor, çıkıp gidemiyor da... Tornacının annesiydi. O dardan kurtarmış olmalı Arif beyi. «Git bey, git. İş bu. Bekler mi? -Allah razı olsun bak, vazifeni en iyisinden yaptın. Sa-kine'ciği de yalnız koymadın şu kötü gününde...»

Avluda kim varsa, Sefer'den, çocuklardan gayrı hepsi Arif beyin iki arada bir derede kalmışlığını gidermek için elbirliği etmişlerdi sanki. O da artık gidebileceğine inanmıştı. Git diyorlar madem, gitmeli. Suç bende değil.

Çıkarken elini cebine götürmüş, para çıkarıp —eli iyice yukarda, para avludaki herkesçe görülebiliyor— Sakine’ye uzatmıştı:

«Al şunu. Hatim indirt. Mevlüdünü okut. Ben seneye mezarını da yaptırırım.»

O top patlayacak. O gürültü kopacak. Eli kulağında. Boyun damarları zonk zonk atmaya başladı Sakine’nin. Tutamayacağı, önleyemeyeceği bir patlamanın eşiğinde duydu kendini. Arif’in iyice uzağındaydım o sıra. Karanlıklardaydım. Dişetle-rim çok sızlıyordu, ondan... Nasıl gitti? Giderken başka ne dedi, bak şimdi bile bulup çıkaramıyorum. Kadir’e de uğrayacağım mı dedi, işlerim çok,, uğrayamayacağım mı dedi? Bakalım belki kurtulur mu dedi, bakalım belki kurtarırız mı dedi? O gidince herkes de dağılmıştı. Yok. Büsbütün dağılmamıştı. Duvarcı ordaydı. «İşte bu para. Ben Arif beyin yamacında duruyordum da, sana vereyim diye bana verdi. .. Al bacım...»

Sefer de kapının önündeydi. Çıkmak üzereydi. Kederden avurtlarını mı çiğniyordu? Nasıl böyle içine göçmüş çocuğun yanakları, ne çabuk? Parayı almak zorunda kalışımızdan mı utanıyordu, ne oluyordu Sefer’e? Aldık mı hem o parayı biz? Öyle ya, duvarcı iki sefer getirdi. Biri Arif gidince. Demek ellememişim. Sırtımı dönmüşüm. Sefer’i aranmışım. Bu sabahtı yeniden ... Yeniden parayı getirmişti duvarcı. «İşte bu para. Ortalıkta kalmasın, kaybolmasın, al». Yok. Evet. Sefer’in kapı önünde oluşu bu sabah. Çıkmak üzereydi. Avurtlarını kemirişi de bu sabah.

«Biz almayacağız o parayı».

Ah, öyle. Bu sabahtı. Sefer böyle deyip gitmişti .Böyle, kesin konuşmuştu. Kadir’e benzer bir boyun dikişiyle. Giderken avlu kapısını çok hızlı çekti hatta. Gevşek tahtalar her yanından sallandı, zangırdadı. «Biz ...» dedi. Dedi ya, «Biz ...» Biz o parayı almayacağız! Nasıl da bilemedim? Sefer büyüdü. Sesi çatallaştı. Yarın o da tuttursa Kadir’e? Kadir abi, baba Kadir, Kadir usta, baba Kadir usta abim benim be, beni de götür ka-nalet döşemeye... Senin borcun var, keserler; benim borcum yok, kesemezler... Borcumuzu öder şuraya bir soğutucu kondururuz... diye tuttursa? Rabbim, rabbim, yeniden sınamaya kalkma beni. Seçmenin dar boğazında bırakma. Arif gibi olmak hepimizin elinden gelmez. Kadir’in hiç elinden gelmez. Ben Kadir’e

vardığımda iki çocuklu gibiydi. Arif amcası demiş: «Taşa-ronluğa daha yeni atıldım. Sermayem batmasın diye yırtınıyorum. Başımı kaşıyacak halim yok. En iyisi bir kız bulayım, seni evlendireyim. Sana da bakar, kardeşlerine de... »

*

**

«Bak Sakine, erkenden evlenmek istemezdim. Paçamı toplamadan, bir baltaya sap olmadan seni iki çocuklu kuru bir odaya gelin getirmek istemezdim. Lakin dardayım... Bir iyilik etmek istersen...»

Sakine'nin dudaklarından usul bir gülümseme geçiyor. O gülümsemeyi hemen yakalıyor, tutup bastırıyor. İnatçı bir ışık gelip gelip vuruyor içine yine de. Koyu, kara bulutları zorlayan . kış güneşi sanki. Ben de evlenecek yaşta mıydım? On beşimde on kişinin çamaşırını yuğuyor, bulaşığını yıkıyordum. Kadir'in açık sözlülüğüne mi tutuldum, çaresizliği mi yüreğime dokundu, Hasan'la Sefer'e mi acıdım, yoksa amcasının ona çabuk çabuk karı aramaya koyuluşunu elinin tersiyle itip doğruca bana gelişinden mi hoşlandım? Ne oldum? Kadir benden caysa, ben Kadir'in ayakları dibine atıverecektim kendimi nerdeyse. Sefer daha yeni üçüne basmış. Hasan acık daha kabaca. Çocukları sevdikçe Kadir'i sevdim. Kadir'i sevdikçe kardeşlerini yavrularım bildim. Rabbim, rabbim, o sıralarda hepimizin kuru topraklarda yattığımız geceler çok. Yine de, bir hastalandığım zaman beri yana, şu günlerdeki gibi dara düştüğümü hiç bilmedim. Böyle bir darlık, rabbim, şunca yıl hiç boğmadı beni. En çok hastalandığım o zaman telaşlandım. Şurama kötü bir sancı saplanınca, yataklardan kalkamaz olunca, Hasan, Sefer, çoluk, çocuk, Kadir; hepsi sersefil kalıverince orta yerde, ekmeklerini yapamayınca, sofralarını kuramayınca ben, Kadir'in bun bun bunaldığını bilince, bir o zaman işte, çok ağladım ne olacağız, ne edecekler diye... Şimdiki içimin yanması yanında o da hiçmiş meğer... Daha beteri varmış, daha beteri. .. Daha beterinden korkup da mı «Şükür» dedim yoksa ben? Hasan'ı gözden çıkarmak mı demek oluyor bu? Ah, okula başlayacaktı o sıra. Önlüğünü dikip bitiremedim. Yatağa düştüm. Böğrümü bastıra bastıra o gece... Tek Hasan, onca heveslendiği önlüğünü giymeden gitmesin diye... Kadir de amcasına yazmış. «Sakine iyile-şene dek Sefer'i size göndersem?» Aman

Sefer bunu bilmesin. Arif amcasının kendisini istemediğini bilmesin. Yoksa biliyor muydu? Bu sabah ondan mı çarpıp çıktı kapıyı? Biz onuıı parasını istemiyoruz! Sefer'e duyurmadık ki. Kadir bir benim önümde söyledi: «Bir daha bu amcama selam çakan ne olsun!» Sonra da hiç anmadı adını artık. Dağa köşk yaptırıyormuş kendine, dediler. Sefer bunu bildiğinden mi? Kadir, «çocuğu göndermelere kalktım» diye utanıp durmuştu. Haber salar salmaz, utanması da başlamıştı. Kestirip atışı en çok bundan. Bir daha bu amcama selam çakan ne olsun! Sezmiştir Sefer. Çocuk kısmı çabuk sezer. Yoksa Hasan'ın kalkıp amcasına gittiğini, sonra da nasıl dönüp geldiğini mi biliyor? Yok, bilemez. Geçen yıl. Hasan bir akşam eve dönmeyiverdi. Ertesi akşam da gelmedi. Aklımız başımızdan gitti. Kadir'in aramadığı yer kalmadı. Beynini çatlattı. Ne yapar, nereye çıkıp gitmiş olabilir ' böyle habersiz? Sonunda aklına geldi: «Okusun, diyorum, çalışmasına izin vermiyorum ya bu yaşta, bakarsm bundan ötürü kaçtı, gitti. Aklınca amcasına sığınacak, ondan iş isteyecek. Sefer'i anlatmalıydım ki. ..» Bu evi yeni bitirmiştik daha. Bitirmemiştik. Damını kapatmamıştık. Bir sabah ezanı, şurda su ısıtıyorum. Kapı gıcırdadı. Baktım Hasan, yavrum Hasan, üst baş kirli, gözleri uykusuzluktan mı, helecandan mı, yumruk gibi, usulca süzülüp girdi. Onu görüverince, sağsalim dönüp geldiğini biliverince «Şükür» dedim.

Ayten'in yüzü anasına dönüktü o sıra. Bir parmağı ağzında, sırtını verdiği kerpiç duvara kaşınır gibi sürtünüp durmakta. Sakine, suçüstü yakalanmıştı sanki. Kendini derleyip topla-yıvermek için bir bacağını iskemlenin altına doğru çekiyor. Başını güneşe kaldırıyor. Gözlerim avlunun bol ışığından sulanmıştır, gördün ya Ayten, bu nemli ışık taa gözbebeklerimi oyuyor. Ayten parmağını ağzından çekti. Yere, Gülten'in yanına oturdu. Sakine yutkundu. Elini bağrına götürdü. Sökülüp atılması gerekli bir şey var orda, tonlarca ağırlıktaki o taş. «Öff! » Dilimize bir «şükür» dolanmış, ağzımıza sıçılıyor, yine «şükür». Hasan'ın şurdan girişini görünce ağzımdan dökülen şükür, ölüsünü seçince boşalan soluğumla hir olur mu? «Kadir ahime ne diyeceğim yenge? Nasıl yüzüne bakacağım?» demişti bana. İki damla ağlasa yüreğimden bin tel birden kopardı. Baktım gözlerinden yaşlar pıtır pıtır dökülüyor...

Yan döndü Sakine. Hıçkırmadı. Çırpınmadı. Yaşlar dümdüz, yüzünden kayıp bağrına döküldü. Koltuk altlarına sıkıştırdığı kollarını çözdü. Usulca

iki yanına bıraktı. Sanki Kadir içerde uyuyor da gidip uyandıracağım. Hasan’ın o halini görünce aklım başımdan çıktı. Varıp abisini uyandırdım. «Aman sakın üsteleme Kadir... Sorma... Zaten yıkkın...» Kadir usul usul doğrulduydu yatağında. «Geldi mi sahi?ı> Ben Kadir’i neden severim? Gözleri sevinmesini bilir de ondan severim. Sertliği iki kaşı arasına zorla oturtur. Gerekince. Terslik, sertlik, öfke; çok gerekince ödünç alıverir. O sabah öfkesini bile ödünç almaya fırsat bulamadı da «Geldi mi?» deyip, yüzüne olanca sevinci yayılıverdiydi. Hasan’a hemen de güler yüz göstermemeyi anca şu eşikte akıl etti. Bilir. Varıp sarılsa, bütün bütün de alttan alsa, belki yine kaçar. Huy edinir sonra. Hasan’ı görünce üstüne yürümeyeceğini de, zil takıp oynamayacağını da bildim.

Kalın, örtülü sesini takındı: «Hoşgeldin düdük!» Bunu da demese Hasan hiç yanaşamazdı ki. Koşup elini öptü abisinin. «Bir daha giden ne olsun! .. » Hepsi bu işte. Sefer uyuyordu. Çocukların hepsi uyuyordu. Sefer, Hasan abisinin nereye gittiğini, nerden dönüp geldiğini bilemezdi... Şurda, akşama biber kızartırken ben: «Yenge, amcaya gittiğimi çocuklar bilmesinler,» demişti Hasan. «Bir bok sanırlar. Sıkıştı mı onlar da gitmeye kalkarlar sonra ...» İşte bunun için Sefer’e kendisi söylemiş olamaz. Sefer amcasına neden onca uzakta öyleyse? Kinliydi. Düşmandı. Bak şimdi gözümün önüne geliyor. «Biz...» dedi, «onun parasını istemiyoruz.»

Sakine’nin ağzının kıyısında, az önce Kadir’le evliliğini düşünürken beliren gülümsemeye benzer bir gülümseme yeniden titredi. Bu kez onu eliyle bastırmadı ama. Gülümsemesinden utanmadı. Bıçkının sesini dinledi. Hâlâ duyulmuyordu. Sesin kesilmesi, alışık olduğu bir cızırtının duyulmaması, getirip getirip Sefer’i dikiyordu karşısına. Onun Arif amcasına kinli, düşman bakışlarını. Amcası çıkıp giderken avurtlarını çiğneyişini. Çocuk daha Sefer. Amcasının yüreği yanmaz sanıyor. Yanmaz olur mu? Taştan değil ya bu adam? Diriyi bir yana bırakıp ölümü de mülk edinmeye gelmedi ya? «Yoo» dedi birden.

«Yok, hayır.»

Kendi sesini duydu. Arif amcayı anlamaya, hoşgörmeye ne hazır, ne de istekli buldu kendini. Kalktı. Yere devrilmiş bii kovayı kaldırdı. Yüreğindeki ağırlık iyice çalkalandı. Arif buradan geçmişti. Kovaya ayağını çarpmış, devirmişti. Devirdiğini görmemiş değildi, aldırmamıştı. Ansızın,

devrilen bir kova da olsa, bir kimsenin neye çarptığına bile bakmadan yürüyüp geçi-verişini algılıyor Sakine. Günlerdir içine çöreklenen o sinsi, devinimsiz ağırlık kök saldığı yerde bir iki sallanıp kütürtülerle çatırtılarla sökülüyor sanki. Bir deprem, bir fırtına öncesi. Sezilir sezilmez ilk kımıltı, tornacının karısıyla duvarcınınkinin Arif'in önünde ezik büzük duruşlarını seçtiği an başlamamış mıydı? Öyle ya, Arif'ten önce onlara karşı bir öfke kabarmamış mıydı içinde? Aferin bak adama... Yetişip gelmiş... Bak Sakine, şehitler gibi gömülüyor kaynın ayol... Bu da bir şey... Hasan temiz çocuktu canım... Allah herkesin gönlüne göre verir...

Sakine gaz tüpünün başına gitti. Kanının hızlı hızlı devindiğini, yürüyüp başına çıktığını duydu. Daha geçen ay Hasan'ı Sakine'ye çekiştiren tornacınınki değil miydi? Bacım, şu oğlanın kulağını büksene acık sen. B;yıkları terledi, koca erkek oldu. Camlarımıza bakıp durmasın gelip geçerken öyle. Bizimki huylanır.

Duvarcınınki değil miydi daha geçen hafta, Kadir'in doğramacıya borcu için sıkıldığını anlayıp da Arif amcasını anan? Ayol bu çocukların bir yakını Kadir mi? Paralı pullu bir amcaları varmış işte. O adam, niye hiç dönüp bakmaz bunlara? Ayıp değil mi, yıkmış hepsini sizin üstünüze? .. Zaten kendini kollayan kimse adam. Kendini kollamayan da işte sizin bizim gibi sürünür durur. Yalan mı?

Yalan mı? Arif'in önünde Tanrı katında durur gibi duruyordun ama? Ayy, sanki dert bu. Düşünmesem iyi ya, gene de gelip gelip dikilirler karşıma. Arif bey, size bir kahve yapalım... Arif bey, soğuk bir şey için, yoldan geldiniz... Ah Arif bey, gelmeseydiniz bunların hali ^ nice olurdu? Siz bunları düşündünüz, Allah da sizi daha iyi düşünür inşaallah!

Ocağı yaktı. Su tenekesini hızla üstüne oturttu. Orhan'ın bezleri yığıldı kaldı. Kızların üstü başı leş. Sen onları düşün. Kadir ne olacak şimdi, onu düşün. Ne olacaksınız, nasıl doğrulacaksınız yeniden, onu düşün. Arif bir geldi, bir gitti. Hepsi bu. Kalk bulaşıkları yıka. Baksana dolmuş taşmış tenekenin dibi. Boş bulunup bir «Şükür» dedin diye kendini asacak hallere gelmiştin!.. Ben şuramın yandığını bilirim.

*

**

Bulaşıkları çalkalarken, avlu kapısı gıcırdadı. Sakine, ürkmeden çevirdi başını. Dosdoğru baktı, Sefer, eline bir' gazete almış. Gazeteyi büküp boru yapmış. Hâlâ da büküp duruyor. İşte sapasağlam elleri. İşte parmaklarını bıçkıya kaptırmış falan değil! Dirilip doğruldu Sakine:

«Erken geldin Sefer?» dedi.

«Hıı,» dedi Sefer de.

Bu «Hıı» sessizliğe düşen bir damla gibiydi.

«Ne o elindeki?»

«Gazete.»

Sefer tıkanıktı. Çözülemiyordu. Bıçkının başında uzun uzun düşünmüştü. Bunu yengesine gösterse mi, göstermese mi diye sorup durmuştu kendi kendisine.

«Gel sana ekmek kızartayım. Üstüne yağ süreyim. Bir de çay...»

Duvarın dibindeki kızlar birbirlerini itip gölgeden çıktılar. Varlıklarını duyurdular. Sefer heveslenmedi. İsteksiz göründü. Yüzü sarıydı, ama avurtlarını çiğnemiyordu. Avlunun ortasında, nereye basmasının doğru olacağını bilemeden geziniyor, gazeteyi elinde büküp duruyordu.

Ayten uzaktan seslendi: •

«Anne, ekmek...»

Sessizlik kabuğunu çatlatmıştı.

«Az daha oynayın. Şimdi veririm,» dedi Sakine.

Kapları daha çabuk yıkamaya koyuldu.

«Ne var gazetede Sefer?»

Sefer geldi. Yanına durdu. Başını önüne eğdi. Bir çırpıda:

«Hasan’ın adı var,» dedi.

Sesi çatallı çıktı. Öksürdü. Sakine’nin elleri durmadı. Tam karşıtı, daha hızla ovmaya başladı kapları. Sessizliğin avluya yeniden egemen olmasından çekinerek, hemen sordu:

«Kazayı mı yazmışlar?»

Sefer’den ses çıkmadı. Sakine’nin omuz başında öylece dikilip duruyordu.

«Kazayı mı yazmışlar? Göstersene,» diye üsteledi Sakine. Bulaşığı bırakıp yan döndü. Sefer gazeteyi açmış, dörde katlıyordu:

«Bu işte.»

Bir teşekkür ilanıydı. Yerel gazetenin arka sayfalarında, küçücük bir dikdörtgen içinde.

«Şurda işte,» dedi Sefer. «Arkadaşım görmüş de ...»

«Kim koydurmuş?»

Sefer, «amcam» demeye dili varmadan bir solukta konuştu:

«Başta Kansa Şirketi olmak üzere cenazeye katılanlara, çiçek gönderenlere teşekkür ederim» diyor. İmza da: Amcası Arif Çiçek.

Durdu. Bir soluk aldı. Avurtlarını çiğnedi. Bu sabahki Se-fer’in tıpkısı oldu:

«Köpek!» dedi birden.

Sakine önce ürktü. «Uyy» diyecek oldu. «Bu nasıl söz?» Sonra kendini tuttu. «Yaşıdır» dedi içinden. «Yıkımın ardından gelen öfkeyi ilk tanıyışı.»

Sefer bitirmemişti.

«Köpek tabi,» dedi. «Sanki Kansa’dan iş almak istediğini duymadım. Caminin önünde konuştular. Arkadaşım da söyledi zaten. “Ne herifmiş bu senin amcan” dedi. ..»

Avurtlarını çiğnemesi o anda durdu. Hasan abisinin ölüsünü bir hesaba yatıran kendisiymiş gibi suçlanmış, utangaçlaş-mıştı. Utanç çocuk yüzünü aleve boğdu. Ağladı, ağlayacak gibi oldu. Boyun damarları iyice şişti. O zaman Sakine ayağa kalktı. Ellerinin ıslak olduğunu unutarak birini Sefer’in başına koydu.

«Sefer...» dedi.

Sesinin böyle pürüzsüz çıkışına kendi bile şaştı.

«Sefer... Demin şurda yapayalnız kalıverince ben, ortalıkta ses seda kesiliverince dalıp gitmişim. İnsan önden iyi seçe-mediklerini de seçiyor o zaman. İçinin olanca sızısı, olanca yükü arasında. Dişetlerinin acıması bile bastıramıyor. Her şeyi tek tek seçiveriyorsun. Oraya buraya seğirtip durmalar arasında yüz yıl yaşasan seçemezsin ya bazı hani?.. Bir seçmeye başladın mı durma seçiyorsun artık, durma ayırdediyorsun. Yıkımın üstüne vuran ışıldak misali; iyisini, kötüsünü... Gitti, yitti derken kımıldanıp sevindireni; var, dunıyor derken hani nerde, yerle yeksan...»

Eğildi. Su tenekesini indirip ocağa çaydanlığı koydu. Anlatmayı bilemiyorum ki. Kadir olsa bilirdi. Kadir yok, Sefer de parmaklarını çıtlatıp duruyor. Bekliyor. Ne yapacaksın? İş hepten başa düştü. Çoluğu çocuğu iyice bir derleyip toplamalısın. Acemilikle de olsa bir yerden başlamalısın. Seçtiklerini birbirine ulamalısın.

. Yeniden doğruldu. Yüzü avlunun sıcağından, gazın alevinden kızarmıştı. Belki de değil. Belki kanının hızlı akmaya başlamasından. Kadir’in yokluğunda Sefer’in henüz uç vermiş taze öfkesini, avurtlarını çiğneyip parmaklarını çıtlatmaları arasında seçtiklerini nasıl yapsa da heder etmese kaygısından? Yeni bir durumu, önüne çıkan ve iyice doğurgan yepyeni sorunları de-neysizlikle eline yüzüne bulaştırmaksızın alt edip edemeyeceğini bilememekten ... Kadir Hasan’ı elime, Sefer’i kucağıma verdiğinde neden haberim vardı? O zaman o zamanın üstesinden geldimse, şimdi de şimdinin üstesinden gelirim. Neden gelemeyecekmişim?

Üç gündür üstüne çöken sinmiş, silinmiş durum usul usul akıp gitmişti. Sefer'in ilanı göstermesiyle şurasındaki o ağır taşı kökünden söküp kaldıran, ordan kütür kütür çekip tümüyle çıkaran neyse, onun verdiği güvenle konuştu bu kez:

«Sevmek gümbürtü istemez Sefer. Her şey benim olacak, önden yok saydığım ne varsa onlar da sırasında benim olacak diyenlere ne bakarsın sen? Onlar ■ için bile her şeyden mülk olur da, bi sevmekten, bi de ölümden mülk olmaz. Arif'in şurda, şu kapının yanında duruşunu gördüm. Şimdi iyice belli, ayan beyan gördüm. Kalır mıydı, kalmaz mıydı orasını bilemem ama, 'Kal' demek aklımın ucundan geçmedi. Geçmemiş işte. Senin geçti mi?» -

Sefer,

«Yok,» dedi çabucak. «Yok, bir de 'Kal' diyecektim...»

Bunun olmazlığından hoşlanmıştı. Bu olmazlık güldürdü Sefer'i. Hiç akla gelemeyecek bir şeyin tuhaflığı.

«Daha neler! .. » demeden edemedi.

Aynı anda, yengesinin az önce sözünü ettiği ışıldak sanki döndü, döndü de geldi, Arif'in kapı önünde dururkenki «Neden hepsi koşup, elime, paçalarıma sarılıp, kollarını boynuma dolayıp, biraz daha oturun, demiyorlar» diye şaşkın kalakalan yüzüne vurdu. İyice aydınlattı o yüzü. «Biri bir adım atsa ... Beni sevseler, sevdiklerini bilsem...» diye bekleyen yüzü. Hiç biri tek adım atamazdı. Gerçek. Akıllarından bile geçemezdi.

Sakine Sefer'e çay koyuyordu:

«Hem biz şimdi Kadir abine iki paket sigara götürebilsek çok iyi ederiz, biliyor musun?» diyordu. «Kadir abin ölmedi ya?»

Hiç bir şeyin altını çizmemişti. Ama Sefer, 'Biz'le 'Ölmedi ya'nın altını çizdiğini sanıyor. Gözlerinin önünde amcasının hep o, en son andaki yüzü; tuttu, yanlarına gelmek için debelenirken kıçüstü oturup kalan Gülten'i kaldırdı:

«Sigarayı sen götürmek istersen ben çocukları beklerim yenge,» dedi.

ikinci Bölüm

(1977)

SİS 7

En Kısa Öykü

HÜZZAM MAVİSİ

1936 yılının mart ayında doğdu. Bir yaşında boğmaca, iki yaşında söğüt dalından bir atı, üç yaşında gök mavisi bir tulumu, dört yaşında ise tahta sandalyeden bir kamyonu oldu. Beş yaşında, dört'yaşındaki bir kızı Başkent'in Meşrutiyet Caddesinden Kızılay Alanına kaçırdı. Yakalanıp tutuklandı. Büyükbabasının yanına sürgüne yollandı. Altı yaşında oyuncak bir davul buldu. Sokak sokak dolaşıp davulun topmağını vurdu. Yedi yaşında kömürlükte Karagöz oynattı. Kömürlüğe giriş biletlerini kendisi sattı. Dokuz seyirci geldi Sekiz yaşında edebiyat dergisi sahibi. Çıkardığı tek nüshayı on dört kişiye okuttu; karşılığına on dört teşekkür sundu. Qn yaşında, yaralı bir serçenin fotoğrafını çektirdi. Göklerin ve denizlerin önü açık maviliklerini sevdi.

On sekiz yaşında başka mavi dostları oldu. «Mavi», birlikte çıkardıkları dergiye ad kondu. Çocukların ve on sekizindeki gençlerin dünyasına karanlığı yaşam diye verenlere kırgın şiirlerle hikâyelerini en çok hurda yazdı. On dokuzunda Üniversite Tiyatrosu'nda ve Sahne Z'de insanlara tiyatroyla görünmeyeni göstermek istedi. Büyü tuttu, ama yirmisini geçince askere gitti.- Sanattan ansızın tek boyutlu imanlar dünyasına göç, tek boyutlu insana karşı ilk kesin tepkisini getirdi. Uzun boylu ilk sahne oyunu «Yarın Cumartesi»yi yirmi ikisinde yazdı: (Dertlenmeyin, yarın cumartesi. İzinli çıkarsınız. Gece denize girer, ellerinizi yakamozlandırırsınız). Yine yirmi iki yaşında, ilk aşkının dağı Kızılay’da özgürsüzlüğe karşı duran yaşıtları gibi birçok cop yedi. Yirmi dört yaşında tiyatro öğrenimi için

Paris’e gitti. «Yarın Cumartesi»nin sahnelenişinde bulunamadı. Babasından hiç destek ve yardım görmedi. Bunu görenlerle" de konu-şabilmeye çalıştı ama pek beceremedi. Buna karşın ‘bozuk dü-zen’in birbirine düşürdüğü, ezdiği, aralarında sevgisizliği bir mikrop gibi çoğalttığı insanları gördü. Bu düzenin kendisini gördü. Gördüğünü yazdı. Adına «Bozuk Düzen» dedi ve ilk büyük çığlığını attı: İnsanları sevmek için ille ölmelerini mi beklemek gerek? Yirmi altı yaşındaydı. Yazdığını arkadaşı Asaf'la omuz omuza çalıştıkları AST'da sahneledi. Aynı tiyatroda «Godot’yu Beklerken»de oynarken trajik durumlara gülmenin zoruyla sahnede fıtık oldu. Fıtığıyla birlikte yaşamayı nerdeyse sevdi ve benimsedi. Onu, yerinden fırladıkça geri tıkıştırarak AST'da pek çok başardı oyunun sahnelenişine imzasını attı. Bir çoğunda oynadı. AST’ın Anadolu turnesinde geçirdiği trafik kazasında Asaf’ı en çok yitirenlerden biri oldu. Kazadan kendi alnında bir dikiş izi kaldı. Yarası dikiş altında işledi. Otuz üç yaşında tiyatroda tek boyutlu sanatçıyla, kapı önünde tek boyutlu devrimciyle müşerref oldu. Gelişimin çok boyutlu zenginliğini elinde kalan tek şeyle, yaşamıyla savundu. Battı çıktı; yeniden battı, yeniden çıktı ve otuz altı yaşında tek boyutluluğa karsı 'çifte su verilmiş bir çelik gibiyim’ dedi. Bu bilenişi sevdiği kadar güzel kadınları da sevdi. Ucu sivri acıyı tanıdı. İçkisini ihmal etmedi. Yüreğini sıcak tutan her masaya yürekten kopma dizelerini bıraktı. Otuz dokuzunda baba oldu. Oğlunun adını, ecelsiz genç ölümlere saygı, Sinan diye koydu. Sonra gitti, Gülhane Parkı'nda, üstünde üç yaşının mavisi bir gömlekle güneşe karşı oturdu. O resimde yorgun durdu.

Kırk yaşında sol bacağında k:ıra bir ben çıkardı. Kara ben-le barış içinde yaşamak istedi ama, hasta hücreler gövdesinde başıbozuk ordular gibi ansızın hücuma geçti. Bu selamsız saldırıyı önlemek üzere Londra'ya giderken Paris vitrinlerinden birinde, tutuklanıp kurutulmuş mavi bir kelebek gördü. Çınar yaprağı büyüklüğünde, kurutulup çerçevelenmiş mavi bir kelebek. Çok iri ve çok mavi. Onurlu ve diri kanat çırpıp dururken yaşamı o an durdurulmuş e.n mavi kelebek. Kendini kendisine ilk kez sunarcasına satıcıdan bu tutuklu ve çerçevelenmiş mavi kelebeği istedi:

«Şu hüzzam mavisi kelebeği bana verir misiniz?»

Kırk bir yaşında, o hüzzam mavisi kelebeği duvara asarak çekip gitti.

Adı Güner Sümer. Bir yıldız kayıp. Gözü arkada gittiği söyleniyor. Bir tahmine göre de Asaf, Sermet, Sevgi, Oğuz, öteki Oğuz ve yaşıtı daha bazı sanatçı-yazar dostlarıyla birlikte olduğu.

27 ***Nisan 1978***

H

Sayın dinleyiciler, şu.anda Cape Kennedy'de saat on altı otuz. Üç astronot Apollo 11'e yerleştiler. Apollo 11'i Cape Ken-nedy'den Satürn 5 füzesi taşıyacak. Dünyamızdan üç yüz seksen bin kilometre uzaklıktaki aya bu yolculuk sekiz gün, üç saat sürecek. Apollo. 11'in bu uçuşu için on dört bin kişi görev almıştır. Satürn 5 roketinin monte edileceği yapıya yüz on yedi milyon dolar harcanmiştır. Satürnleri hangardan uçuş rampasına taşıyacak olan kulelerin her biri içinse yedişer milyon dolar. Bir tek Satürn roketi için yüz seksen üç milyon dolar harcanmış bulunmaktadır.

Büyük gün geldi, büyük saat de yaklaşıyor! İki saat iki dakika sonra, aya ilk insan ayağını bastıracak olan Apollo 11 aracı uzaya fırlatılmış olacak. Apollo 11'de üç astronot bulunuyor sayın dinleyiciler. Aya gelindiğinde Armstrong ve Aldrin araçtan çıkacaklar. Collins ise Columbia adını taşıyan ana kabinde kalacak. Arkadaşlarının dönüşünü, örümceğin ana kabine kenetlenmesini bekleyecek.

ı.

Arkadaşlarının dönüşünü örümceğin ana kabine kenetlenmesini bekleyecek. Dönüşünü ve kenetlenmesini bekleyecek... Bu serüven sekiz gün, üç saat sürecek. Kenetlenip gelecekler.

Kenetlenip gittikleri gibi dönecekler. Her şey saniyesi saniyesine hesaplanmıştır. "

Apollo 11' in serüvenini hiç kimsesiz bir odada, bir radyonun başında hemen hemen aralıksız izliyordu. Bu serüven birden bir başka serüvenle içiçe girdi. Onun kopmaz bir parçası oldu. Şimdi dünyanın bir başka ucunda, bulunduğu yerden bilinmeyen uzaklıkta bir kentin en görkemli otelinde. İşte gerçekten hurda. Ansızın. İnanılır gibi değil. Daha gözkırpımı

bir zaman önce kendi yurdunda, yuvasında olmalıydı. Orda, bir havaalanında, en yakınlarıyla yanyana. A ile, C ile. F bile.

Sıcak bir yaz günü. Yolcu salonu boğucu, çok gürültülüydü. C'yi duyamıyordu. F'ye sesini duyuramıyordu. Tedirgindi. Ama bu, çıkmak üzere olduğu yolculuğun tedirginliği değil. Anında gelen bu tür uzak yolculuklara belli bir alışkanlığı var. Onu tedirgin eden, bir süpabın bir yerlerde patladı patlayacak olduğunu, bir düdüklü tencerenin kapağını fırlatıp içini dışına taşıracağını sandıran, bunun da ne zaman, nasıl olacağını hiç ele vermeyen durgun bozkır sıcağı. O bungunlukta hep bir ağızdan övünçle, coşkuyla, belki biraz şaşkınlıkla konuşulanlar ise hep aynı. Duyulmadan anlaşılabilecek denli aynı.

Bekliyoruz! Aracın fırlatılacağı anı bekliyoruz! Tarihin en büyük serüveninin başlaması için sadece bir saat yirmi dakika var. Apollo 11'in uzaydaki hızı saatte yirmi iki bin kilometre olacaktır. Ay modülünün aya inişi ve aydan kalkışı en önemli anlar... Her şey saniyesi saniyesine hesaplanmıştır. '

Çok geçmeden nice insan kendisinden bir parçanın da orda, üç yüz seksen bin kilometre uzakta bir yere değmiş olduğu duygusunu yaşıyor. Ses' dalgaları hiç ara vermeksizin Apollo 11 'in yolculuğunu bu yolculuktan daha hızla yayıyorlar. Nice insan ay modülünün aya varışından kat kat büyük bir hızla Arınstrong ve Aldrin'in birer parçası, belki de ta kendileri olduklarını sanıyorlar.

Saat on dokuz kırk iki. Ay modülünün ayın yüzünden kalkmasına sekiz dakika, iki saniye kaldı. Armstrong'la Aldrin ayın yüzeyine, üstüne (M. S. Temmuz 1969'da ilk kez iki insan buraya ayak bastılar) cümlesi yazılı bir levha bıraktılar.

O da, ses dalgalarının hızına eş bir hızla yol alıyor. Bilinmeyen bir ülkeye doğru. Beyninde yığınla yüz, yığınla söz taşıyarak.

«Ses dalgalarının yaydığı her sesi, her görüntüyü evine, yanına taşıyacak herhangi bir alıcısı bulunan herkes birbirine eşit şu anda. Şu anda aynı şeyi izliyoruz, aynı şeyleri biliyoruz, aynı şeyi paylaşıyoruz. Dünya insanları ilk

kez bu denli yaklaştılar birbirlerine. Şu anda bir Hintli, bir Amerikalı, bir Çinli, bir Kübalı, bir Şilili, bir İspanyol, bir Ekvatorlu ile aynıyız.»

Sık sık yinelendi bu. Yaklaştığımız, paylaştığımız, aynı olduğumuz.

Satürn 5 fırlatıldı sayın dinleyiciler. Fırlatıldı!.. Fırlatıldı!.. Ardından ateşten bir ışık, ışıktan bir çizgi bırakarak iki saniyede görünmez oldu. Uzayda kayboldu. Roketin ikinci kısmı ayrıldı. Ayrıldı... Uzaya girdi. İnsanoğlunun en büyük serüveni, insanlığın en büyük başarısı iki dakika önce başladı sayın dinleyiciler... Coşku... Coşku... Cape Kennedy'de yirmi beş kilometre karelik bir alan üstüste insanla dolu. Hepsi Satürn'ün gözden yitişini çılgınca alkışlıyor, insanlığın bu en büyük başarısının tamamlanmasını bekliyor. Aya varmayı bekliyoruz. Hepimiz. Aya ayak basmayı bekliyoruz...

Coşkular çoğul. Bekleyişler çoğul. Boşluğa fırlamalar, bir yere ayak basmalar, ordan ses vermeler çoğul.

Bir gözkırpımı zamanda yolculuğunun tamamlanmasını bekliyor o da. Neden çoğul olmadığına şaşıyor. O bungun havaalanı ne zaman geride kaldı? C, hatta F ve A bile nasıl bu denli uzakta kaldılar? Ne zaman?

Ay *modülünün ay yüzeyine inmesine iki dakika kaldı. Saat on beş. Yarım dakika kaldı. Mükemmel bir iniş yapıyor. Yirmi saniye var. Oldu. Vardık!.. Vardık!..*

Kendi de bir modülün içinde doğruluyor, «vardık» diyor.

Huston Uzay Merkezi ile ay modülü arasında konuşmalar oluyor. Duyuluyor. İşte duyuluyor. Yani konuşuluyor. Aydan burayla, Huston'la konuşuluyor!.. Ay modülü ayda. Armstrong: «Her şey yolunda gitti» dedi. Araçta bir mavi ışık yandı. Güzel bir mavi ışık. Armstrong Uzay Merkezi'ne teşekkür ediyor.

Bu sesi tanıyor. Onun ve herkesin deyimiyle tarihin bu en büyük serüvenini saniyesi saniyesine kendi ülkesine ulaştıran bu sesle uzun yıllar karanlık, tozlu stüdyolarda, mikrofon başlarında birlikte oldular. Ne zamandan beri Cape Kennedy'desin? O eski stüdyolarda da kırmızı ışık yandığı, her şey

durduğu ve sustuğu anda biz konuşurduk. Önüne sessizce sürdüğüm kâğıtlara baka baka «This is the voice of...» dediğin günlerdekine hiç benzemeyen çılgınca güvenli bir sesle şimdi de buraya sesleniyorsun: «Burası Cape Kennedy...»

«This is the voice of...» Az sonra sıra bende olacak. Kırmızı ışık sönüp yeşili yandığı sırada ise sen derin bir soluk alacaksın. «Bir kez takıldım. Yayını bozdum» der gibi suçlu duracaksın. «Çok kötü bir yayın oldu» diyeceksin sanki. Ama konuşamayacaksın. Ardından aynı tedirginlik sırası bana gelecek. Kolumu eski masaya usulca çarpmış olacağım. Mikrofonu usulca sallamış olacağım. Hiç sallanmaması, ne yapsan yayın sırasında sallanmaması gereken o- mikrofonu. Ter içinde kalacağım. Bu küçük sallanışın, bu usul çarpışın alıcılardan büyük güm' bürtülerle yansımış olduğunu bileceğim. Ses dalgaları her titreşimi hemen taşıyacak alıcılara, insanlara. Anında. Hiç atlamadan. İyice büyüterek taşıyacak.

Bu sabah saat dört onyedidc Neil Armstrong ay modülü-nün kapağını açtı. Merdivenlerden inerek aya ilk adımını attı.

Ordan hemen televizyon yayvınını başlattı. Aydan ilk direkt TV yayını başladı. Armstrong’um aya ilk ayak basışı ekranlarda izleniyor. Yayın, uzaya fırlatmlmış uydular aracılığıyla yapılıyor.

Uydular.

Bunlar Armstrong'un a!)'a ayak basışını milyonlarca kişiye yansıtmakta aracılık ediyorilar. Sonra, daha sonra uzay merkezlerinin denetimi altında yeni görevler mi yapacaklar, yorgunluk mu çıkaracaklar? BC:öyle, ne için kullanıldıkları az çok bilinirken daha güven veric:;i olmalılar. Yarın, bu serüven tamamlandığında pek az şey aydınlık olacak. Bilinmesi gereken pek az şey. Onlar, bir gözk::ırpımı zaman içinde çıkılan yolculuğu kimselere yansıtmakta aracı olmayacaklar. Bunu üstlenmeyecekler.

2.

İşte her şey geride kalcfiı. Bozkır sıcağı, bungunluk, gürültüler, yanında A’nın, C’nin, belki de F’nin ne dedikleri anlaşılmaz konuşmaları... Hepsi bitti. O görkemli otelden içeri adımını atar atmaz, ayağını kendiliğinden açılan o lacivert cam kapıdan içeri, Armstrong’un ayın yüzeyine ayak basışı gibi sessizce basınca derin maviyle gri mavisi karışımı su başlarında duydu kendini. Serin hava !Püskürtülen bir otelin içi. Kulaklarında giderek uzakta kalan en hızlı uçakların sesi. Giderek daha da uzakta kalan Cape Kemnedy'nin sesi. Bir an. Çok kısa bir an, bir-bip bip. *Kartal şu amda 'Apollo 11’le birleşecek. Az sonra ay modülü ana kabine kenetlenecek... Kenetlenecek. Yaklaşıyor* ... Kaç saat ya da kaç !5aniye önceydi - havaalanında oluşu? Orda, havalanmaya hazır oDuşu? «Yerel saatle yirmi onbeşte ordasın». A’nın böyle bir şey dediğini sanıyor. Kendisi nerde olacak? Bir karayolunda. Saıatte ancak yüz yirmi kilometre gidebilen bir otonun içinde. O yüz yirmi kilometrelerle —ama yolların kötü koşulları gereği sürekli yüz yirmi kilometreyle de gidemeyecek— on günde altı bili kilometreyi tamamlaması gerekecek. Yolların her kilometresinin durumunu beynine, gözlerine ve o ünlü defterine not ede ede. Kötü bir dönemeç. Kazalara çok elverişli. Bu rampa hız kesiyor. Yakıt ve araç kaybına neden oluyor. Burası kaygan. İşte sağa sola leblebi gibi saçılmış yük kamyonları. İşte yeni yolun iki yanına ışığa koşan pervaneler örneği üşüşmüş yeni yerleşmeler. Tek ayak üstünde yerleşmeler.

Serin ayışığı maviliklerinden geçilmiş, bir asansör üst katlara hızla tırmanmıştı. İçinin tanınmasına, karşıdaki bir levhaya sıralanmış harflerin, sayıların nereye çıkışı, nereye inişi belirlediğini öğrenmeye zaman bırakmayan bir hızla çıkmıştı. Yanında kendisine odayı gösterecek buğday tenli, kasketinin önünde o büyük otelin adı yazılı genç bir çocukla. Uzay mavisi ceketi boğazından dizlerine dek ilikli bir yenizaman generali. Hele bu düğmelerin kaç tane olduğunu saymasına hiç zaman bırakmadı asansörün hızı. Çıkıldı, çıkıldı.

Asansörün içi sık, derin, su yeşili ormanlar serinliğindeyse, koridorlar da önüne bulut gerilmiş ayışığı mavisinde ve hep aynı serinlikteydi. Bu donuk maviliği nerdeyse yürümeden geçip bir odanın önünde durdular. Şimdi karşısına dolunayda, çiçeklenmiş bir havuzbaşı gibi açılıveren' bu oda da

derin, dingin bir serinlikte. Gürültüsüz, hışırtısız, esintisiz bir serinlik. Bu serinlik okşayıcı, dinginlik verici, dinlendirici. Yolların, havaalanlarının uğultusunu içinden usul, yumuşak ellerle silen, gövdesinden her çeşit vınlamaları sessizce süpürüp alan bir serinlik. Bu serinlikte yıkanmalar, daha buraya girişte hemen başladı. Ses dalgalarının arada bir bip bipleyen sesi gibi, büyük tepkili uçakların; az önce bilinmeyen uzaklıktaki bu çok milyon nüfuslu kentin havaalanına biri inen, öteki saniyede göğün maviliklerine fırlayarak gözden yiten uçakların gürültüsü; o, bir patlamayı andıran sesler; o, saatte. üç yüz elli belki de bin elli kilometre hızla gidebilen trenlerin ıslıkları; yapıma onarıma muhtaç karayollarında yüz yiran kilometreyle gitmeye savaşan otoların her an geriden gelerek, her şeyin ardına takılarak kendini duyurduğunu sandığı ıtgır aksak horultuları; akan kalabalıkların uğultusu, bacalaçaan fışkırıp da nerdeyse bu kalabalığın üstüne döküldüğünü sandığı fabrika makinelerinin gümbürtüsü; hepsi, kulelerden, antenlerden yayılan, yayıldığı anda dört bir yana ulaşan ses dalgalarının hızından ötürü hemen hemen yüreğinin orta yerinde duyduğu titreşimler teker teker • susmaya, dinmeye başlayıvermişti. Girişte yüz yirmi kilometreyle gitmeye çalışan otonun horultusu; asansöre dek yürünen ayışığı maviliğinde hızlı trenler; asansörde fabrikalar, kalabalıklar; koridorlarda tepkili uçakların vınlamaları; bir kapı açılır açılmaz da dolunay ışığı altında önüne seriliveren o çiçeklenmiş havuzbaşı serinliğindeki odaya attığı ilk adımla ise ses dalgalarının titreşimi dinmişti.

Düğmeli, çocuk yol çantasını köşedeki sehpanın üstüne bıraktı. Metil mavisine çalan, uzaktan bakınca kadife yumuşaklığında görülen, dokununca yapay cam olduğu izlenimini veren bir sehpa bu. Yenizaman generali yürüyor. Adım sesleri hiç duyulmuyor. Perdeler, bir düğmenin basılmasıyla ağır ağır açılıyor. Gözler önüne serilecek olanın tadını çıkara çıkara açılıyor. Şimdi karşısında dev bir fotoğraf panosu gibi çok milyon nüfuslu koca bir kentin gece laciverti, floresans mavisi, acı yeşili, safran sarısı, kan kırmızısıyla damarlanmış bir bölümü duruyor. Çocuk yine bir düğmeye basıyor. Banyo kapısı usulca yana çekiliyor, sola kayıp saygıyla gözden siliniyor. İçerden erguvan bir aydınlıkta havlular, duvarlar güneş ışınlarının bütün renkleriyle kendini gösteriyor. O kapıdan bu odaya gökkuşağı aydınlığı sızıyor. Batmadan, gözü yormadan. Kapının yana çekilişinden hiç bir çıtırtı, tıkırtı duyulmamıştı. Pencerenin dışında, uzakta kent, Picasso’nun son bir kez öfkeyle denediği ışıklı resimlerinin renkli bir fotoğrafı.

Bu odada her şey dolunayda, çok aydınlık gecelerde deniz dibi yaratıklarına bir cam gerisinden bakıyormuşsun izlenimini veriyor, Bu odada her şey camın öte yanında içine iki damla yeşil . sızmış gri mavi bir suda yÜıüyor. Her devinim bir sessiz film görüntüsünde. Daha çok uzayda yüzen uydular görüntüsünde.

Tepeden tırnağa düğmeli çocuk:

«Bir istediğiniz?» diye soruyor. Sanki bütün dünya insanlarının bildiği bir dil var da, o dilde soruyor bunu.

«Başka bir emriniz?» diyor ardından.

Bu iki soru gümüşsü yeşillikteki bir ormanın sessizliğinde nerden çıktığı belirsiz bir acaip kuşun ötüvermesi gibi geliyor ona. Oysa burası ay ışığında derin su altları . değilse, uzayın boşluklarında yüzmek değilse, en azından mavimsi yeşillerinden gayrı canlısı bulunmayan bir ormandı. Bir camın gerisinden seçilen derin deniz yaratıklarının sesi olabileceğini, kendisinin bunu duyabileceğini ise hiç düşünemezdi. Bu oda böyle bir ses beklemeye izin vermiyor.

«Teşekkür ederim. Gidebilirsiniz.» dedi düğmeli çocuğa. Kamından konuştuğunu sandı. Kendi sesini yabancıladı.

Çocuk yüzlü general en küçük bir hareket içermeyen ama yine de bir selam olduğu anlaşılan biçimde selamladı onu. Sessizce çıktı. Kendisi odanın okşayan serinliği ortasında iyice yalnız kaldı.

Ansızın gelen uzak yolculuklar gibi bu yolculukların ucuna eklenen en küçük ve en dayanılmazından en büyük ve yine en dayanılmazına dek her tür otele de alışkın. Ama bu alışkanlıkları beynine şöyle bir tümceyi bu denli bir kesinlikle hiç ka-zımamıştı: Ses hızını yenip ışık hızıyla yarışa çıkmış bir zamanı yaşıyorum.

Hem anında her yerde ve herkesle, hem anında bildik yerlerin, bildik kişilerin çok uzağında olmaktı bunun adı.

3. /

«Önlenemez, zorunlu***p\x*** yolculuk ardından işte hurdayım. Bir gözkırpımı zaman içûftle burada. Geldim.»

Bilinmez uzaklıkteKi bir kente gelmeye, bu kentin en görkemli otelinde böyl^'tûr odaya girmeye neden zorunluydu? Bilmiyor mu bunu?/Az çok bir aydınlıkla bildiğini sanıyordu. Ama bir hızın orta yerinde her şeyi durdurup dindiren şu odada şimdi tamlığından kuşku duyulan bir bilgi bu. Çünkü şimdi yeni bir yerde. De ki yarın bu kentte uydular üstüne yapılacak bir toplantıya katılacaksın. Uydular üstüne . bildiğin her bilgi yarına eskimiş olacak. Hızla eskimiş olacak. Hızla eskiyor. Şu anda bile. '

Bu yeni durum içine bir an yeniden radyodaki bildik ses giriyor: *Huston Uzay Merkezinde Apollo 11 'in yapımı için yüz kırk bin kişi çalıştı. Bir tek Satürnün ederi yüz seksen üç milyon dolar.* .

Geride kalmış bu çılgın yapımın uzantılarını şu anda düşünmek istemiyor. Şu ■ an bu gümüşsü ormanı, bu denizin derinliklerini, bu engin sessizliği, içine bırakıldığı serinliğin; bir yanı madensel mavi, bir yanı gökkuşağı yansımalarıyla yıkanan serinliğin dört bir ucunu tanıması gerek. Her şeyden, sesten bile bir anda kopmuş, boşluğa fıriatılmış, yumuşak yataklı, nerden aydınlatıldığını ele vermeyen, her tür çiğ. ışıktan korunmuş bir oda bu. Sık yapraklardan ■ süzülerek akan güneş ışınlarının mı, ay ışınlarının mı, ikisinin birden mi bir tek prizmadan, donuk ama okşayıcı mavilikteki bir prizmadan geçerek aydınlattığı bir oda. Köşeleri yuvarlatılmış. bütün keskin çizgilerden arıtılmış bir oda. Dörtgenliği usulca elipsleştirilmiş bir boşluk. Bu boşluk az önceki çok düğmeli çocuğun verdiği ipuçlarına tutunularak yeniden tanınmayı bekliyor. Kentin, dev bir projektörle güzel boyutlu bir perdeye yansıtılmış renkli resmi hep öyle, pencere camını kaplıyor. O renkli resim, hemen içine da-lınamayacak bir ürküntü bile \eriyor. «Önce kabine yerleş bakalım,» diyor içinden. «Önce bm:ayı tanı.»

Mavi inci beyazlığındaki duvarlar:. Usta fotoğrafçıların Kuzey buzullarında, Kuzey buzullarının gündüz-gecelerinde yakalayabilecekleri renkteki bir tavan. Duvarları, dokunsan seni' okşayacaklarını sandığın yumuşaklıkta bölen, dilimleyen yapay dokuda kara kan damarlı tahtalar. Bu tahtaların çerçevelik ettiği, boşluğa çarçabuk ve gelişigüzel çizilivermiş duygusu yaratarak ister istemez Moholy-Nagy'nin heykellerini düşündüren destanlar. Çinko tel gerisinde, beyazdan kromaj grisine, kromaj grisinden

kurşun rengine uzanan desenler. Sinetik mi deniyor buna? İki yana akmış perdelerin gece laciverti. Kuzeye yerleşmiş Güney denizlerinin laciverti. Bu laciverte bağırıp çağırmadan, zorbalık etmeden usulca sızmış, o lacivertin. hücrelerine ustalıkla geçmiş camgöbeği yeşiller. Mavi çam yeşilleri, zeytin yaprağı yeşilleri. Aynı yeşillerin arasına sızarak yatağın üstüne serilivermiş bir lacivert. O lacivertte bir örtü işte. Bu soğuk, serin renkler ortasında nasıl da ılık bir örtü. İspirto alevinin kıyısındaki pembemsi mavilik nasıl bir ılıklık duygusu verirse öyle.

Armstrorig'un ayda yürüyüşünü görüntüleyecek resimlerdeki gibiyim, diye düşünüyor yerin ayışığında yıkanmış erguvanh-ğında yürürken. Açıklı koyulu, janjanlı, henüz tarlasından koparılmış, taç yapraklarında henüz çiğ damlalarının ışıldadığı canlılıkta, uçuk eflatundan kara mora açılan binlerce menekşe üstünde yürüyor sanki. Yürümek değil bu. Akmak.

Nereye akıyorum şimdi? Benî odayla, odayı dışarısı, otelin geri kalan her yanıyla bağlamayı öğretecek her bilginin, üstüne cömertlikle bırakıldığı bir yazı masasına doğru. Katlanmış ya da bir paravan gibi dikey konulmuş sert parlak kartondan bilgi dağarcıkları. Kahvaltı için şurayı arayınız, ütü için bu numarayı. Posta, telgraf, telsiz ve teleks gereksinimleriniz için her saat şu numarayı arayabilirsiniz. Çiçekçinin numarası şudur.

Berberinki bu. Odanızda masaj ***iotn*** her saat şu numara emrinize hazırdır.
/

Masanın çekmecelerinde inci mavisi ve süt beyaz iki renk yazı kâğıtları. ZarflarıylaJBu masa, Brancusi çizgilerini taşıyan bir masa, "Bonnie Prim» Charlie"nin yatak odasında bulunan yazı masasından yüzyıllarca uzakta.

Şimdide. Onuırfa gül ağacındandı. Erguvan gümüş kakmaları da vardı. Rtl ne? Fiberglas olamaz. Olabilir de. Ayırdedil-mesi güç. Bu/Şu tahtadandır, diyemezsin. Kesin bir şey söyleyemezsin. Masanın önüne konulmuş yuvarlak, koltuğu andırır bir iskemle morun daha açık tonunda bir kumaşla kaplı. Kumaş mı ama bu, yoksa başka bir şey mi? Sentetik iplikten mi, doğanın canlı bir dokusundan mı? Otur bakalım.

Oturuyor. Oturduğunu duymuyor. Gerçekten oturuyor muyum?

İskemlenin üstünde gerçekten oturup oturmadığını, bir yere değip değmediğini anlamak için kıpırdanıyor. Biçimi çağın da ötesinde bu ' iskemle masaya en uygun yükseklikte. Saatlerce oturabilirsin burda. Saatler boyu o kilolarca ağırlıktaki yayın raporlarını inceleyebilir, notlarım alabilirsin. Yorulmaı:sın. Bütün bu süreler içinde kolunu ne elması gerekenden aşağıda, ne daha yukarda tutmak zorundasın. Sırtın kamburlaşmaz, boynun bükülmez. Nasıl incelenmiş, inceltilmiş bir ölçüdür bu? Masayla iskemle arasındaki yükseklik sı:ntimi santimine, milimi milimine benim boyumun ölçüsüne göre mi yapılmıştır yoksa? Belki de pasaportlarda yazılı boy bos ölçülerine, saç ve ten renklerine göre ayırıyorlar odalarımızı da. Neden olmasın? Armstrong'un hangi saniyede aya ineceğini, kaçıncı adımda ağırlığının ne olacağını aylar öncesinden bilebilen bir dönem için böyle bir uygunluğu sağlamak küçük bir çocuk oyunu artık. Eğlenceli bir işlem. Bilgisayara iki lokmacık çerez.

Masanın üstüne asılmış fildişi çerçeveli —fildişi değilse ne?— yuvarlak, en ince süzülmüş camdan yapılma aynada yüzünü seçiyor. Yüzünü bu renkler, bu aydınlık içinde seçiver-mekle iskemleden ötürü akl'raa takılan düşünce gelişip pekişiyor. Aynada başka, iyice başka ama güzel buluyor kendini. Değişik bir güzellik. Biraz sentetik,' biraz madensi, aynı zamanda güçlü, sağlıklı. Yeni olan her şeyi tanımaya hazır.

Kısa bir süre önce, yolculuğu sırasında çok yorgun duymuştu kendisini. İyi bir yatağa uzanıp hemen uyumayı kurmuştu. Yıkanıp şu yapışkan teri atmalıyım üstümden. Sonra yatmalıyım. İyice dinlenmeliyim. Yarına hazırlıklı olmalıyım. Ses dalgalarına, dalga uzunluklarına, titreşimlere, uyduların uzaydaki yüksekliklerine, sayılara, metrelere, kilovatlara, kilohertzlere hazır olmalıyım. Her anı bir hız, hızın yüksekliği, hızın gücü, hızın hızı demek olan her şeye hazırlıklı bulunmalıyım.

Aynada tanımadığı bir güzellikte duran yüzüne bakarken uykuya teslim oluvermekten ürktü. Bu odada bu yüzü, bin yıl uyuyup da şimdi uyanmış denli diri buluyor. Gürültülü, sıcak bir yolcu salonunda, A'nın, C'nin, belki de bir F'nin yanıbaşın-dayken yüzü yere akıyormuş gibiydi. Yerden toplanması gerekli kağşnnış bir yığın döküntü gibiydi. Şimdi, serinliklere sarılıp hemen de diriltilmiş bu gövde, madensi pırıltılar saçan bu yüzle uyuşuk bir uykuya dalmak, arası bir daha kapatılamayacak, hiç

onarılamayacak denli geride kalmak demek. Eskimek. Şu andaki diriliği ise hiçbir engel tanımayacak kerte diretken, dirençli.

Daha önce hiç gelmediği, hiçbir yanını bilmediği bir kent burası. Bu kenti tanımaya çıkmak, odayı tanımanın hemen ardından kenti de tanımaya çıkmak ansızın gelen bir tutku. Yıkan ve hemen çık.

Şafak aydınlığı gönderen banyo odasına doğru yürüyor. Yine öyle boşlukta ya da sessiz, çok sessiz bir ormanda ya da suların derinliklerinde basılmadan yürünen, akılan bir yürüyüşle. Banyo kapısına ' varamadan duruyor ama. Yatağın başucu masası önünde duruveriyor. O masada buzul renkli bir telefon var. Telefona benzer bir araç. Bu önemli değil. Buzul rengi olmasa da, kurşun rengi ya da kan kırmızısı çeşitli renkte telefonu yüzlerce kez gördü. Biçiminin ve renginin değişik olması şaşırt-

sts s

mamalı seni. Büyük otellerin başucu masalarında her zaman bir telefon vardır. /

Telefonun yanına dikey konulmuş yine parlak kâğıttan bit karton. Plastik dokuda, çinLmavisi bu karton üstünde şunu oku yor: Dünyanın Herhangi^ir Yeriyle Konuşmak İsterseniz Sıfır Sıfır Sıfır Biri Çevirinize

Yaldızlı harfleri^ Sonbahar günbatımlarında Marmara pembesine yakın Jrlr pembe beyazlıkta. O sedefsi pembe beyazlıkta.

4-

Kendini yatağın kıyısına bırakıyor. Gözü hep aynı yazıda: Dünyanın Herhangi Bir Yeriyle Konuşmak İsterseniz Sıfır Sıfır Sıfır Biri Çeviriniz.

Gerçekte bu da gözünü üstüne dikip durmaktan cayamaya-cağı olağanüstülükte bir şey değil. Her zaman doğrudan çevrilerek değilse de, bir aracıyı çevirerek dünyanın herhangi bir yeriyle konuşulabildiğini biliyor. Şimdi olduğu gibi insanlara, dünyanın bir yerine bağlanıvermek için dolaysız olanaklar sağlandığını da biliyor. Bir gözkırpımı süre içinde ulaşılan böyle bir kentin böyle görkemli bir otelinde bu tür bir olanağın

bulunması neden şaşırtıcı olsun? Şimdi onu bu aracın başına çivileyen, orada, iki eli dizlerinin üstünde öylece tutan başka bir neden bulunmalı. Kendini diri ve güçlü duyuşuyla çelişen bir şey. Yepyeni, ay denli yeni bir kenti neresinden tanımaya başlayacağını bilememenin getirdiği ürkeklik mi? Bunun getirdiği bir duraksama ile' canlılığının çatışması mı? Her şeyi olan serin, sessiz, ölü gibi devinimsiz bir odayla bu serinliğin diriltti̇ği gövdenin çatışması mı? Ama duyduğu bir tedirginlik değil. Düpedüz kaybolmuşluk. Kişiye içinde devindiğini sezdirmeyen bir dünyada kaybolmuşluk duygusu. Bu odadan çıksa, o hızla asansöre binse; inse, inse, çıkışa dek inse..'. Sonra yürüyüp kentin

kalabalığına karışsa. Hemen yapmalıyım bunu. Hemen çıkmalıyım. Birden gelen, beni nerdeyse yenecek olan bu kaybolmuşlu-ğu atmalıyım üstümden.
\

Dünyanın Herhangi Bir Yeriyle Konuşmak İsterseniz Sıfır Sıfır Sıfır Biri Çeviriniz. '

Az önce dünyanın herhangi bir yerinden geldim. Havaalanlarının gürültüsünden, bungun bozkır sıcaklarından, bitmez tükenmez . bekleyişlerden sıyırarak kendimi. Bir sesin Cape Ken-nedy'den sürekli bip biplemesinden sıyırarak. A'yı, C'yi, belki başkalarını da, pek çok başkalarını- da geride bırakarak. Şimdi 'herhangi'yle tanımlanamayacak bir başka yerdeyim. Bilinmeyen uzaklıklarda bir kentteyim.

Dünyanın Herhangi Bir Yeriyle Konuşmak İsterseniz Sıfır Sıfır Sıfır Biri Çeviriniz.

Önlenemez bir istekle sıfır sıfır sıfır biri çeviriyorkafasın-da. Karşısında kendini buluyor: Alo? Alo? Benim, evet. Ben. Sen nasılsın? Ben iyiyim. Çok iyi. Sağlığım yerinde. Çok da güzel bir odadayım. Denizlerin dibine benziyor. Yok, yok. Gün doğumunda bir orman. Daha doğrusu gün batımında. Ya da ay ışığında, uzayda. Ya da hepsi birden. Her yerde birden bulunuyorum. Bütün yerlerde ve bütün zamanlarda. Akdeniz gecelerinde, buzullarda, deniz diplerinde, balta girmemiş ormanlarda, üç bin yılında. Bozkırda yedinci yüzyılda ve inci mavisi bir ovada milattan önce cinlerle. Karlı bir ovada. Ay ışığında. Ay ışığında karlı bir ovadayım. Issızda. Tek

olan şey bu. Tek kesin olan bu.. Issızlık. Isızlıktayım. Her yerde, her zaman, her mevsim ve tek bir durumda.

Onu ürküten bu oldu; Tek bir durumda, ıssızlıkta bulunmak. Kaybolmuşluk. En hızlı bir araç onu bildiklerinin yanından aldı, bilmediği bu ıssızlığa bıraktı.

Bildiklerim? Yani sevdiklerim demek istiyorum. Pek çok sevdiğim. Çok sevdiğim. En çok sevdiklerim. İnsan -sevdiklerini ıssızlıkta en çok seviyor. En çokarıyor. Günlük koşturmalar sırasında yitirdiklerini. Adını akjma bile getirmediklerini. -

Alo? Burası mı? Serin, üşütmeyen serinlikte bir oda burası. Soğukmuş gibi geliyor. Belki de çok sıcak. iSehennem gibi sıcak. Banyonun kapısı bir/cehennem ağzını andırıyor. Karşımda. Yana çekilmiş kapının j5oş bıraktığı yerden buraya sızan gündo-ğumunun ışığı değil. •Günbatımının da değil. Ordan kızgın alevler fışkırıyor. Beni sarmaya, alazlamaya geliyor. Ayaklarımın ucuna dek geldi. Sırtım donuyor, bacaklarım yanıyor. Yüreğim de kötü bir çarpıntı. Orada, havalanmayı beklerken duyduğum çarpıntıdan daha kötü bir çarpıntı. Bir bun. Konuştuklarınızı duyamamam daha iyiydi sanki. Beklemek daha iyiydi.

Araca bakıp durma. O numarayı okuma. Burdan çık. Ken te karış. Kentte kimi bulacağım? Kimi bulmaya gideceğim? Hangi numarayla nereye bağlanacağım?

Yeni caddeler ,sokaklar, parklar, alanlar. Yeni solgun yüz ler, yeni vurdumduymaz bakışlar, yeni sırıtık ağızlar... Ona yabancı, onun az önce soğuk ya da sıcak bir ıssızlıktan çıkmış olduğunu bilemeyecek insanlar... Kendileriyle bir dünü, düne ilişkin tek saniyesi bulunmayanlar...

Tanışmaya başlanamaz mı? On dakika sonradan giderek dün sağlanamaz mı ve bu dünle yarına ayak basılamaz mı? Arms-trong’la Aldrin ayın yüzeyiyle nasıl tanıştılarsa öyle? Bir adım atarsın, bir adım daha atarsın. Sonra bir dönemece bir işaret koyarsın. Şu ayın şu günü şu saatte şu kentin şurasına ilk adımı attın. Ayağını buranın şu noktasına bastın.

Hadi başla. Başlamak uzun bir hazırlığı gerektirir.

Apollo 11’in aya' uçuşu için on dört bin kişi görev almıştır. Satürn 5 roketinin monte edileceği yapıya yüz on yedi milyon dolar harcanmıştır. Satürnleri hangardan uçuş rampasına taşıyacak olan kulelerin her biri için yedişer milyon dolar...

«Işık olmadığın gibi, saatte yirmi iki bin kilometre hızla da bilinmeyen uzaklıktaki bir kente bağlanamazsın.»

Gözü parlak kartonda, o yaldızlı harflerde, hemen yanıtlıyor bunu.

«Ama sıfır sıfır sıfır biri çevirir çevirmez bir yere bağlanabilirim. Bu oda, önümdeki şu araç ve o aracın basılmaya hazır şu numarasıyla beni gerikalmış bir kozmonot yapabilir. Ses hızıyla giden bir kozmonot. İçinde ben olan ve Apollo 11 ’e göre biraz gerideki bu roketi nereye fırlatmalıyım? Nereye, kime bağlanmalıyım? Kesinlikle biri olmalı. Sonsuza dek bu ıssızlıkta kalamam. Ses hızının orta yerinde hızsız duramam. Sürmeliyim. Bir yere ulanmalıyım. Kime, nereye ama?

5.

Yatağın ucundan fırlıyor. Banyo odasına yürüyor. Yüzü yangına dalmış itfaiye eri gibi tutuşuyor sanki. Oysa oda aynı serinlikte. Banyo odası da aynı serinlikte. Kendini bu kez çevresi kar çiğdemleriyle süslenmiş banyo aynalarında, şafak rengi bir ışıkta görüyor. Daha geniş bir aydınlıkta daha renkli, daha bütün olarak görüyor. Üç duvar da ayna. Üç duvar da kendisi. Üç tane kendisi. Karşıdan, yandan, arkadan üç adet kendisi. Üç tane kendisiyle konuşmak, üç tane kendisinin elini sıkmak, boynuna sarılmak, «Nasıl da göreceğim geldi» falan demek, «Nasılsın?», «Merhaba» falan demek... «Kente iner inmez beni aramalıydın. Sesini duymalıydım.»

Seslerini duymalıyım. Alo, alo? Ben hurdayım. Siz nerde-siniz? Ne yapıyorsunuz? Beni mi düşünüyorsunuz? Özlüyor musunuz beni? Arıyor musunuz?

Üç tane kendisi susuyor. Yanıt vermiyor.

Seni senden başka üç tane, beş tane, yüz tane, bin tane bi-rileriyle konuşturacak, onlara bağlayacak bir olanak yüz bin tane kendinle olduğun

zaman kullanılmayacaksa ne zaman kullanılacak? Oda ısındıktan ya da banyo soğuduktan sonra mı? Ya da kentle tanışmaya başlandıktan sonra mı? Yeni anlar, ye-

ni saatler, yeni günler bir bir v^fier saniye yarın olmaya başladıktan sonra mı? O zaman bürnklerin bildik değildir, sevdiklerin sevdik değildir. O zam^ yeni bildiklerin, yeni sevdiklerin olacak çünkü. Olup olmayacaklarını hiç bir zaman bilemeyeceğin yeni kimseler. . .   !

Aynalardaki. üç tane kendisini' banyo odasında bırakıyor. Tek başına yeniden yatağın başucuna geliyor. Aynı yere ilişiyor. Gözlerini aynı biçimde buzul renkli aracın yanında duran yaldızlı harflere dikiyor: Dünyanın Herhangi Bir. Yeriyle Konuşmak İsterseniz...

Sıfır sıfır sıfır bir.

Kadran, üstünde tek numaraya basılmamışçasına sessiz duruyor. O almaç hiç yerinden kaldırılmamış, o numaralara hiç basılmamıştır sanki. Oysa bastı düğmelere. Yine de hemen bırakıyor almacı yerine.

Kadran bu denli sessiz durmasaydı düşünmesine yer kalmayacaktı. Peki ama açılan kanalı nereye, hangi kente, o kentte kime bağlayacak? Adları belleğinde sıraya dizmişken bu adlardan birini bir ilk «Merhaba» için seçmemişken bastığı sıfır sıfır sıfır birin önüne açtığı kapıdan nereye girecek? O yoldan kime gidecek?

6.

A'yı düşünüyor. Buzul renkli telefonu görür görmez düşünmüştü onu. Sesini duymak istemişti. Ama o şimdi saatte yüz yirmi kilometre hız yapmaya çalışan ve ancak altmış kilometre yapabilen bir arabanın içinde, bitmez tükenmez yollarda. Ya da bu yolların bir ucunda alıcısı bulunmayan dağ başlarında. Her an her yere bağlanamayan, her istediği an kişiyi istediği yere ulayamıyacak olan bir aracın önünde bu yazının işi ne peki? Diretmek gereksiz. Makine, A’nın seni hızlı bir yolculuğa uğurladığı an kendisinin de çok yavaş, ancak saatte altmış kilometre

hızı olan bi-r yolculuğa çıktığını bilmiyor. Sen biliyorsun. Makinenin seninle böyle bir ortaklığı yok.

A’ya bağlanamasam da B'ye bağlanabilirim. Onun • sesini duyabilirim. Onun sesini duymak ne güzel olurdu. Ne sevinirdim. Ne sevinirdi! Gerçekten sevinir miydi? Şimdi orada saat gecenin iki kırk beşi. B erken yatar. En öfkelendiği şey de gecenin bir saatinde zillerle uyandırılmak. Ben şu an diriyim. Şu an B’yi duymak için derinden istekliyim. B? B uykuda. B uykusundan uyandırılınca benim sesim umduğum kadar hoşuna gitmeyecek onun. Düş bozulacak. Onunki de, benimki de. B’yi uykusuna bırak. Şu anda onun için yapabileceğin en güzel şey bu. Ona verebileceğin en büyük kıvanç, armağan, işte neyse o verilecek olanlar, hepsi, onu uykusunda bırakmak. Sen dirisin. O yarı ölümde. Nasıl bağdaşırsınız? Bu kanalın ucunda nasıl yan-yana, yürek yüreğe gelebilirsin onunla? B'yi bırak. Unut B’yi.

■ Daha birkaç gün önce kendisini ya işinden alakoyan, ya uykusundan eden kişilere karşı duyduğu sonsuz bir öfkeyle «Bu insanlar kendi kendilerine yetmeyi ne zaman öğrenecekler!» diye söylendiğini unutamadığın için unutmalısın B’yi. B kendi kendine yetiyorsa, bilinmez uzaklıkta bir yerde bir an boşlukta yapayalnız yüzerken duymamışsa kendini, B'yi arayamazsın.

Bununla birlikte C’yi arayabilir.

C, gecenin bir yarısından sonra konuşacak birini arar. C, birden gelen sevgi, coşku patlamalarıyla karşılaşınca sevincinden çıldırır. Yaşadığını duyar. Işıksız camlara doğru seslenir dururdu C.

Hangi saat olursa olsun C' nin kendisini birileriyle paylaşmak istemesindeki derin özlemi şu ana dek böylesine iyi anlamamıştı. C’yi aramalı. C kendisini düşündüğümü bilmeli. Kendisiyle konuşmak istediğimi, sesini duymak istediğimi bilmeli. Şu anda C ile konuşabilmek çılgın coşkuda bir bayram olurdu!..

Yeniden almaca uzanıyor. Almaç yerinden aynı sessizlikle kalkıyor. Sıfır sıfır sıfır bir.

Şimdi kanal açılacak. Ben o zaman doğrudan iki sekiz iki beş yedi ve altıya basacağım. Blnin numarasına. Kanal açık. İki sekiz iki beş...

Hemen bıraktı almacı. İki sekiz iki beş yedi ve altı mıydı? Yoksa iki sekiz iki üç yedi ve altı mıydı? İnsan bunca yakın bir dostunun numarasını nasıl bu denli çabuk unutur?

Aylar var ki kullanmamıştı o numarayı. Aylardır. Belki bir yıldır. C'ye şurda burda rastlamasa telefon numarası gibi onu da tümüyle unutmuş olacaktı. Çünkü C'yi unutmak istiyordu. Onu görmek istemiyordu. Bir süredir C'yi telefonla aramak isteme-diın. Kaçındım bundan. O arasın diye beklediğim çok günler oldu. Ama o aradığı zamanlar da hep bir işim oldu. Buluşma isteklerini hep yarıda kestim. Çünkü hep olmayacak saatlerde arıyordu. En olmayacak saatlerde kahvelerde oturmak istiyordu benimle. Benim için olabilecek saatlerde, günlerde ise ben onu arayamıyordum. Böyle bir hakkı yitirdiğimi sanıyordum. Bu nedenle hep savsaklıyordum ona durup-dururken bir «Nasılsın?» demeyi. Yok. Salt bu değil. Salt bu, evet. Sana uygun bir saat başkalarına uygun bir saat olmayabilir.

Aynı anda aynı yerde olmak nasıl güç. Hemen hemen olanaksız. Yine de denenebilirdi. Aynı anda aynı yerde olunacak bir kesişme noktası yakalanana dek denenebilirdi. Neden denemedim? Neden denemedik? Maç düşkünleri Spor Toto'da on altı mı, yüz altı mı, ne bileyim işte neyse onu tutturmak için günlerce uğraşıyorlar, olasılıklar kuramını çalıştırıyorlar da biz neden sevdiklerimizle aynı anda, aynı yerde, aynı coşkuyla buluşmak için bu olasılıklar kuramını çalıştırmıyoruz? Neden Toto cetvelleri denli önemsemiyoruz birbirimizi? Bunu denemeliydim. İnatla. Bugüne dek denenmemiş bir şeye şimdi burdan, bu denli uzaktan başlanamaz ki. Burdan sıfır sıfır sıfır birle bu atılımı yapmak sıfır sıfır sıfır birin desteğini tümüyle gözden çıkarmak demek olur. Şu saatte C evindedir. Ama sesi, açılan kanalın ucundan iyice şaşkın gelecek. Ya «Hayrola?» derse? «Hayrola?» diyecek. Kesinlikle biliyorum, böyle diyecek. Özlem yine bağrının orta yerinden vurulup düşecek.

Hayır. C değil aramak istediğim.

Hemen kalkıyor. Yol çantasının durduğu köşeye doğru yürüyor. „

Kişi yeni bir odaya girince ilkin ne yapar? Ötesini berisini yerleştirmez mi? Diş fırçasını, tarağını tasını uygun yerlere koymaz mı? Ardından da asılacakları bir dolaba asmaz mı? Sonra pencereye gidip dışarıya bakmaz mı kuşbakışı?

Önce yerleşmeli. Sonra yıkanmalı. Sonra da kente çıkmalı. Yemek salonunun ya da barın nerde olduğunu bilmek de gerekir.

Çantadan başlamalı.

Neden önce çantalardan, dişfırçalarından, askılardan, sokaklardan, bir kentten, o kentin kalabalığına karışmaktan, o kalabalıkla göğüs göğüse gelmekten başlamalıyım? İçime sıkı sıkı yumak olmuş adları ne yapacağım? Onlar yine bir kıyıda duracak, bekleyecekler mi? Sıralarının gelmesini mi bekleyecekler? Sıramın gelmesini mi bekleyeceğim? Buna karşıyım. Bizim buluşmalarımız için kimse on dört bin kişiyi çalıştırmayacak, Kimse, bizlerin birbirlerimize doğru yola çıkabilmemiz için milyonlar harcamayacak. Milyarlar harcamayacak. Aya gidecek değilim. İstediğim çok az bir şey. Çok, çok az.

D düşüyor aklına.. Gerçekte hep aklındaydı ama geri itiyordu.

D'yi aramayı nasıl isterdim. Ona kendisini sevdiğimi, düşündüğümü; şu an C’den sonra hemen onu, hayır aynı zamanda onu düşündüğümü; aynı zamanda E’yi de, F’yi de, G’yi de düşündüğümü; sonra... Yok. Hepsi bu. H yok. H var mı? Yok. H adında biri düşündürmüyor beni. Kendisini özletmiyor. 1 adında biri de yok. K yok, L yok, M yok, N yok... Onlar başka başka yerlerde başka grupçuklar oluşturuyorlar. Biz de. Biz de kendi küçük gruplarımızı. A ile, B ile, C ile... D ile değil. D de çoktan başka grupçukta. Kayırılmışlar ve kendilerini kayıranlaı safına yetişeceğim diye paralanıp duruyor. O yarışta geri kalanlara dönüp bakmaya yer yok.

Demek topu topu H’ya kadar. Aralarında ister istemez D' nin de bulunduğu —koyvermemekte direnip durmaktayım işte— H’ya kadar. A, B, sonra C,

sonra aynı kentte, aynı caddelerde, bazen aynı çatı altlarında sürekli uzak, her gün biraz daha uzak düştüğümüz D. Hastalığımda beni hiç aramadığı zaman ilk kez uzun uzun düşünmüştüm bunu. Neden aramadığını sormuştum kendi kendime. Derin bir acı da duymuştum. Kalkınca telefon etmiştim D'ye. «Üzgünüm, gelemedim sana. Arayama-dım. Çok işim vardı» dedi. «Çok işim vardı. Evlerini, işyerlerini, vitrinlerini süslemem gereken yığınla müşteri. Onların kutlanması gereken bayramları, tanıdıklara gidecek armağanlar. Sonra, iki kez de iş gezisine çıkmak zorunda kaldım...»

O damar beynin içinde de patlayabilirdi.

«Beni hiç görmeyecektin ama...» demişti. Sesinde kırgınlığını gizleyen yapma bir şakayla, aldırmazlıkla...

D bile gülmüştü. Kendi içi engin bir acılıkla doluyken bile D'yi başından geçene inandırmayı istememişti. Onun gülerek:

«Hastalığının bu denli ciddi olduğunu bilmiyordum» demesine göz yummuştu.

Müşterilerin, tanıdıkların —dostların değil, tanıdıkların— bayramlarını, yılbaşlarını kutlamak ciddidir, çok ciddidir. Ölümden daha ciddi. Bir daha hiç görüşememekten, seslerimizi hiç duyamamaktan çok daha ciddidir.

Yine- radyodaki ses bip bipliyor ansızın.

Saat yirmi üç yirmi altı. Ay modülü ana kabin Columbia ile kenetlendi.

Adı D olan kızkardeşimi arayamıyorum ama dostum. Bit anlık bir istekti bu. Geçti. Çok çabuk yokoldu.

Dişfırçasıyla dişmacununu gündoğumu ya da günbatımı bir ışığa boğulmuş banyo odasındaki şafak rengi bardaklardan birine koyarken düşünüyorum bunu. Şafak rengi bir bardağı yapabilenleriz biz. Bir tutam sabah ışığını toplayıp bir camın üstüne koyabilenleriz. Vidaları tam oyuğuna takabilen, düğmelere tam saatinde basabilen, ay modülünü ana kabiniyle kenetleye-bilenleriz. Yine de adı D olan kardeşime kenetlenemiyorum. Bir uzay merkezi bize yardımcı olmuyor. Tam karşıtı. Çok, pek çok süslenmesi, daha

da zenginleştirilmesi gereken evler, işyerleri, vitrinler, o çirkin zenginlikleriyle aramıza giriyor.

Küçük D, bir kaldırımdan ötekine geçerken sıkı sıkı tutardı elinden. «Koyverme beni, koyverme beni» diye sokulur, sarılırdı eline. Sinemalarda korkutucu filmlere bakarken de başını getirir ta çenesinin altına sokardı. Filmi çenesinin altından seyrederdi. Hem kapayarak gözlerini, hem kapamaya razı olamaya-rak.

Banyoda üç tane olan kendisine bakıyor yine. Birine, yüzü yüzüne dönük olana: «Çok korkardı. Herşeyden korkardı» diyor. Artık korkmuyor. Artık güven altında. Müşterileriyle, yeni tip tanıdıklarıyla —dostlarıyla değil, tanıdıklarıyla— yeni ortaklıkları; tutunduğu yeni eller, sığındığı yeni çene altlarıyla ...

«Çok korkardı» diyor yeniden. Bu kez kendine yan duran kendisiyle konuştuğunu sanıyor. Bu sessiz konuşma sürüyor. Artık korkmadığına göre sıfır sıfır sıfır birle açılacak engelsiz bir yolun ucunda onu aramam gereksiz. Belki bir gün korkacak yeni bir şeyi olursa ve ben, benim tarafımdan arandığı için sevindiğini bilirsem, belki... Örnekse müşterilerini, tanıdıklarını —dostlarını değil, tanıdıklarını— yeni ortaklıklarını, tutunduğu yeni yerleri kaybetmekten korkabilir o. Süsleyip durduğu o çok zengin, o çok geniş salonların bir köşesinde karanlıklarda kor kutucu bir filme bakıyor gibi duyabilir kendini. O tanıdıklarla güven altında olmadığını... Daha iyisi ama, sevgisizlikten de korkabilir. O zaman ararsam sesim gerçekten ulaşabilir ona Sesim bir ‘hoşgeldin’le karşılanabilir. Böyle bir anda sıfır sıfır sıfır birin sesimi ona ulaştırmasının bir anlamı olabilir. Boşluk ta kalmaz sesim. Bir yere ulaşır. Ama şimdi dursun. Şimdi o numaraların ardından açılacak bir kanal en azından bir iç ezikliğine bağlanabilir. Oysa sen şu an iç ezikliği duymak için değil, iç ezikliklerı duyurmak için değil; iç ezikliklerini gidermek için iletmek istiyorsun sesini.

Ay modülünün ana kabine kenetlenmesinden iki gün sonra Apollo 11, içinde üç astronotuyla Okyanusa iniş yapmıştı. Radyodaki bildik ses artık Cape Kennedy’den gelmiyor. O ses artık kimselerin kimselere kenetlenemediği birçok milyonluk bir kentten geliyor:

Astronotlar uçak gemisi Hornet'ye alındılar. Uzay Merkezindeki karantinada en az on altı gün kalacaklar...

Ama o karantinadan eninde sonunda çıkacaklar. Birileri onların o karantinadan çıkmaları için ellerinden geleni yapacak.

«Sen de elinden geleni yap» diyor aynalardaki üç tane kendinden birisine.

D'nin çocukken neden o denli korkak olduğunu bilmeyebilirsin. Bunu salt çocuk oluşuna verebilirsin. Ama büyüyünce kardeşini korkutan yeni dünyanın nasıl bir dünya olduğunu biliyorsun. Üstelik korkusunun kaynağını kendince kaç kez açıklamıştı sana. Paranın konuştuğu, yalnız onun konuştuğu şu ortamda okkanın altına gittin mi yapayalnız koyarlar seni. Sen koymamışsın, ne çıkar? Sen bir kişisin. Onlar çok. Her lokantaya giremezsin, her yoldan geçemezsin, her kapının ipini çekemezsin. «Burda sana yer yok» derler. Kimse yüzüne bakmaz. Her gün biraz daha kendinle kalırsın.

Şimdi ne çok kimse çağırıyor onu. Yemeklere, törenlere, müzik şölenlerine, düğünlere... Çok, pek çok çağırıyorlar. Bu onun suçu değil ki, yani hastalığımda beni yalnız bırakması... Elinden geleni yapamaması...

«Acılaşıyorsun» dedi aynalardaki üç tane kendinin üçüne

de.

İçinde küçük bir istek kalmış olduğunu sanıyordu. D'yi duymak isteği. Ama bu istek, buzullar serinliğindeki, uzay dinginliğindeki, yeri menekşe taçları kaplı odada daha iki adım atar atmaz ölüyor. Tümüyle sönüp sörpüyor.

Askıda, kararsız bir özlem gerçek bir özlem midir? Kan-bağıyla gelen, seçilmemiş bir özlem nasıl gerçek olabilir? Dağılıp sönmeye yazgılıydı bu özlem.

7.

E, seçilmiş bir sevgidir ama. Seçilmiş bir bağ. Kanbağı değil.

E ile bütün bir yıl durmaksızın mektuplaştılar. Yeni insanın bütün sevinçlerini, acılarını, gücünü güçsüzlüğünü, kazandığını yitirdiğini uzun uzun deştiler o mektuplarda. Kendi yüreklerindeki yangınları ya da yorgunlukları, bezginlikleri, yeniden başlamaları, cayar gibi olmaları, sonra yeniden dört elle sarılmaları sürdürülmesi gerekli her şeye... Ulaşılması gerekli insana...

Burdan E'ye nasıl olsa bir kart atacağım. En azından bir kart. Ama kartın ona ulaşması için neden beklemeli? Beklemek için hiç bir neden yok. Onu bekletmek için de. Sıfır sıfır sıfır bir, bunu şu anda gerçekleştirir. Ses hızı, son günler yarım bırakılmış bir ulaşımı hemen sağlayabilir. E'nin son mektubunu yanıtlayamadan, nereye niçin gittiğini bildiremeden çıkmıştı yola. Buna zaman kalmamıştı. E bekliyordur. Alışılmış bir kadeh içkinin geri bırakılamaz zamanı gelmişçesine mektubumu bekliyor, sık sık posta kutusunu açıyor ama o şişeyi, o bardağı, yani o kutuyu boş buluyordur.

Gelmeyeceğinden en küçük bir kuşku duyulmaksızın bir şeyi beklemek. Böyle bir bekleyiş hiç unutturamaz kendini. Aynı durumdayım.

E'ye yazabileceği nice şeyi yazamadan gelmişti. Bu yazılacaklar üstüne şimdi yenileri, pek çok yenileri eklendi. Bir mektuba kolay kolay sığmayacak çoklukta. Ancak konuşarak, bir sesi duyurarak anlatılabilecek olanlar. Sıfır sıfır sifır bire el atıp ordan açılacak kanaldan E'ye:

«Dostluğundan kendimi birden korkunç yoksun duydum» demek yeter.

Salt, ,

«Benim. Seni düşünüyorum» demek de yeter.

«Çok az kalmışız E» demek bile...

Sürekli beklenmiş bir mektup yerine bu, şu saatte hiç de aykırı gelmez E'ye. Yığınla güzel soru sormuştu. Karşılığı verilememiş sorular. Karşılanmaları, iyi kötü karşılanmaları savsak-lanamazdı. Yanıtlar soruları tüketeceği için değil, önemsenmiş oldukları için savsaklanamazdı. Çünkü E son mektubunda ilk kez kötü bir bunalım içine düştüğünü de yazmıştı: Kendimi ne yapacağımı bilemiyorum. Kendi yerlerinde birbirlerine en

yakın olmaları gerekenlerin bile gerçek düşmanlarını bir yana bırakıp birbirlerini tüketmeye sıvanmaları karşısında umut hücrelerimin teker teker dumura uğradığını seziyorum. Bu hastalıkla savaşmakta yetersiz kalıyorum. Bir gün artık kendime de dayanamamış olduğumu duyarsan hiç şaşma.

Şaşarım. E yapmaz bunu. Ya yaptıysa? Ya benden de bir yanıt çıkmayınca gerçekten dünyanın sonu geldiğine inandırdıy-sa kendini? Artik hiç bir şey belirgin değil. Bilinen geneller dışında, sanki hiç. Belli olmaz ki, bakarsın hiç ummadığın biri, E bile buna inandırır kendini. Son günler «Mektupların, senin tortusuz, aydınlık dostluğun olmasa yaşamakta güçlük çekebilirdim» deyip duruyor. Belirgin olan her şey henüz çok soyut. Somutlaşan her şey ise bir bulanıklığı da yedeğinde getiriyor. Ya dediğini yaptıysa?

E’nin sesini duyma özlemi salt onun bu sözleri, onun geçirdiği bu bunalımdan kendisinin de etkilenmiş olması sonucu değil. Çok kalabalık, iyice .kalabalık, birbirine iyice kenetlenmiş kalabalıkta bir dünyası olsun isterdi. Bir de bakıyor E, ek-sile eksile A’da. A’da bile değil. İşte ben G’de kalmışım. G’de takılıp kaldım. A belki I’ya dek çoğalmıştır. Uzun yolların bir ucunda bir I:I, bir başka ucunda bir 1 onun dünyasına eklenmiş olabilir.

E’yi aramalıyım.

Az önce almacı yeniden kaldırmıştı. Numaralara uzanmıştı'. Onlara teker teker dokunduğunda yine hiç bir tıkırtı duyulmayacaktı. Sessizce basacaktı düğmelere. Ama eli, o numaralara basacak parmağı havada asılı kaldı. Derin, koyu bir kuşku. E’nin zili çalınca açılacak mı, açılmayacak mı? E’den başka bir ses «Alo?» diyebilir. Hiç beklemediği bir ses. Olsun. Ne çıkar bundan? Yanıtı veren bir başkasının sesiyse o da «E ile konuşmak istiyorum» der. «E orada mı?» «E’nin öldüğünü duymadınız mı?» derse ya o ses? Sonra da ağlamaya başlarsa? «Ben onun teyzesiyim. Üç gün önce kendine kıydı. Bugün toprağa verdik.»

Hattın öteki ucundan gerçekten böyle bir şey denilmiş gibi titredi, sarardığını duydu. Almacı hemen yerine bıraktı. Saçmalıyorum. E kendini öldürmedi. Böyle bir şey yok.

Doğru mu, değil mi? Yaşıyor mu, öldü mü? Öldü de toprakta mı şimdi? Bunu anlamak için sıfır sıfır sıfır bire basıp, kanal açılır açılmaz da E’nin

numarasını sıralaması gerekmez mi? Dünyanın bir başka ucunda E’yi aramak istemesi artık salt bir özlem değil. Derin bir kaygı. Bu kaygı onu düşündüğünü yapmaya zorluyor. İyice zorluyor. Sormalıyım. E’nin ne durumda olduğunu öğrenmeliyim. Onu o karanlık umutsuzluğu içinde yapayalnız bıraktım. Yok. Ben az önce . bambaşka bir kaygımdan ötürü E'nin kendini öldürmüş olduğunu sandım. Onu aramaktan kaçındım. Kaçındım, çünkü ' E’nin hüzünlü bir sesle hattın öteki ucundan «Nerelerdesin?» demesini istemiyordum. Hiç bir soru sormamasını, sesimi salt sorgusuz bir coşkuyla karşılamasını istiyorum. Pürüzsüz, derin bir coşkuyla.

Oysa coşku pürüzlenecek. Yara bere alacak. Bünun olasılığı çok fazla. Sorular başlayacak. Demek şu saatte bile beni düşünüyorsun? Hem de kimbilir ne denli uzak bir yerde beni. Herkesten önce ve herkesten çok beni!

Açıklamalar. Açıklamalar coşkunun en büyük düşmanı. Herkeslerden önce E’yi arıyor olsam ne çıkar? Bunun hesabını verrtek zorunda mıyım? Gerçek bu değil. Gerçek bu olmadığı için de ben ona «A’yı arayamazdım. O şimdi ses dalgalarının kendisine ulaşamayacağı bir yerde bulunuyor» demek zorunda kalacağım. «B’yi de aramak istedim ama, sonra, düşününce...»

Böyle deyince de A, B, C ve D’nin listede elenmiş olmasından ötürü sıranın kendisine geldiği anlamı çıkacak. Oysa bu da gerçek değil. Listem topu topu G’ye kadar. G’ye kadar. Bunu anlatmak ne güç. Anlatmaya zorlanmamalıyım. Zorlanırsam?, Peki peki, aklıma ilk düşen sen oldun, E. Bu saatte ve böylesi uzak bir yerde hep seni düşündüm. Başka hiç bir şeyi değil. Salt seni.

Büyü nasıl olsa bozulmuştur. Bundan kaçınacak değilim. Kaçınmam. Ama «E, şu an birden sesini duymak istedim» der demez ben, E şaşırır. Kekeler. O zaman da benim kurduğum dünyanın çok dışında kalırız. İkimiz de.

Yatağa sırtüstü bırakıyor kendini. Sanki kemiksiz. Bu yatakta gövdesinin hiç bir yeri hiç bir yere değmiyor. Yumuşak ama gömmeyen bir yatak. Suda, boşlukta yüzdüren hir yatak.

Az önceki diriliği yitmişti. Birden çok yorgun olduğunu duymuştu. Ne zaman bu kerte yorulduğunu kestiremiyor. Yazı masası, kentin resmi, banyo, aynalar ve sıfır sıfır sıfır birin önündeki duraklamalarında, o durakta beklemelerinde bunca yorulmuş olduğunu kavrıyor. En yorucu olanı da E'yi arayama-masının nedenini bir türlü açık seçik bilememesiydi. Bir engel vardı evet, ama bu engelin ne olduğunu kesinlikle bilemiyordu. Bilse bu engeli yenebilir miydi, altedebilir miydi? Onu da bilmiyor.

Gözlerini Kuzey Kutbu'nun gündüz-gece rengindeki tavana dikmiş, yatağın boşlukta yüzen gövdesindeki bütün yorgunluğu güçlü bir aspiratörün çeri çöpü, tozları yutuşu gibi çekip almasını dinliyor. E'yi aramaktan kendisini alakoyan nedeni bu arada buluyor. Belki ta baştan düşünmüştü bunu. Ama düşünce bilince tümüyle yansımadığı için kendine açıklayamamıştı. Çekindim. Çekindim çünkü E'nin bu saatte evinde, yatakodasında, yatağında yalnız olduğundan emin değildim. Her an sevgilisini alabilir koynuna. Bu da çok doğal. Ama orada gecenin sabaha ağdığı bir saatte, koynunda sevgilisi varken ben uzaklardan, buzullardan, boşluklardan gelen içli, titrek bir sesle «E, sesini duymak istedim» deyiverirsem korkunç gülünç bir duruma düşerdim. «Kim bu?» diye hırçınlaşabilir sevgilisi. E hem beni, hem sevgilisini biliyor. Bense salt E'yi biliyorum. Sevgilisini bilmiyorum. Eşit koşullarda değiliz. «Bu saatte? Bu saatte bir insan durup dururken aranmaz...» diyebilir sevgilisi. —Kim diyor ona durup dururken E'yi aradığımı. Çok uzaklardayım ben.— E, ne diyeceğini şaşırabilir o zaman. Şaşırmasa ne iyi olurdu, ama şaşırır. Bu zor durumu atlatmak için en kolay yolu seçebilir. «Biri şu saatte çok uzaklardan beni arayacak denli benimle yüklüyse elimden ne gelir?» diye gülebilir! O zaman sevgilisi de katılabilir o böbürlenmeli gülüşlere. Böyle durumlarda ilk akla gelen ... İlk akla gelen... E'ye ne denli ayrı bir yer tanı-sam yine de bu kadar işte. En kötüsü onu suçlayamamam. Hayır. En kötüsü onu arayamamam.

Kaç kez başkaları için bu tür acımasız gülüşlere tanık oldu. Bunu unutmak zaman ister. Çok zaman ister. Kartal ay modülüne kenetlenebilir. Kartal'ı Uzay Merkezi'nden yönetiyorlar. Bilgisayarlar onun ne yapması gerektiğini, ne yapacağını söylüyor. O da yapıyor. Kartal'ın bir geçmişi yok. Bizi bizim yorgun, kuşkulu, hasta yüreklerimiz yönetiyor. Bir geçmişi olan yüreklerimiz. Bizim kenetlenmelerimiz birkaç düğmeye basılarak

gerçekleştirilemez. Sonra, belki çok sonra. Bu günümüz de bir dün olduğu zaman. Yarın.

SİS 9

Yüzünün yandığını sandı. Elini yanağına koydu. Yanmıyor. Tam karşıtı. Buz gibi. Atlatılmış bir tehlikeden henüz kurtulmanın, kılpayı kurtulmanın sevincini duyuyor birden. İyi ki coşkuma kapılıp da ansızın basıvermedim E'nin numaralarına. İyi ki denetledim kendimi. İyi ki bir an E’nin ölmüş olabileceği aklıma geldi de... Ah, sığındığın şeye bak. Bir ölümün kurtarıcılığına bel bağlamak. Bunu bile göze almak...

Bir gün biri için böyle alaylı bir gülüşünü yakalamıştı E' nin. Birkaç yıl önce. Yakalanmış, sonra da unutulmuş bu alaycı, bu kendini beğenmiş gülüş şimdi bütün açıklığıyla canlanı-veriyor belleğinde. E’yi aramak için almacı eline aldığında E bir tek yüzle çıkmıştı karşısına. İşte o gülüşle. İçten, sıcak, dost, ard düşüncesiz bir E yüzünü, nice zorlansa bir türlü bulup çıkaramamıştı zihni. Öteki de böyle bir saatte aramış E’yi.

Yatakta yan döndü. Olduğu yerden kentin bütün ışıklarının çıngıl çıngıl pırıldadığını gördü. Koyu lacivertlikte bir gökyüzü o ışıklara karışmış, bu odadaki renkler gibi gökyüzü ile kent birbirinin içine sızmış, birbiriyle kenetlenmiş gibiydi. Kentin yüksek ışıkları nerde bitiyor, gökyüzünün alçak ışıkları nerden başlıyor? Bunu bilebilmek için ya gökyüzünde ya kentin ta içinde olması gerekiyor.

Sıfır sıfır sıfır bir aracılığıyla başlayacak yeni yorgunluklardan kaçınmak için yeniden bir an önce aşağı inmek, kente karışmak istedi. Bildiği insanları bir an önce unutup bir an önce yeni, kendileriyle bir saniyelik bile dünü bulunmayan insanlar arasına karışmak. Bunun elbette bir tadı vardır. Yeninin getireceği apayrı bir iç coşkusu vardır.

F nasıl tutkundur yeni kalabalıklara. Bilmediği kişiler arasında, onlara bilmediklerini göstermek için çırpınır durur. Dünyayı bugün yönetenlere karşı ve sizi önünüze konmuş sıfır sıfır sıfır birlerin yardımıyla hiç bir yerlere ulaşamaz kılan her şeye karşı dinmez bir öfke. Teke tek tanımadığı kalabalıklar için derin bir sevgi. Soyut bir sevgi bu. Henüz çok soyut. Çünkü kalabalıklar da F’den oldukça habersiz. En azından o sevdiği

kalabalıklar F’den yönetenler denli haberli değil. Ötekiler haberli ve bunu da seviyor F. Aynı soyut sevgiyle «Peşime adamlar taktılar, beni izletiyorlar» diyor. «Olur olmaz saatlerde telefonum çalıyor. Birileri her an ne yaptığımı bilmek istiyor. Yerimde olup olmadığımı anlamak istiyor.» Doğrusu bir an için bile onlardan biri olduğumu sanmasını istemem. Buna katlanamam. İyi ama nerden çıkarıyorum öyle sanacağım? Bilmem. Bunun yanıtı beni çoktan aştı. Bu aşmaya teslim olma. Sen F’yi işte bunun için ara. Ya da bunu hiç hesaba katmadan ara.

F’yi aramaktan hâlâ niye kaçıyorum? Aramızda, bizim aramızda ne var? Görünür görünmez ne var? Şu sıfır sıfır sıfır bire tek tek basmanın ötesinde ne var? Babamın cenazesini kaldırmak mı, senin birlik başkanı olabilmen için oylamaya katılmaya koşmak mı? Babamın cenazesi ile F’nin başkanlığı arasında kaldım. Bir oyla kaybetmiş. F denli yeni' kalabalıkları içten sevmeyen birine karşı. D uzak, iyice uzak iş gezilerinden birinde. D yok. F de yok. Kimse yok. Babamın cenazesini kaldırmak gerekiyor.' Böyle konuşamazsın F! Bu denli katı düşünemezsin. Gelecek yıl o seçim yine olacak. Ama babamın cenazesi gelecek yıl yeniden olmayacak. Haklısın. Evet. Süren, sürmekte olan kuşkusuz daha önemli. Ama babamın cesedini de gömmek gerekiyordu. Kokmaması için, anladın mı, kokmaması için! Hiç bir şey olmasa bunun için, anlıyor musun? Çünkü salt bunun için olduğunu söylersem anlayabilirsin.

F’yi arayamam. Artık F’yi düşünemiyorum. Haklı bile olsa düşünemiyorum. Belki de haklı olmasını istemiyorum. Kokmuş cesetleri oldukları yerde bıraka bıraka mı düşüneceksin kalabalıkları? Böyle mi seveceksin?

Yüreğinde bir F olduğunu sanıyordu. Kente inmeyi, kalabalıklara karışmayı yenilmez bir sabırsızlıkla düşünürken F’nin olmadığını anladı.

F’yi düşünürken G’yi düşünmemek olanaksız. G çocuklarını yıkamış, doyurmuş, yatırmış, kendi de yatmış, şu saatte yeni doğana meme vermek için yeniden uyanmıştır.

G, kocasını bir trafik kazasında kaybetti. Bunca sorumluluğu ve gittikçe artan yalnızlığı ortasında G kimbilir nasıl sevinç duyar kendisini aramış olmamdan. Nasılsın G? Nasılsın? Küçükler nasıl? Seni düşündüm. Kendimi

de düşündüm. Boşluktaydım. Şimdi yanındayım. Hayır. Yalnız senin için değil. Kendim için de... Hepimiz için. G, biliyor musun, bazen çok yakınken çok uzak oluyoruz. Bunu düşündüm. Daha doğrusu şimdi içinde bulunduğum bu derin su diplerini andıran oda ya da ay modülü, evet ay modülü nedeniyle, bilmiyorum işte, bu tür nedenlerle olabilir, çok kalabalıkken çok az olduğumuzu düşündüm. Onun için G... G? G, ağlıyor musun? Neden ağlıyorsun ama? Çok güzel bir şey mi seni buradan aramam? Yitirilmiş bir şeyi yeniden bulmuş gibi? .. Bulduk mu? Belki bir başlangıç. Küçük bir başlangıç. Şeyin itisiyle... G, bak beni dinle G... Çok sevindim biliyor musun? Uyandırırım diye de korkuyordum üstelik. Evet ama yine de... Nasıl? Uyumuyor muydun? Bebeğe meme veriyordun da ondan mı? Uyumamış-tın? Hiç mi uyumamıştın? Karabasan... Nasıl bir karabasan G? Çok mu kötü? Nasıl? Ne diyorsun, neden böyle söylüyorsun? Yaşarken onu yeterince sevemediğini düşünüp duruyorsun demek? Gittikçe daha sık? .. Ama bunu düşünmek korkunç bir şey G, aynı zamanda da çok güzel bir şey... Hem insanı delirtecek denli kara bir düşünce bu, hem gündoğumunda ışığa boğulmak denli güzel. .. Yok Salt böyle değil. Salt böyle düşünmemelisin. Asıl yaşarken en çok sevilenler yitince çok sevile-memiş gibi gelir insana. O zaman yaşayanlara karşı, hayır, hepsine karşı değil kuşkusuz, salt kendi yaşamlarını düşünenlere karşı değil, kendi yaşamları için başkalarının ölümünü düzenleyenlere, bu ölümlere gözyumanlara karşı değil tabi, seçerek sevdiklerimize karşı sevgimizde daha eliaçık olabiliriz. Ölüm deyip geçemiyorsak belki de bundandır. Yitirmeye teslim olmamaktır belki de bu... F’yi bunun için bile hoşgörememiş olabilirim işte... Evet. Evet. Evet G. Az önce buna benzer şeyler düşündüm ben de... Burda. Dinginlik verici bir odada... Yalnızken... İyice yalnızken... Her tür gürültüden arınmışken... O gürültülerin yerine açık, anlaşılabilir sesler koymak istedim. Burda ... Bir uzaklığı yakın etmek istedim. Onlar kenetlenince... Kenetlenince G, bendeki özlem de geri itilemez boyutlar kazandı. Değil mi G, değil mi? Eklenmeli değil mi? .. Dün, «Gitmek biraz da ölmektir» demiş ozan. Bugün öyle değil ama, görüyorsun. Öyle olmamalı. Bak, birine, seni düşünen birine en çok gereksinim duyduğun bir anda yanındayım. Benim buna en çok gereksinim duyduğum bir anda yanımdasın. Kilometreleri yakın yapmak, gitmekleri ölüm olmaktan çıkarmak sağlandı bize. Bu da sağlanmadıysa, bunu da sağlayamadıysak ne sağladık? Gelinen yerin hakkını vermek gerekti G. Öyle mi? Gerçek mi? Ah, iyi ki birikmiş bir yığın kötü, kirli tortuları ittim

kıyıya. Önüme dünün kalıntısı yapay engeller bulup çıkarmadım. Öyle yapsaydım, yapsaydım G, biliyor musun, bulurdum. Bulunca da seni aramamış, sesini duymamış olurdum. Öyle... Doğru... Doğru... Bunlar, bunlara benzer olanaklar salt ölüm buyruklarını yaymak yağdırmak için mi çalışmalı? Ses hızı, onun üstü bir hız, onun da üstü bir hız iç buyruklarımızı iletmek, en gerçek yoksunluklarımızı karşılamak için değil de onları yok saymak, onları elimizden çekip almak için mi? Büyük Başkan-ların, büyük para ahlâkçılarının ya da Papanın, —aynı şey— ya da onların generallerinin —aynı şey— ve o general uşaklarının sesini duymak istemiyoruz bir ses hızının ucundan değil mi? Ordan... Uzaktan ... Ulaşabildikleri her yerden geçirerek başka bir kılığa bürüyüveriyorlar Jier şeyi... kanı, ölümü, parayı, milyonlarca insanı yutmak, yuta yuta eksiltmek için açılmış kocaman ejderha ağızlarını. .. resimleştiriyorlar... Resim sanıyoruz... Gerçek değil de kimseleri yutamayacak resimleri sanıyoruz. Soğuk renklere bürüyorlar her şeyi. Soğuk renkler düşseldir. Yanıltıcı. Bu oda gibi. Bu oda gibi. Bu oda gibi, evet.

Yarın söz alacağım G. Mutlak söz alacağım. İyi olduğunu... Şimdi çok daha iyi olduğunu söylediğin için ... Bunu bildiğim için... Bu odayı, bu aracı, sıfır sıfır sıfır biri ve hızı, hızı yaşadığım için...

G’ye bütün bunları söyleyemedi.

Üstüne yaldızlı harflerle: Dünyanın Herhangi Bir Yeriyle Konuşmak İsterseniz Sıfır Sıfır Sıfır Biri Çeviriniz, yazılı o renkli, parlak kartonu yırtmak ne zormuş? Kâğıttan çok plastik bir karton. Ancak bir makasla başardı bunu. Buzul renkli aracın yanında duran kartonu dörde böldü, parçaladı. Böylece G’ye söylemek istedikleri de kendine göre bir direnç gösterdikten sonra bölünüp dağıldı; ses hızının içinde savruldu.

Kaza ardından G’nin yanına koşmuştu. Onu kucaklamıştı. Yüreği onunla birlikte binlerce, milyonlarca parçaya bölünüyordu. Yüreği fren gıcırtıları, cam şangırtıları içinde savruluyordu. G ise birden soğuklaşıp çinileşen gözlerini üstüne dikmişti. Kocasının ölümünden sorumluymuşçasına bakmıştı kendisine.

«Uygarlık, uygarlık deyip durmayın bana!» dedi. «Ben uygarlığa, hız çağına, hıza inanmıyorum. Hız bize getire getire kara haberler, kötü

haberler getiriyor.» -

«İyilerini de» demek istemişti. Ama bunu o an diyebilmek için F olmak gerektiğini düşünmüştü.

Zamanlamaya sırt çevirmeyecekse «İyilerini de» diyemezdi.

G, çocuklarına bakmayı savsakladı. Şimdi, küçüğe meme veriyor olduğunu düşünmesi gerçekdışı. Olmayan bir şey bu. G içiyor. Hep içiyor. Şu kanalın ucundan G’ye seslenmek onun bu tür şeylere karşı düşmanlığını pekiştirmekten, hastalığını çoğaltmaktan gayrı bir işe yaramaz şimdi. Sonra. Daha sonra ... Belki kocasını unutursa, ölüm yüreğinde iyice soğuklaşıp katılaşırsa o zaman... F’ye gerekli olmayan G’ye gerekli şimdi.

A ile H arasında biri vardı ama. Kesinlikle vardı. Şimdi yok. Çünkü ölüm de var.

H ise zaten yok. 1 yok. K yok. L yok...

Hızlı asansör onu saniyeyle sonsuz arası bir zaman parçasında aşağı indirdi. Gelip giden birçokları gibi o da girişin ay ışığı maviliklerinden yüzercesine geçti. Kendiliğinden açılan lacivert kapılardan dışarı çıktı. Bir karabasanın son etkilerinden kurtulma çabasıyla yürüdü. Kentin safran sarısı, tirşe yeşili, kan kırmızısı, çimento grisi, kömür karası, floresans beyazı renklerine karıştı.

Bir sesin bip biplemeleri tümüyle sustu.

Serinlik ve dinginlik de bitmişti. Gece fırtınalı bir devingenlikte, sürekli yanıp sönen ışıklar gözalıcı, kaldırımlardaki ^ak sesleri kendilerine yeni katılanları da uyuma zorlayan evecenlikteydi.

Kentin üstünde arı oğulunu andıran bir uğultu. Büyük kentlerin gece saatlerinde uğultunun nerden çıktığını, kentin üstüne nasıl asılıp abandığını kestirmek güç. Bu vınlamanın kaynağını bulmak güç.

Caddenin bir yanından öte yanına aşar aşmaz uğultunun bir parçası oldu. Dümensiz, başıboş bir kabinin içinde kaymış kaymış, boşlukta dağılıp

unufak olacağını sanırken kendisini ta-kırtılı sert kaldırım^ taşları üstünde bulmuştu. Her yanında sinsi sızılara benzer bir iç ezikliği. Bağırmış bağırmış sesi çıkmamış, önüne sallandırılmış bir ipe uzanmış, tutunamamıştı. Aynı noktada sallanıp duran bir ipe tutunamamak. O ipin ucundan bir yere ulaşamamak. Yaldızlı harflerin çağrısı böyle, yeni geliştirilen ' bir işkence yöntemiydi sanki. En çağdaş işkence yöntemi. Kesişmeyen çizgiler, bir durağa ulaşmayan hızlar...

Bir başka caddeden bir başkasına geçti. Sokaklara girip çıktı. Durmadan yürüyor. Sokaklar sokakları kesiyor, caddeler caddelere bağlanıyor. Yürüdükçe bir yere ulaşılıyor. Kalabalıklar ıssızlıklara, ıssızlıklar yeni kalabalıklara kenetleniyor. İnsanlar, onlar, böyle uzun cadelerde, ıssız yan sokaklarda ses hızının iki ucundan çekilen çizgiler gibi kesişmeden, birbirlerinden habersizce geçiyorlar.

Ansızın bütün bu kalabalığın, her şeyin, hep birlikte kocaman bir H olduğunu sandı. İşte aynı anda, aynı yerde birlikte olabildiği bir H.

«H...» dedi usulca. «Hişt, hişt H ... Duyuyor musun beni?»

AKŞAMÜSTÜ

Bir yudum içerse bir zeytin alabilirim. Bir yudum daha içerse çöreğotlu peynire uzanır, ben de uzanırım. Peyniri ağzımda tutarım. Ağzıma çöreğotu tadı gelir; konuşması dursun diye beklerim. Anlattıklarını anlayamamaktan, onun gibi büyük olamamaktan korkarım. Peyniri yutamam. Yutarsam, dinleyememekten korkarım.

“Çocuklar süt içsin diye verdim o evi ben. Harp vardı. Evi verdim, bir inek aldım. İneğin ipinden tutup bağevine götürdüm doğruca. Onları bağevine göndermek istemedim istemesine. Şuram kazına kazına, hadi siz şimdi orta oturun, sonra bakalım ne olur, dedim. Harp derhal biter sandım. Bitmeyince, o zamanlar onları, ne yaparsın, dört kız, anneleri erken ölmüştü, iki halalarıyla altı kadın, bağevine taşıttım. Halaları hep; bizim saat kulesi dibindeki evimizin bütün balkon camları ren-gârenkti, her bir parçası aleyimisemâydı, gün vurunca ardların-dan odaların içi silme erguvân, rahmetli dedemiz İstanbul’dan süzme boncuk saçaklı lamba üstlükleri de getirmişti, başkalarının evinde olmayan her şey vardı

evimizde, külhanlı kurnalı hamamlarımız, atlas perdelerimiz, semaverlerimiz, ne olduk, nasıl bağevlerine kapandık kaldık böyle ırgatlar gibi, diye diye ağlarlar, sitemler yağdırırlardı. Dört küçük kız odaların erguvân rengiyle, boncuk saçaklı lamba üstlükleriyle mi serpilip büyüyeceklerdi, atlas perdelerle? Süt iyidir. Çocuklara bol süt vermeli tam büyüme çağlarında. Sen de bol süt içmelisin, içiyor musun? Katır besler senin baban, bilmez miyim? Çocuklara süt içirmez oldular...”

Bir yudum içse, yuvarlak dilinmiş hıyarlardan bir dilim atar ağzına. Ben de bir dilim alabilirim o zaman. Hıyar dilimini kıyısından ısıra ısıra yiyebilirim. Hıyarı elimden kaydırıp düşürmeyeyim derken kendisini dinlemiyorum sanacak diye korkarım.

“İnek hastalanıp ölmeseydi bağevini, tabi bağıyla birlikte, bağı olmadan bağevi olur mu, olmaz çünkü, işte o bağevini neden değişeydim dört kasnak bulama, iki tulum peynirine? Babası bilir bilmez konuşuyor. Harp içinde dört kızı olsaydı, iki de kızkardeşi olsaydı da başka kimsesi olmasaydı, bakalım onun katırlarına, atlarına, evlerine ne olurdu o zaman, görürdük. Nasıl korur kurtarırdı çoluklarını çocuklarını, görürdük. Ben ona, ama öyle ama böyle, sapasağlam bir kız verdim ki bunu doğurdu işte. Gözlerini dikmesin üstüme şimdi. Rakıma karışmasın. Uduma karışmasın. Rakımı içer, üstüne udumu çalarım...”

«Hadi içsene büyükbaba.» s

«Ooo!» dedi büyükbabası. «Ben uzanmadan mezelerime uzanmak yok. Rakımdan bir yudum içip mezeden alınca sen de alırsın. Usul böyle.»

Tepsisini her yanından ışık sızdıran ahşap evin tek sağlam kalmış odasında salt eski bir hanı gören pencerenin önündeki sedirin üstüne kurmuştu. Tepsinin nikelajı dökülmüş, döğme kuşlar, dallar, işlemeler şurasından burasından yara bere almıştı. Son evden, o bağevinden artakalan bir tepsi miydi bu? İki kulpluymuş, ama kulpunun biri kopmuştu. İşlemelerin yara bere aldığı yerler kararmış, paslanmıştı. Kuşlardan birinin kanadından eksilen telek, yerini iki santimlik bir çentiğe bırakmıştı. Çentiği yumurta sarısı doldurmuş, orada kurumuştu.

«Büyüyünce sen, istemem tepsimi ovasın, çanaklarımı yı-kayasın...»

Büyükbabam nasıl bildi? Gözümü yumurta sarısından kurtarmalıyım.

«Bak kaçırdın şırayı yine. Bak, bir yudum içtim, iki leblebi attım ağzıma. Hani sen?»

Kendisi tepsinin kulpsuz başına oturmuştu. Torunu kulplu başında diz çöküyordu. Böylelikle boyunu yaşlı adamın boyuyla aynı düzeye getirdiğini sanıyor, dizine sedirin turunculu kilimi batıyordu. Güneş hanın duvarlarını sıyırarak çekiliyor.

«Beni dinle, ama sırayı da kaçırma,» dedi büyükbabası yeniden.

Gözü pencerenin içinde duran sahana değer değmez kaçırdı ordan. Suçüstü yakalandığını sandı. Yanağını kaşıdı,

«Gün batıyor,» dedi çabucak.

Sahanı oraya konana dek de görmemişti sanki. Şimdi de görmemiş oldu.

Annem gönderdi. Bir sahan pufböreği gönderdi. “Hadi git, dedenle ye. Düşürme sakın. Dökme haa! ..” Sahan camın içinde duruyor. Büyükbabam kapağını bile kaldırmadı daha. Elimde görünce de, bu nedir diye sormadı. Hiç sormazsa ya? Hiç kaldırmazsa kapağını? Kaldırmazsa babama darılmış demektir. Anneme kızmış d,emektir. Sevdi mi deden börekleri? Hoşnut kaldı mı? .. Sahanın kapağını bile kaldırmadı, nasıl diyeceğim? Sevdiğini, hoşnut kaldığını, daha birçok iyi şeyleri söyleyemezsem ne olacağız? Hanın ucunda bekledim. Büyükbabam çarşıdan bu yana, akasyaların altından çıkıp gelsin diye bekledim. Elimde sahan. Sonunda, kara paltosu omuzlarında, ta ordan inip gelirken görmüştüm. Koşup yanına gidersem elli adım elimden tutar. Burda beklersem yirmi adım elimden tutar. Sahanla yanına koşarsam börekleri dökerim. Börekleri yemeden görmüş olmasından korkarım. Sahanı merdiven başına bırakıp gelirsem on adım elimden tutar. En iyisi bekledim. Yirmi adım elimden tutarken şişenin sertliği koluma değdi. «Bugün günü» dedi annem. «Böreği dedene götür.» Hanın duvarlarını katırlar tekmeliyor. Atların kişnemeleri gün batımında içimi sıkıyor. Başka zaman sıkmıyor. Şimdi dedem açıp kapağını sahana bakmazsa, sevinerek «Bu nedir?.. Annen mi gönderdi? Baban mı akıl etmiş?» demezse ne olacağız? Leblebileri çiğnemedim. Ağzımda tuttum. Küçük şişe tepsideki

ince dalın üstünde duruyor. Dalı örtüyor. Dalın nerde bittiğini göremiyorum. Nereye ulandığını bilemiyorum.

Yumurta sarısının bittiği yerde de, beline kırmızı boyayla çember atılmış çaybardağı duruyordu. Susuz rakı, kırmızı kuşağın bir santim altına inmişti. Testinin soğuk suyundan dökme cam bardağa doldurmuştu büyükbabası. Camın kalın kaba oymaları kireç bağlamıştı. Su parlamıyordu. Bulanık görünüyordu.

«Geç kaldık. Kalmasaydık patates gömerdim sana, küle. Mangalı yakardık. Ali Baba'yla daha çarşının üst başında lafa tutulduk. Ali Baba, babanın akrabası, biliyor musun?»

Olmasın. Ali Baba babamın arkabası olmasın. Ali Baba çok kirli. Handa, gübrelerin üstünde yatıyor.

«Babamın akrabası olsa gübrelerin üstünde yatmaz ki. ..»

Leblebileri yutamıyorum. Gözlerim yanıyor. Büyükbabam neden Ali Baba'nın babamın akrabası olduğunu söylüyor? Bütün çocuklar ondan korkuyor. Handa babamın atları var. Yutkunuyorum. Leblebileri iyice çiğnediğim halde, boğazımdan gitmiyor. Şimdi bir yudum almasın. Şimdi bir yudum alırsa sıramı kaçırabilirim.

«Yatar. Herkesin ağzının kokusunu mu çekecek? İyisi mi handa yatar,» diyor büyükbabası.

Rakısından içmiyor. Mezesinden almıyor. Ağır ağır sigarasını sarıyor. Torununu tepsinin öte ucunda unutmuş görünüyor. Alnı kabarıp karışıyor.

“Arada bir at hanında, arada bir macuncunun orda, yolcu hanında yatıyor. Ali Baba dünyayı bir pula satmış adamdır. Ozandır. İyi kulak ver bana, ozan. Kimseye başeğmez, her şeye de başsallamaz o. Ben niye sallayayım baş? Günaşırı iki parmak içiyorum. Başucuma dikiliyor. Ali Baba'ya döneceksin baba, diyor kızımın kocası. Ne uttan anlıyor, ne rakıdan. Salt katırdan anlıyor. İki günde bir, iki yudum rakımı boğazıma dizmek için sanki, erkenden bitirir tımarı, doğru çıkar gelirdi sofaya: Ali Baba'ya döneceksin baba!

Döneceğim, sana ne? Nesi var Ali Baba'nın? Ali Baba halis insan. Ne diye yüzüme vurmak sanki bir ineğe değiştiğim evimi, dört kasnak bulamaya değiştiğim bağımı? .. Kızım sağlıklı mı, sağlam mı, sen ona bak. Nur topu gibi bir kız işte sana doğurduğu, güzel, can bir çocuk. Kızım bir hastalandı mı? Akarı kokan mı var? Kel mi, şaşı mı, topal mı kızım? Mis gibi. Daha ne istiyorsun sen? Sen hasta edeceksin lakin kızımı böyle başıma ite kaka... Değişmeseydim o koca evi, camları renkli evi, elimden çıkarmasaydım el üstünde mi tutacaktın o zaman beni? Değerli mi olacaktım gözünde? Rakıma, uduma karışmayacak mıydın? Ali Baba'yı hanın gübrelerinde yatırmayacak mıydın işe yaramaz sayıp? Kendin yaşamanın sırrını bilmiyorsun, anladık, Ne karışıyorsun peki herkesin elindeki anahtarla nerenin kapısını açacağına? Kimi göçe göçe konar, kimi kona kona göçer ... İyi ettim de çıktım geldim şu viraneye, bu tek göz odaya. İyi ettim etmesine de, iyi mi oldu şimdi kızımın gizli yemek göndermesi bana, tonınumla? Niye aşındırmak, niye kanırtmak çocuk yüreciklerini? Hem bakalım iyi mi olacak şimdi, ben dokunmayınca sahana? Kızımın gönlü kırılmayacak mı? Senden gizli yollanmış bir sahana, ne varsa içinde işte ona, nasıl dokunurum ben şimdi? Ev benim değil miydi, bağ benim değil miydi? İster yakarım, ister satarım. Sen mi büyüttün dört kızı o harp yıllarında? İki de kızkardeş, kocaları gitmiş... İş bilmiyorsun baba, iş bilseydin ... Bilmiyorum! Bugün sizin iş dediklerinizin hiç birini bilmiyorum. Kızı sana verdim, çaresizlik. Artık senin evde de oturmayacağım kendim. Burda oturacağım. Daha da üstelersen, ben de bir Köroğlu'yum derim. Ut çalan, rakı içen bir Köroğlu'yum. Ali Baba'yım, öyle olsun. Atsız, namsız bir Köroğlu'yum. Atımız yok diye hiç bir yere bir nal mıhlayamayız, bir çentik atamayız sanma.

İlerde bu çocuğun da kocası olunca, o adam ne bilecek artık dün benim ne büyük evlerim, ne güzel bağlarım olduğunu? Bu bilmeyince, bunun kocası hiç bilmez. İşte böyle, anadan doğma başlanmalı. Benim kızım ne diye cevap bulmaya zorlansın babasının iyi yediği, kötü yediği lokmalar üstüne? O da bulamıyor ya, doğru bir cevap bulamıyor. 'Onun öyle ettiği hep çocuğu için, benim için baba, nâmerde muhtaç kalmayalım diye... ' Ev, bağ satılarak büyütülen çocukların da bir eksik yanları kalıyormuş demek? Kızımın da aklı eksik. Eninde sonunda nereye dayanıyor laf peki? Senin nâmerd olduğuna... İyi canım, pek güzel işte! Dağların değilse, kendimin Köroğlu'yum ben. de ..."

Kırmızı kuşaklı bardaktan büyük bir yudum aldı. Çocuğun bakışlarındaki çalkalanmayı da anında seçti. Güneş, cançekişen ışınlarını hanın duvarlarından iyice sıyırıp götürdü. Çocuğun saçlarındaki sarı-pembe ışıltılar söndü. Pencerenin içindeki bakır sahanın kapağında gölgeler arttı. Camın yanında, kocaman bir çiviye asılı duran ut iyice esmerliğe battı.

Koca bir yudum içti, bir zeytin almadı. Bir dilim hıyar almadı. Sahanda ne var diye sormadı. Gözlerini sahanın üstünden aşırıyor, _doğrudan hana bakı yor. Sonra dönüp bana bakıyor. Kaçamak gülümsüyor. Kaçamak bakıyor. Büyükbabam neden hana uzun, bana kısa bakıyor? Ama sormam. Sorarsam anlatır diye korkarım. Babamı kötülerse handaki çocuklara ne diyeceğim? Babamın katırlarını taşladıklarında nasıl önleyeceğim onları? Sevdiğim büyükbabam b abamı sevmezse ben babamı nasıl seveceğim? Geçende olduğu gibi olursa yine, ne yapacağım? Gidecek miyim, büyükbabamın yanında mı kalacağım? O zaman babam haber yollamıştı. Oturup durmasın rakının başında öyle, gelsin artık eve, demiş, Büyüıkbabam da arka almadı. Ne gitmemi söyledi, ne kalmamı. Giitmek istemedim. Gitmemek de istemedim. Dilindim, dilindim. .. Ne yapmalıyım? Yoksa hanın gübrelerinde mi yatmalıyım? Ali Baba olmak istemiyorum. Büyükbabamın tepsisini seviyorum. Rakısını içerken yanında oturmayı en çok seviyorum. Sel gününün babamı. .. O babam benim babam.

«Suyunu içmedin. Hıyardan da almadın. Böyle arkadaşlık mı olur yani?»

Yine atlamışım. Nasıl atlamışım? Bu akşam ikidir atlıyorum. Ya acele ediyorum, ya geç kalıyorum. Bardağıma uzanıverdim. Devirecektim... Ay unutmuşum, unutmuşum büyükbaba!.. İşte güldü büyükbabam. İşte beni seviyor! .. Çiçekler serpildi her yandan. Çıngıraklar çalındı. Derelerde sular çağlayıp aktı. Gelincikler esintide usul usul sallandı. Gülüyoruz. Papatyalar topluyorum. Arasına mor çiçekler katıyorum. Sarılar katıyorum. Hepsini tutuyorum. Büyükbabam bağlıyor. Güzel bir demet oluyor. Annene götürürsün... Babana da topla bari hadi. .. En birinci arkadaşım büyükbabam benim. Babam yine geri çağırırsa hemen gitmeli miyim? En çok gülerken neden en çok ağlamak istiyorum, bilemiyorum Büyükbabamın yüzü böyle akşamlarda, ben gülünce çağıldar en fazla. Udunu alır, çalar sonunda. Bizim akşamlarımız bir ut sesidir en çok. Bir ut sesi nedir, diye

sorulursa bana, büyükbabamla sedirin üstünde, bir kanadı kırık kuşu olan tepsisinin başında birlikte oturduğumuz akşamüstleridir öğretmenim, derim.

«Ut sesi bir akşamüstü müdür büyükbaba?»

«Anlaşıldı. Ver bakalım. Düşürmeden ver ama... Kırılmasın.»

Çocuk sedirin üstünde kalkıp dikiliyor. Kilimin damga damga ettiği dizlerini kaşıyarak udu asılı bulunduğu çividen indirmeye çalışıyor. Sahana el sürülmediğini en çok seçiyor şimdi. Hiç görmedi. Hiç görmeyecek mi? Bakmak mı istemedi? Hiç bakmayacak mı? On adım elinden tutarken sahan da elimdeydi. Kolumla karnımın arasındaydı. Buraya. koyarken büyükbabam yanımdaydı. Hiç sormak istemeyecek mi? Söylemeliyim. Söylemeli miyim?

«Annem börek göndermişti büyükbaba? Size ...»

Büyükbaba ansızın utangaçlaştı. Önüne bakıyor. Suçlu duruyor. Aynı zamanda öfkeli. Suç usul usul öfkeyi yeniyor. “Bir çocuk bir uda, salt uda uzanamıyorsa, bir çocuk udun sesini bir şeylere benzetmeye çalışırken kapaklı bir sahan bu güzelim soruyu ortasından bölüyorsa bir suç işlemiş olmalıyım. Bir suç işlenmiş olmalı. Udla onun arasına girilmemeli. Buna'izin verilmemeli. Sahanı pencereden mi atsam? Sedirin altına mı soksam, ne yapsam? Babandan gizli gönderilmiş yemeklerle işim yok benim, deyip temelli çaksam mı şimdi kırılan onurumu, şu lanet sahanı, küçükle ut arasındaki- çizginin orta yerine? Çakıp iyice koparsam mı udun tellerini? Bir ben varım ya, çocuk da var...”

«Udu ver ama, önce börekleri yiyelim hele biz...»

Çocuk sallanıyor. Udu ne yapacağını, nasıl tutacağını şaşırıyor. Tam indirmiştim de duvardan, birden kaydırıverdim ellerimden. Düşürüp parçalayacağımı sandım. İçim kalktı. Sevincimden böyle oldu. Büyükbabam tetik olup tutmasaydı ut sahanın üstüne düşer, börekler yerlere saçılırdı ve udun telleri bir bir kopabilirdi ve sonra artık udunu hiç çalamazdı büyükbabam, ah onu en çok sevdiğim bir zamanda çalamazdı ve sonra ağlamak isterdim, ah belki de ağlayıverirdim de sonra ne olurduk? Ah en birinci sevdiğim, benim büyükbabam, şimdi sahanın kapağını açar artık.

Bir börek alır, bir börek de bana verir, ben de o zaman anneme, büyükbabam böreklere çok sevindi, çok sevdi börekleri diyebilirim. Yedi mi kızım? Yedi anne...

Büyükbabası udu yanına dayıyor. Pencerenin içinden sahanı indiriyor. Tepsinin üstüne koyuyor, kapağını kaldırıyor. “Bu kadarcık alttan alınabilir canım. Bir çocuk için bu yapılabilir. Ama çocuk da olsa, gidip onlarla oturmam. Babasının her akşam tepeme dikilip, yine mi içiyorsun baba, demesine izin vermem. İki börekcik, ne olacak sanki, dokunsa dokunsa biraz mideme dokunur. Köroğlu’luğuma dokunmaz."

Bir yudum içecek, bk börek alacak.

«Bak bu sefer atlamadın.»

Bir börek o, bir börek ben. Yiyoruz. Hım, hımın ... İyi. .. taze... Sevdi. Seve seve yiyor iŞte. Yüzünü buruşturmuyor. Anneme böyle söyleyebilirim. Büyükbabamla . bütün börekleri ' sildik süpürdük biz, diyebilirim. Annemin yüzü çağıldar. Pembe ve güzel olur. Babam eve gelince, neyse büyükbabası yemiş börekleri, der. Taze taze yapsaydın, der babam da. Taze taze yapmıştım, der annem o zaman. ‘Sıcacıktı daha. Neyse soğutmadan yemişler bari. ..’ Babamın yüzü o selin ardından gelen yüzü olur.

Baharda derelerden sular taşmıştı. Kız daha kiraz ağacının üstündeyken indirdi tufan. Sel patlaması çabuk oldu.

“Katırları süren adam da onun sesini duymamış. Gidip değirmene saklanmış. Önce can. sonra canan misali... Ağaçtan inip değirmeni bulayım derken buncağızımı seller götürüyormuş. Durmadan bağırmış. Hep katırları süren adamı bulmaya çalışmış. Dayıı! .. Dayı nerdesin? .. Dayı! .. Kızım evde çırpınmış. Yavrum gitti, gitti yavrum! .. Kocası çoktan fırlayıp gitmiş" miş zaten. Yarı beline dek sulara batmış. O azgın sularla boğu-şa boğuşa çocuğu, yavrumuzu aramaya çıkmış. Pencerelerden görenler de derlermiş, bu adam deli mi, bu selde nereye gidiyor, boğulacak... Dön geri, dön geri, sürüklenir gidersin deli çayın içinde, ölürsün! .. Sel yolun kıyısındaki tepelerden kocaman kocaman taşları bunun babasının üstüne yuvarlıyormuş. İki kez suların arasında kaybolduğunu görenler bile olmuş. Sonra, seller dinip durulup tarlaltırı, yolu kırmızı batak bir çamur kapladığı

zaman, omuzlarında küçücük kızıyla damadımın kırmızı çamurdan bir heykel gibi geri döndüğünü de görmüşler ama...’ ’

Hanın içine serin, güzel bir akşam düşüyor. Yaşlı atlar, başları yem torbalarında, kırt kırt sesler çıkarıyorlar. Torbalı

başlarını birbirlerine yaklaştırıyorlar. Birbirlerine daha yakın, geceye daha hazır olmaya çalışıyorlar.

Büyükbaba ellerini siliyor. Rakısından bir yudum alıyor. Uduna uzanıyor:

«Eh saatidir, çalalım bakalım...»

Akorda başlıyor ilkin. “Babası bunu selden kurtarınca, sarılıp öpmüştüm. Aslan oğlum benim, demiştim. Olmayacak bir şeyi yaptı sandım. Ardından hasta yattı. İlk yarım kadeh rakıyı o zaman içirdim. Kızım ocağı yaktı. Döşeğini yanına serdik. Rakıyı içmek istememişti. Ben zorla içirince tıksırdı. Üzüldüm. Ağzını sildim. Tutup elimi öpmüştü o zaman. Sağol baba, demişti.”

Udun telleri gevşemişti. Şimdi yeniden geriyor. “Damadım hastayken iyi bir adama döner. Dirilince yine katır. Yine başlar, Ali Baba’ya döneceksin baba, diye tepemde dikilmeye. Başımda nöbet tutmaya. Bir gün olsun yanıbaşıma oturup udumu dinlemedi."

Telleri bu kez daha fazla gerdiğini anlıyor. Usuldan gevşetiyor. Mızrabı vurup yokluyor. Akorda ara verip rakısından bir yudum daha içiyor. Yüzünde fırtınalar diniyor. Alnı sütliman. Ak saçları yaz bulutu. Küçüğe usulca göz kırpıyor: Hadi, benim yerime at bir zeytin ağzına.

Zeytin çekirdeği kuşun kırık kanadı üstüne düştü. Orda eskimiş yumurta sarısını örttü. Börekleri yedik. Sahanda tek börek kaldı. Kalsın. Belki onu da yer büyükbabam. Uttan sonra.

«Neyi çalsak ki?»

Hanın eski, yıkık duvarlarından bir karga havalanıyor. Serçeler burun buruna. Başını yana eğmiş, handaki atlara bakarak akort alıyor büyükbaba.

«Sen hanın kapısındaki at nalının izini gördün mü?»

Sesi tellerdeki tınlamaya eşlik ediyor.

«Görmedim büyükbaba.»

Udun tellerinde sesler giderek canlanıyor. Büyükbaba sözlerini bu seslerin altına döşüyor:

«Yarın git bak. Kapının en üstündeki taşta bir ııal izi göreceksin. Onca yüksek bir taşın üstünde nal izinin işi ne, nasıl erişilir oraya, dersin. Diyebilirsin. Bilenler de derler ki, zulüm-cü beye başkaldıran ozan atının nal izidir bu. Ozan da olsa bir insan, ozanın atı da olsa eninde sonunda bir at. Nice şahlanırsa şahlansın, bir at onca yükseğe kalkıp o koca taşa tekme sallayabilir mi? Oraya nal izi bırakabilir mi? Ozanı beğen beğenme, ozan hurdan geçmiş olsun olmasın, atı da büyük kapının en üst taşına çifte sallasın sallamasın, yani de ki eskiler haltediyorlar, yine de bir nal izi vardır orda. İzi düşüneceğiz. Biri bir yere izini bırakmak istemiş ya, bu kesin. Orda duruyor. Hana bir damga vurmuş, bir çentik atmış biri ...»

«Sen mi büyükbaba?»

«Yok yok. Ben nasıl atmış olabilirim? Ben şimdi hurdayım ve udumu çalacağım.»

Büyükbabam udunu çalar. O zaman dediklerini anlayamamaktan korkmam. O çalar, ben yüzüne bakarım. Düşünürüm. Kesintisiz.

Bir esinti çıkıyor.

Sular duruluyor. Bir yerlerde bir ateş yanıyor. Külrengi gökyüzünde yıldızlar bir bir çakıyor. Büyükbaba ut çalıyor. Pencerenin önü açık, geniş. Her yanı görüyor. Ali Baba handa yatmaya gidiyor.

Yattığı yerde bir iz kalır. Yarın nalın izine bakarken Ali Baba’nın izine de bakarım. Şimdi büyükbabam ut çalıyor. Ut sesi bir akşamüstü müdür? Bir

akşamüstünün izi midir yoksa?

KULAK TIKAÇLARI

Ki buna insan demişler.

Bütün gün ayakta durabilmek, bütün o çılgın gürültülere, itiş-kakışa, alanlarda, sokak aralarında, okul kapılarında akan kanlara, türlü insansızlıklara karşı; yalana, dümene, ikiyüzlülüklere, pisliğin önüne gerilip yoktur sandırmalara karşı gövdenin de sağlam, dirençli olması gerek. İlkin gövdenin direnci gerek. Uyumak da gerek. Ama zorbalık çoktan uykuların içine dek sızdı. Günün gaddarlığına karşı gövdesel bir hazırlıktan, altı saatlik, beş saatlik, üç saatlik kesin bir dinlenmeden bile alakoyuyorlar insanı. Sanki buna özel önem gösteriyorlar: Siz-leri yarın güçsüz, ertesi gün daha güçsüz, ertesi gün daha da güçsüz kılmak için o yapılanlar yetmez. Uykunda da sıçrayacaksın. Tepende bir köpek uluyacak. Yandakilerde sabahlara dek çalgı, çigan, oyun. Sokakta ekzoz patlamaları, fren gıcırtıları, sarhoş bağırışları olacak. Güm güm patlamalar duyacaksınız. Size uzaktaki ve yakındaki bütün sevdiklerinizi, başkalarını da, daha başkalarını da, kendinizi bile havaya uçmuştur sandıracak patlamalar ve mutlak birilerinin yitip gittiğini, yine yitip gittiğini kulaklarınıza olanca sesiyle haykıran patlamalar. Pencerelerinizin altında, 'kendilerine her şeyi verdiğimiz, ver-dirttiğimiz ve bu değirmenin suyu nerden geliyor diye hiç sormayan, hiç sordurtmadığımız gençlerimizden biri de sürekli korna çalacak. Tiz bir korna sesi. En sağlam sinirlerin bile dayanamayacağı bir yüzsüzlükle çınlayacak o ses. Durup başlayacak, durup yeniden başlayacak. Kafanızı oraya, o arsız sese takmadan edemeyeceksiniz. Gecenin kaçı olursa olsun; üçü olsun, sabahın beşi olsun, pencerelerin altında zır zır ötecek o ses. Bu gençlerimizden biri üst katlardaki eğlenceliklerinden birine Mustang’ının kornasıyla ‘benim ben, ben benim ben’ diyecek, demesin mi, ya da ona o kornasıyla yeni besteler döktürecek, neden döktürmesinmiş? Ve daha bu bir şey mi, durun daha neler olacak. Hele daha durun, daha neler olacak, çünkü bizim özgürlüğümüz var.

(«Tek bir gece deliksiz bir uyku uyuyabilsem!»

Böyle inildeyip durması şaşırtıcıydı. _Bu son günlere dek kendinden, bütün elverirliğine karşın durumundan yakındığını hiç gören, duyan olmamıştı.

Ama son birkaç gündür ölümden önceki bir son dilek gibi sürekli bunu yineliyor:

«Tek bir gece deliksiz bir uyku uyuyabilsem!»

Bunu başarabilmek sanki onun için uykusuz ayakta durabilmekten daha büyük bir direnç sınavı olacaktı. Her şeyi tek tek yenmiş olacaktı. Uluyan köpeği, patlayan ekzozları ya da silahları, o şımarık korna sesini her gece üçe doğru başlayan. Sonra, haftanın başka hiç bir günü yokmuşçasına inatla her pazar sabahı saat altıda gelen çöp kamyonunun geliş günü ve saatini ve dışardan oda duvarına yaslanıp orda zangırdayarak ho-ruldanışını. Bunları yenince isli, zehirli havaya da daha iyi dayanacağına inanıyor. Onu da böylece yeneceğine, altedeceğine. Vurdumduymaz, kumarcı komşuları bu yapıdan sürüp çıkaracağına bile. ■

«Tek bir gece kesintisiz bir uyku uyuyabilsem!»)

Üç sabahtır gözünü açar açmaz bu tıkaçları kendisine veren arkadaşını iyilikle anıyor. Üç sabahtır yataktan dinlenmiş, dirilmiş kalkıyor.

Gece yatarken o pembe mumdan topçukların üstündeki pamuğu çıkarıp alıyorsun. Yuvarlakları parmaklarının sıcağıyla yumuşatıyorsun. Onlara, kulaklarına rahatça girebilecekleri bir biçim veriyorsun. Getirip koyuyorsun kulak deliklerinin içine. Güzelce bastırıyor, yayıyorsun gevşemiş mumu. Yayıp yapıştırıyorsun ve artık hiç bir şey duymaz oluyorsun. Ansızın sessiz bir dünyaya göçüyorsun. Çıt çıkmıyor. Yağmur, bora, fırtına ve o zirzop korna; hiç bir şey seni uykundan edemiyor. O sessiz dünyaya göçtükten bir süre sonra bir şey daha oluyor. Yalnız kulakların değil, kafan da susuyor. Yüreğin bile. İçinden hemen kimseyle kavga etmiyor, kimselerden hesap sonnuyorsun; o çocukları öyle öyle kimler vuruyor, kimler dövüyor, o yalanları, bu ikiyüzlülükleri, şu pislikleri nasıl üretiyorlar böyle leş üstünde üreyen sinekler gibi demiyorsun işin en kötü yanı ve uykusuzluktan tükenip gitmekten iyidire getirip kıvranmıyorsun kuru kuruya ve utana sıkıla, nasıl altedeceğiz bütün bunları, nasıl başa çıkacağız, nasıl hakedeceğiz güzel uykuları diye diye, nasıl ağzıboşa olmayabilir bu kıvranmalar, bu sorular böyle, dişimle tırnağımla büyüttüğüm, okumalara gönderdiğim kardeşime nasıl bir şeyler olmamış olabilir, iyi midir, iyi midirler, nasıl bir yere ulanır bu sorular böyle, yürüyün kardeşler, yürüyün ulanlar, yürüyelim böylecene

ve yürüyormuşsun sanki de damarlarının patır patır atması, bir evecenlikle yüreğinin kabarıp kabarıp kalkması duruyor. Dahası, günboyu yüzyüze geldiğin vurdumduymazlıklar, insansızlıklar da usul usul çekiyorlar ellerini yüreğinin, beyninin, yürümeden yürüyormuş gibi olup durmaların yakasından. Hepsi seni rahat bırakıyor. Beş saat için, altı saat için rahat bırakıyor. İçine kavgalı dünyanın henüz kiri pası ile yiğit yorgunluğu —ama ne de olsa yorgunluğu— bulaşmamış bir çocuğun pembe uykusuna dalıyorsun. Sana bu uykuyu iki minik pembe topçuk sağlıyor.

Tıkaçlara alışması kolay olmamıştı. İlk gece onları kulaklarından üç beş kez çıkarıp yeniden takmıştı. Bir ara büsbütün çıkarıp aldı ama, sonra arkadaşının uyarılarını düşünüp diretti. Arkadaşı tıkaçları verirken önceleri sıkıntı çekeceğini, hemen alışamayacağını söylemişti. Birkaç saat dayatmak gerekiyordu. Gerçekten de ilk deney çok başarısızdı. Topçukları kulaklarına tıkıştırır tıkıştırmaz bütün damarlarının, yüreğinin vuruşunu güm güm, büyütülmüş bir tapırtıyla beyninde duyuyordun. Bütün kan sanki oraya yükleniyor, kulaklarından tepene bir zonklama yayılıyor, yüklenen kanın beynindeki basıncı dış dünyanın tedirgin edici gürültülerinden de baskın çıkıyordu.

İlk on dakika sonunda dayanamamış, tıkaçları candarlığıy-la kulaklarından çekip çıkarmıştı. Deneyi yarım saat sürdürene dek epey zorlandı ama, yarım saat sonra damarlarının beyninde atışını, kanın oradaki basıncını daha az duymaya başladı. Yine de kulak tıkaçlarıyla geçirdiği o ilk gece ötekilerden de kötü bir geceydi. Sabaha doğru dalıp gitmiş. Gözlerini açınca ilk algıladığı geniş, ılık, kıpırtısız bir göl. O gölün yüzünde tüy gibi akışı. Dümdüz, yemyeşil bir Suda kayarcasına yüzüşü.

Saate baktı. Her sabah uyanmaya alışık olduğu bir saat. Demek o sularda sonsuza dek yitip gitmek, uyuyakalmak yok? Bir yerine bir şey batmışçasına, dipçiklenerek, öyle yürek çarpıntıları içinde ve daha gün başlamadan gerilmiş, daha gün başlamadan patlamaya hazır uyanmıyorsun. İte kaka uyandırılmıyorsun. Dinginlikle açıyorsun gözlerini. Kendi isteminle. İçinde yumuşacık, her şeyi sevmeye, sevilmeye değer her şeyi sevmeye hazır bir yürek. Saate bakıyorsun. Yedi otuzdur.

Ellerini hemen kulaklarına götürmüştü. Ordaki pembe mumları okşamak istemişti. Ardından çocuklaşmış, kendini eğlenceli bir oyuna kaptırmıştı.

Mumları yerinden oynatıyorsun, kulaklarından çekip çıkaracakmış gibi yapıyorsun, korkunç bir uğultu sarıyor her yanını. Hemen tıkaçları eski yerlerine bastırıyorsun, bastırıp yapıştırıyorsun iyice; işte yine o derin, dinlendirici sessizlik. Nice kentlerde nice insanın günde kaç kez sayıkladığı, bir son dilek gibi sayıkladığı o dingin dünya.

Gevşetti bastırdı, gevşetti bastırdı tıkaçları kulaklarına. Vınnn... Tısss... Vınn... Tıss... Hurraa... Sessizlik... Hur-raa... Sessizlik...

Koca kente egemendi. İster açıyordun musluğunu o koca kentten beyne akan çirkef uğultunun, o bir baltayla doğranmaların, istersen kapıyordun; tek damla barbarlık sızdırmıyordun sessiz dünyana. Kentin her gün biraz daha artan işkenceci gürültüsünden, bu faşist itiş-kakıştan öç alır gibiydi.

Şu sokaktan, bu komşulardan, o arabalardan, araba kornalarından,' iri köpeklerin ulumalarından kurtulmak bu denli kolaymış demek! Yenilmek yerine biraz yenmek, içinde olup biteni değilse de dışında olup biteni biraz tüketip susturmak, üstüne incecik sterilize pamuk geçirilmiş iki küçük pembe topa bakıyormuş! Ne tank, ne tüfek. İki pembe topçuk. Gaddarlığı, şımarıklığı, bencilliği, her şeyi hep yenmek ve ezmek için varolan çirkin gücü topa tutmak istediği uzun karanlık geceleri düşünüyor da... Bunu nasıl başaracağını bilemezdi. İyi bir uyku o cehennemsi savaşa, adı yeni bir gün olan ağır değirmen taşlarını göğüslemeye nasıl da hazırlıklı kılıyor insanı.

İkinci gece tıkaçlardan daha az tedirgin olmuştu. Üçüncü sabahsa işte, inildemelerini, «tek bir gece deliksiz bir uyku uyu-yabilsem»lerini ardında bıraktığına inanıyor.

Başlayan günün üstüne yürümek için iyice sağlam, dahası coşkulu duydu kendini. Ama bu çok kısa sürdü. Kentin öğütücü çarklarına egemen olduğu inancı silinmeye başladı. İlk adımda. Giyinirken. Köpek tepesinde pençeleriyle sürekli yeri tırmıklıyor, yakınlarda bir yerde bir eski yapı gümbürtüyle yıkılıyor, çöp varilleri kendilerine yer bırakılmayan kaldırımlardan asfaltlara devrilerek oralarda şangırtıyla yuvarlanıyor, yerlerini dar edenlere onlar da yollarını dar ediyordu. Varillerle otolar, otolarla otolar, otolarla insanlar, insanlarla insanlar arasında en çok sesli, en çağdaş meydan savaşının bir kez daha usul usul kendisini de yeniden içine almaya başladığını, birinin ya da birile-rinin sürekli orasını burasını, yenini

paçasını çekiştirdiğini sandı. Gözlerini açık tutmak zorundaydın da, o gözlerin önünde ara vermeksizin çok dikenli bir çalıyı sallıyorlardı. O zaman gözlerini yumup —çünkü buna insan demişler— daldı savaşa, sokağa. Birçokları gibi. Işık saçmayan, parlamayan, gösterişi olmayan bir yiğitlikle.

Yaya kaldırımlarına kolkola, kuyruk kuyruğa, aşılmaz bir kale örneği parketmiş otoların arasından bir yol bulmaya, kendini iğneden iplik geçirircesine bir ince aralıktan geçirmeye çabalıyor.

Ardında yeri göğü sarsan bir patlama olduğunu o sıra duydu. Gözkapaklarını çabucak kapayıp açtığını bilemezdi. Aynı anda bir yerden camlar büyük şangırtılarla dökülüyordu. Duyabileceği denli iyi duydu. Otolardan birine yaslanıp durdu. Gövdesinin bütünlüğünü, sağılıp saçılmadığını, o şangırtının kendi parçalanmışlığı olmadığını ayırdedip şaştı.

Uyutmayan geceler alabildiğine dingin gecelerdir şimdi.

Bir şeyin içinde ya da ta yakınında olmaktır belki de bunun adı.

Koşuşanlar vardı. Patlama yerinden ters yöne doğru kaçışıyorlar, dağılıp saçılan camlardan, beton kırıklarından, tahta parçalarından daha uzak noktalara sıçrayıp saçılıyorlardı onlar da. Buna çabalıyorlardı. Açılan boşluktan külrengi bir toz bulutu yükseliyor. Ardından fren gıcırtıları, korna sesleri, ama daha çok çığlıklar, çığlıklar...

Kulak tıkaçlarını özledi.

Ki buna insan demişler. Özledi o tıkaçları.

Külrengi toz bulutunun şurasına burasına kırmızı lekeler karılıp karışıyor şimdi. Patlamanın olduğu yapıdan kanlı gövdeler çıkarılıyor. Sallanan bacaklar, kanayan bir alın, elsiz bir kol. Olanca açıklığıyla gördü bunu. Gözlerini kaçıramadan, ka-payamadan, tıkayama... Gözler güpegündüz nasıl kapanır? Nasıl kaçılır her şeyden birden ve o zaman ölünmez mi? En çabuk yatışıp silinen de havadaki o külrengi toz bulutu.

(Patlama gününü izleyen gecelerde kulak tıkaçlarını unutmaya çalıştı. Onlarla gelecek yapay sessizliğe sırt çevirmek istedi. En çok kardeşini düşündü. Yıllardır bir babası değil mi onun, bir anası değil mi? Patlama uzakta oldukça, her şey uzakta oldukça elsiz kollar, sallanan bacaklar, yaralı yüzler, kapalı gözler de sayısını çoğaltıyor. Durmaksızın çoğaltıyor. Bu çoğalma bile nasıl oluyor da şu saatlerde bu umursamaz gürültüleri susturamıyor, bastıramıyor? Nasıl oluyor bu? Çünkü buna insan demişler, dememişler mi? Eline bakıyor, durup durduğu yerde duruyor; açıyor kulaklarını, kulakları duyuyor, hem fazla duyuyor. Yanında yöresinde gürültüler daha mı artmıştı, yoksa gözleri başucundaki küçük pembe toplara değdikçe mi ona öyle geliyor? Bir bomba yeniden hep aynı yerde patlarmış gibi, okulların, üniversitelerin kapılarında, kardeşlerin ve bütün kardeşlerin başuçlarında, ayakuçlarında patlamazmış gibi sokak polis düdüklerinden, sirenlerden, tepesinde elli santimlik, yirmi santimlik çubuğu olan bir kutunun içine «Hay hay Başkanım», «Sakindir Başkanım», «Duyuyorum Başkanım», «Keseriz Başkanım», «Bir iki üç, Başkanım...» «Bir iki üç, tamam»lardan, pencerenin altında sabahlara dek demir, ökçeleriyle dolaşanlardan geçilmiyor ve onlar —nasıl tüketilebilir uzun geceler böyle ayaküstü, böyle kulaklar tepesi çubuklu bir kutuya yapıştırılmış sürekli?— üst katlara korna çalanla tokalaşıp gülüşüyorlar, gülüşleri tenekeyle trampet çalınırcasına doluyor odalara. Bu hızlı, yarı cıvık, yarı madensel devinim köpeği daha da azdırıyor. Köpek uludukça uluyor. Ki buna insan demişler; uyku gözlerden akıyor.

Uyumak isteği giderek baskınlaştı. Direnemeyeceği boyutlara ulaştı. Patlama gününden bu yana kardeşini ve kardeşini ve kardeşini ve daha birçok kardeşini unutmaksızın, unutmak elinde olmaksızın kapanan gözleriyle gelen, bastıran, uyutmayan güçler arasında çetin bir savaş veriyordu. Kulaklarıyla gözleri arasında bir savaş. Tıkaçlarla kendisi arasında bir savaş. Şimdi artık hiç ayırmaksızın gözlerini pembe topçuklardan, bir cankurtaran simidi gibi onları öyle elaltında hep hazır tutarak, onlarla kendi arasındaki köprüleri bir türlü atamayarak... Neden atsın? Buluş çağları hiç mi, bir hiç mi geçen zaman?)

Dördüncü kez parmaklarının sıcaklığıyla yumuşattı küçük pembe topları. Özenle yumuşatıp armut biçimine soktu. Her birini bir kulağına öfkeyle tıkıp bastırdı. Bir tencere kapağını hamurla sıvarcasına yayıp sıvadı mumu.

Sessiz bir dünyaya göç eyledi. Bulutların üstüne çıktı. Enginlerde, sonsuzlarda dolandı. Kıpırtısız, derin sulara dalarkendi. ..

Kardeşi gelip dikildi önüne. Bağırıyor, ama sesi duyulmuyor.

Hiç görememek de var.

Gözleri kendiliğinden açıldı. Dikilip oturdu yatağın içine. Kımıldarkenki hışırtısını duymadı. Külrengi bir toz bulutu içinde çığlıksız bir savrulmadaydı. Sessiz bir çığlığı göğüslemek, uykuların içine sızan gürültüleri göğüslemekten daha güç olmalı. Öyle olmasa tıkaçları kulaklarından çekip çıkarmazdı, pencereye gitmez, camı aralamaz ve onları sokağa atmazdı.

Pencerenin altında, herhangi bir yere sessizce düşen kulak tıkaçlarının ardından içini bir yazıklanmanın, ince bir hayıflanmanın yalayıp durmasını engelleyemedi.

Onun bütün yiğitliği bu kadar. Kulak tıkaçlarından sevin-mesiz cayabilecek kadar.

NERDE O ESKİ ÖLÜMLER?

Odaların temizliğine bakan hastane hademesi, bunamış mı, bunayacak mı, diline bunu dolamıştı. «Nerde o eski ölümler?» Şaşkınlıkla öfke arası bir yerde, dudakları bunu bırbırlanıyor, gözleri sürekli bunu soruyordu. Hasta odalarının önünde, kulağı kirişte, nerden ses yükseleceğini biliyor, bekliyor, ama artık bir türlü umduğunu bulamıyor. Odalardan çıkarılan ölü sedyelerinin ardından çığlıklar yeterince yüksek değil. Saç baş yolmalar, hıçkırmalar kıvamsız. Ağlaşanlar ağlaşsalar da tadı yok. Çırpınanlar çırpınsalar da bakma: Nerde o eski ölümler?

Bu odalardan birinin önüne çömelmiş, yine kulağı kirişte bekliyordu. Orda, içerde bir genç adamın artık eli ayağı tutmuyor. Orda bir genç adamın yaşlanmadan saçları dökülmüş. Bugün yarın söneceği bir ay öncesinden biliniyor. Doktorlar bilemese de kendisi yanılmaz. Nicelerini gördü. Bu hasta da yarına çıkmaz. Nerdeyse, başucunda bekleyen kadın, kızkardeşi mi kimse, «Gitti, gitti» diye elini yüzüne kapayarak çıkar dışarı. Şimçli değilse gece, gece değilse sabaha doğru. Elini ona uzatacak, alnını omzuna koyacak gibi olur. En geç bir beş dakika sonra da çözülür. Ama bakma; başını duvarlara çarpanlar, kendini koridorun ortasına atıp yakasını paçasını yırtanlar, saçlarını yolanlar, ölünün kaldırıldığı yere yatırılanlar yok artık. Oysa kırkına, ellisine varmadan gidenler seksenine doksanına varmadan gidenlerden daha çok hurda. Her gün biraz daha çok. Sanki ecel gelip onları bulmuyor, bunlar eceli yaka paça edip üstlerine çekiyorlar. Kiminde durup dururken bir ur uç vermiş, kimi beynini tüketmiş, kimi kalpten, kimi bir yerlerde vurulmuş, kiminde böbrekler çalışmaz. İçerdeki de işte... Uğraşmak boşuna. Anlamaz mı? Odaya getirdikleri gün bildi; gidici. Bakalım yanındaki ne zaman çıkacak dışarı? Ne zaman, elleri yüzünde ve o ellerin altında ağlayarak «Bitti» diyecek. Ağlayacak ağlamasına. Ama bakma. Tadı yok. Bakalım ne kadar ağlayacak? Sesli riii, sessiz mi olacak ağlaması?

Kulağı kirişte, bekliyor.

Sabah, uzun dalışlarından uyanmıştı. Kapılar sürekli gıcırdıyordu. Asansörler inip_ çıkıyor, hastabakıcılar bir uçtan öteki uca birbirlerine

sesleniyorlardı. Tekerlekli sedyeler gidip geliyor, yemek arabaları her yanda şangırtılarla dolaşıyordu. Avluda öğrenciler bağrışıyor:

«Katil oligarşi! Yuuu, yuu, yu! .. »

Bağrışmalar hastane avlusuna bakan odalardan açık seçik duyuluyor.

Az önce berber gelip gitti. Kobalt nedeniyle artık çıkmayan sakallarını tıraş etti. Yürekte biriken her şeyin birlikte götürülmesine izin var. Buna özellikle izin var. Sakalların götürülmesine, buna izin yok. Hastanın başında, onun yeniden uzun dalışlarından birine geçişine bakarken bunu düşünüyordu. Berberin gelişi, işini bitirip havlusunu katlarken «Sıhhatler olsun» diyerek gidişi hastanın doğumundan şu ana dek geçen zamanın çok kısa bir özetiymiş gibi geldi ona.

Sabah, uyanmış olduğuna sevinerek:

«Gürültüden mi uyandın?» diye sordu. kardeşine.

Kardeşi:

«Uyumuyordum,» dedi. «Bir . düş görüyordum.»

Odaya baktı. Pencereye baktı. Sesleri dinledi. Gülümsedi:

«Düş mü, gerçek mi, orası da belli değil ya!»

Avludakiler bir ağızdan bağrışıyorlar:

«Faşistlere ölüm! Halka özgürlük!»

Yeniden sesleri dinliyor. Seslerin nerden geldiğini, bağrı-şanların ne dediklerini anlayıp anlamadığı belli değil. Yine de gözünde olağanüstü bir pırıltı. O, çok fazla hüzünle hiç yara bere almamış, hırpalanmamış çocuk sevincinin buluştuğu noktada varolabilen bir pırıltı.

«Belki de düş değildi,» diyor usulca.

İkisi Amsterdam havaalanı gibi • bir yerdeymişler. Alanda, hemen inecek bir uçaktan babalarının çıkmasını bekliyorlarmış. -Onun gelmesini beklerken birbirlerini yitiriyorlarmış. Bunalıyor-larmış. Aranıyorlarmış. Sonra bakıyorlar yine ordalar, yanyana-lar. Yine sevinerek beklemeye koyuluyorlar.

Uçak geliyor. Alana iniyor. Görevliler merdiveni bağlıyorlar. Merdivenlerden bir yığın Batılı yolcu inmeye başlıyor. Giyimleri, kuşamları, inişlerindeki rahatlık, kendine güven, ellerindeki domuz derisi çantaları bunu söylüyor. Nerden geldiklerini, nereye gideceklerini biliyorlar. Yerlerindeler. Her şeyle uyumlular. Çok sonra, neden sonra «gelemedi mi, ne oldu?» diye sorup durdukları bir sıra kalabalığın arasında babalarını görüveriyorlar. Görür görmez de, onun bu kalabalık arasındaki uyumsuzluğundan, suya düşmüş çocuk gibi çırpınışından bunalacakları yerde gülmeye başlıyorlar. Çok gülüyorlar ama. Kardeşi:

«Daha doğrusu çok gülmenin çok ağlamakla aynılaştığı bir çizgide duydum kendimi. Bak hâlâ öyleyim,» demişti.

Durumunun odaya yaraşır olması için özellikle çaba harcamıyor artık. Gülüyor. Gülmesinin izin verdiği oranda kesik kesik konuşuyor:

«Biz... » diyor, «ölsek... ölsek... cesedimiz bile gülecek ınan! ..» .

Babalarının üstünde gününü çoktan doldurmuş o koyu renk, zaman dışı giysisi varmış yine. Yine başında, kulaklarına dek inen, nerdeyse şapka devriminden kalma, kurdelesi terden dalga dalga o koyu renk şapka. Gözlerinde ancak ölümünden birkaç ay önce değiştirmeyi akıl edebildiği yirmi yıldır kullanılmış kalın camlı, küçük çerçeveli gözlükler.

«Gülmenin acımasızlığını bile bile gülüyoruz,» diye anlatıyor kardeşi.

Ağlamanın gülmekle kesiştiği bir noktadaydı kendisi de. Kardeşinin gülmelerine hem katılıyor, hem hiç katılamıyor gibiydi. Sesine çekidüzen verebilmek için hastanın konuşmalarına, gülmelerine sığınması gerekti. Sonra başardı. Hüznü geriletip sordu:

«Nerden geliyormuş peki?»

«Dışkapı pazarından.»

Şimdi o anda, hüzünle çarpışa çarpışa gülüyor. Düş, birlikte yaşananın izdüşümü. Böyle olunca, aynı düşün içinde buluyor o da kendini. Böyle olunca birinin bıraktığı yerden ötekinin sürdürmesi güç değil. Kardeşi, gülmenin verdiği yorgunlukla derin bir soluk alıyor:

«Babam, arkasında iki hamalla iniyor basamaklardan,» diyor.

Der demez de ikisi birden gülüyorlar bu kez.

«Hamalların sırtında küfeleri?»

«Küfelerden pırasa, lahana, ıspanak görünüyor.»

«Bir de Türk bayrağı var.»

«Nerde?» dedi kardeşi bir an şaşkın durup.

«Küfelerden birinin üstündeki sopanın ucunda işte.»

Daha çok güldüler. Hasta, konuşabilmek için gülmenin yeniden ara vermesini bekledi.

«Öyle ya, evet. .. Sonra efendim... Babamın yakasında da bir güvercin resmi.»

«İstiklal madalyası nedense pırasanın püskülüne asılıymış!..»

Kahkahaları artık çın çın ötmeye başlamıştı hastane odasında.

Dışarda, çömelmiş bekleyen hademe, yanılıp yanılmadığını anlamak için iyice kulaklarını dikmişti. «Allah kahretsin, susmuyor ki şu veletler! Halka özgürlük! Halka özgürlük! Ölecek öldü mü, anlayabilirsen anla! .. Hastanın yanındaki, ağlıyor mu, ağlamıyor mu? Tamam. Ağlıyor olmalı ...» Kalktı, hevesle biraz daha yanaştı kapıya. Ama yemek arabası şangırtıyla dalıvermişti koridora.

«Hamalların elinde tavuk?» diyor hastanın başındaki, ama dışardaki duyamıyor.

«Yavaş, kaçırma tavuğu» diye azarlıyor babam hamalın birini.

«Demek tavuk hastalıklı değil.»

Gülmek, giderek güçleştiriyor bu düşü sürdürmeyi.

«Öteki hamalın elinde de bir yoğurt torbası.»

«Yoğurt torbası suyunu akıtıyor.»

«Tam o sırada hamallardan birinin partal ayakkabısı basamağa takılıyor...»

«Sırtındaki küfe başaşağı geliyor.»

«Çamuru bol çürük ıspanaklar şişman bir Fransızın tepesine dökülüyor... Off, of gülmekten öleceğim! .. Dökülüyor ...»

«Öteki hamal ıspanakları kurtarayım derken? .. »

«Yoğurt torbasını. ..»

«Şişman Fransız... Şişman Fransız- yakasını, omuzlarını silkelemeye, babama yumruk sallamaya başlıyor.»

Hasta durmuştu. Yorulmuş, gözlerini kapamıştı.

«Sonra ne oldu? Unuttum,» dedi.

Kızkardeşi, her an üstlerine abanmaya hazır bekleyen bir şeyin bu abanmasına izin vermek istemedi. Direndi. Çobuk çabuk konuştu:

«Canım, babam da “Ne o müsyü, hiç yoğurtlu ıspanak yemediniz mi?" demişti ya?»

Yeniden güldüler. Hasta da yeniden direndi o zaman:

«Tam o sırada tavuk kaçtı...»

«Uçup pilotun üstüne kondu.»

Hastane hademesi kapının dışında «Yok» diyordu, «yok, gülüyor olamazlar. Çıldırmadı ya bunlar?» Dayanamadı. Kapıyı açtı. Başını içeri uzattı.

«Tam o sırada tavuk kaçtı,» diyordu yeniden hasta.

Kızkardeşi:

«Uçup pilotun üstüne kondu,» diyordu.

Gülüyorlardı. Burda mutlak ağlanması gerekiyordu oysa. Nasıl gülerler? Niye?

HEM PİLOT DA KİMMİŞ?

HANGİ PİLOT?

Hastane hademesi, «Amma matrak ha!» diye geçirdi içinden. «İnsanlar çok tuhaf oldular.» İster istemez o da bu tuhaflığa güldü. «Çok, çok tuhaf oldu insanlar. Nerde o eski ölümler?»

Hastanın göz çukurları gülmekten yaşla dolunca kardeşi de artık düşü sürdürememişti. Başını çevirmiş, hastane hademesini görmüştü o zaman. Tek bir soru geçmişti içinden: Bu niye gülüyor?

Sabahtı. Henüz her şey susmamıştı.

SİS 11

Pansuman ve yemek arabalarının, tekerlekli sedyelerin, çekilen karyolaların, gıcırdayan kapıların, koridorun bir ucundan öteki ucuna bağrışan hastabakıcıların, hastaneye ek yapımın gürültüleri ansızın durdu. Asansörler bulundukları noktada asılı kaldı. Dışarda açık bırakılmış bir camın kapı altından odaya üfürdüğü soğuk bahar rüzgârı uğuldamaz oldu. Hastane hademesinin gülüşü olduğu yerde, olduğu gibi dondu. Üniversite

hastanesi avlusundaki öğrencilerin hep bir ağızdan haykırışları da sessizlik perdesi ardında kaldı.

Kendi içinin gürültüsü en son dindi. Kardeşinin nabzı avucundaydı.

Şimdi orada bir damarın ses vermesini bekliyor. Zaman birikiminin en kısa sürecinde dindirilmiş, durdurulmuş bütün gürültülere karşın, aynı süreç içinde hiç gürültüsüz bir atışın ses büyütecinden geçerek avucunda kendini duyurmasını bekliyor. Bu bir ağma anı değilse ne? Bir ağma zamanı. Sessizlik şimdi durduğu yerde, bu boşlukta asılı kalamaz. Sessizlik de ağar, yeni bir şeye dönüşür; sessizlik sesini er geç duyurur. Uzun yaz gecelerinin boğuntulu dinginliğinde büyüdüğünü duyuran bir tohumun sesi gelir, sessizliğin kapısını vurur, onu uyarır. Yaşamaya perdelerini indirmiş, kapılarına dayak vurmuş bütün evleri dürtükler; karartılmış sokakları, viran bağları, türküsüz, kahkahasız bahçeleri diriltir, camları zorlar. Sessizliğin doğurduğu ilk ses er geç soluğunu üfürür, bir damarın hiç vurmamış, bir suyun hiç akmıyormuş gibi durmasını engeller; ona yeni bir kıpırdanmayı taşır. Bu kıpırdanma hemen nerdeyse işitilir.

ı.

O geceler öyleydi. Korku salt dağları değil, kapıları, pencereleri, yürekleri de beklerdi. Işıklar karartılır, sesler kısılır, çocuklar yüksek sesle gülmesinler diye azarlanırdı. Parmaklar sürekli iki dudak üstünde, gözler ağızlam götürülen lokmaları saymakta. İnsanlar ölmeden ölmüş gibi yaparlarsa kara kuşun kanadı onlara değmeden geçebilir diye umarlardı.

İyice ölgün bir ışıkta kardeşinin sökülen gömleğini dikiyordu. Babası yine sedire uzanıp orada kaybolmuş, annesi sık sık iç çekerek çorapları yamıyor. Bu evde hep aynı saatlerde hep aynı şeyler oluyor.

Ansızın dışardan, bahçeden kardeşinin sesini duydu:

«Koş, çabuk koş! Şu karpuza bak!»

İğneyi eline batırdı. Bunda bile hemen hemen bir serüven, bir yaşama tadı var. İğneyi eline batırmasıyla istemeden ağzından fırlayan «Ayy! » sesi bile sessizliğin boynuna takılmış bir çıngırak gibi çekici, sevindirici, kıvanç verici. O iğne eline batmamıştı ki. Bu «Ayy» sesi her tür gürültüden, her tür yaşama sevincinden korunmuş odanın can damarına batmıştı.

İrkilen sessizlik gibi gömleği de odada bırakıp dışarı koştu. Kapı eşiğinde birden yıldızlarla dolu gökyüzünü gördü. Başını kaldırıp yukarı bakmayı tümden unutmuş muydu, yoksa bu ışıklı gökyüzü epey öncelerden bu yana ilk kez kente, bahçeye, onlara böylesi yakın mı gelmişti?

Durgun gecede yıldızların çıtırdadığını duydu. Taşlar birbirine sürtülerek kıvılcımlanıyor, üstüste kibritler çakılıyor, karanlık sokaklara, dar caddelere, karartılmış pencerelere ışıklar yağıyordu. Erkek kardeşinin bir karpuz kökünün başında, yüzükoyun yattığı yerden hiç kıpırdamaksızın kendisini çağırdığım unuttu. Eşikte, ancak doğanın onlara sunduğu aydınlığa, salt gökyüzünde rastlanabilen lunapark ışıklarına, oradaki uzak sevince bakıp kaldı. Yıldızlarla dikilmesi gerekli gömlek arasında bir yerde durdu.

İçi yosun tutmuş havuzdan bir kurbağa sıçradı. Kardeşinin kendisini çağırmış olduğunu o zaman anımsıyor. Yine de kurbağanın ne yana sıçradığını görmeye çalışıyor; yıldızların otları yeterince aydınlatıp aydınlatmadığını bilmek istiyordu. O sıra kardeşinin sesini yanıbaşında duyuyor. Kırgın, küskün bir ses:

«Kaçırdın.»

«Neyi?»

«Karpuzun büyüme sesini işte! ..»

«Otlara bakıyordum. Daha doğrusu gökyüzü ...»

«Geçen ay diktiğimiz karpuzun yanına hiç uğramıyorsun.»

Kırgınlıktan öte, belli bir hırçınlıkla konuşuyor şimdi:

«Ürünü fındık büyüklüğünde olmuş. Yarın ceviz kadar olacak. Sonra portakal kadar... Büyüdüğünü duyuruyor. Durmadan nasıl büyüdüğünü gözle seçemezsin, ama sesiyle duyabilirsin. Bu bahçede duyabilirsin. Sense nasıl büyüdüğünü hiç dinlemiyorsun. Hep içerdesin...»

Dokuz yaşlarında bir oğlan, bir gömleğin ille dikilmesi, onarılması gerektiğine de inanmayabilir. Ölüme boğulmuş sessizliği bağırtmak için bir iğnenin gerekli olduğuna inanmayabilir. Gökyüzünün, yanan maytaplarıyla o güne dek yaşamlarına girmiş tek bayram yeri olduğuna da inanmayabilir. Bu nedenle hemen hemen omuz silkiyor. İçeri giriyor. Annesine karpuzdan hiç sözetmiyor. Bir daha kimseye, kızkardeşine bile sözetmiyor büyüyen karpuzun sesinden. Her gece toprağa yüzükoyun yatıyor, bu karanlık dünyanın ortasında bir kendisi, bir de karpuz yavrusu varmışçasına, arkası, geride kalan her şey dönük, soluk almadan bir büyümenin sesini dinliyor. Koyu sessizliğin doğurmasını bekliyor sanki.

Babaları sabah giderken onun, bir şişenin ağzına konmuş peygamber devesine bal\ıp durduğunu görmüştü. Akşam dönünce de yine karpuz kökünün başına yüzükoyun yatmış buldu. ‘Sen ne zaman bir işe yarayacaksın?’ Söze, sese dökmüş olması gerekmez. Her zaman hep bunu söylüyordu babaları. Her zaman. Duruşu, bakışı, yürüyüşüyle. Sonra da soyunup dökünüp pijamalarını giymek, odasındaki sedire uzanıp orada kaybolmak üzere içeri giriyordu.

2.

Kardeşi:

«İşe yaramak sinmek, sindirilmek ya da geri kalan zamanda tümüyle silinmekse ben bir işe yaramak istemiyorum» dedi bir gün. Yıllar sonra. Çalışmak —belki de yaşamak— üzere büyük kente gideceği sabahın gecesinde, usulca kızkardeşine sokulmuş, böyle demişti. Babaları sedirinde bir yandan bir yana dönüyordu o sıra. Anneleri turşuluk salataları bıçaklıyordu. Bıçağın düzgün aralıklarla hıyara saplanışındaki ses ortalığı kaplıyor, iyice duyuluyor, odanın alışılmış suskunluğunu tedirgin ediyordu.

(Tekdüze her hareketten, tekdüze her sesten; bir öldüren, bir zorba; ölümün ta kendisi anlamı çıkan o sesten ne denli usanılmış olursa olsun, şimdi

avucundaki nabızda buna yakın bir şeyi, düzgün aralıklarla bir atışın sesini duymak istiyor. Ancak bir tohumda ya da bir nabızda bu tekdüzelik dirimin sesi olabilir. Saatin boş tiktaklanışlarında değil, pervanenin soluk ampule kanat çarpışında değil, merdivenlerin süprülüşünde, odunun kesilişinde, sobanın karıştırılışında değil. Salatalıkların bıçaklanışında da değil. Tekdüzeliğin ördüğü bu tür bir dinginlik güven sarsıcıydı. Güven sağlanmasına onca özenilmiş, onca yorulunmuş bu evde tekdüzelik korkutucuydu. Aşılması gerekli bir ölüm gibiydi.)

Kardeşinin büyük kentteki ilk yılı sonu. Aralarında artık salt bir otobüs camı bulunan ilk karşılaşma. Sevinç bakışlarda camı kolayca aşıp geçiyor, o camı kolayca delip birbirine ulaşıyor. Çok seviniyor olmaktan utanmış bir sevinçti bu. Daha sonra bir kahvede uzun süre oturdular. Gece yapılmış o otobüs yolculuğu, o utangaç sevinç, hüzünle baharatlanmış bir coşkunun başlangıcına ulandı. Çok erken bir saat. Her yanı aynı renge boyayan kapalı bir gökyüzü. Karayı denizden ayıran birkaç ton koyuluktaki beton yükseltiler dizisi. Yalnız denizin değil, insanların da üstüne abanan beton yükseltiler dizisi. Kahvenin yanı-başında bir vinç boşanıp iniyor, yüklenip yukarı kalkıyordu. Bıçağın hıyara saplanışından çıkan sesin yüksek betonlara uyum-lanışı gibi bir ses çıkarıyordu. Ama bu da, her an artarak bir yandan gelip bir noktada düğümlenen kamyonların, otobüslerin, arabaların korna sesleri, egzoz patlamaları da, şimdi kahve içtikleri masaya sessiz bir film görünümüyle yansıyor. Buluştuklarından bu yana her şeye gülmüşlerdi. Alışılmışı bozmaktan, tekdüzeliğe bayrak açmaktan gelen bir coşku. Sorgusuz, sualsiz, açıklamasız bir buluşmanın getirdiği coşku. Ne biri ötekine işini, savaşmak zorunda kaldığı alanları soruyor, ne öteki buna evin koyu sessizliğini ■ nasıl yırtıp çıktığını. Buna izin yoktu oysa. İzin. Beklenirse hiç gelmeyecek, hiç alınamayacak olan. İki yanı iyice korunmuş, iki yanına sıkı duvarlar çekilmiş düz bir çizginin yan çıkmalara nasıl izni olabilir ki? O zaman bu çizgiyi koruyan duvarlardan bir gedik açabilirsin. O gedikten dışarı ikinci bir çizgi çekebilirsin, başka bir kola ayırabilirsin. Tıpkı bir karpuz sürgünü gibi. Sesini duyuran bir tohum ... Kadeşinin coşkusu da bir buluşmanın getirdiği sevincin ötesinde bir coşkuydu. Bu yeni tınlamayı sınırlamamaya, tüketmemeye çalışıyor. Bu yeni çizginin her yanını açık tutarak sürekli beslemeye özen gösteriyordu. Onları bu kahveye getiren sürücüyü de:

«Sabahın köründe orada yolcu bekliyor, sonra da bizler-den sadece yirmi lira istiyorsunuz. Oysa yüz lira, bin lira istemelisiniz bayım ve sevinmelisiniz» dedi.

Bir coşkuyu beslemek, çoğaltmak, yeni açılan gedikten uzanan yolu sonsuza dek açık tutmak için olanaklarını sonuna dek zorlamak istemişti ama cebinden de yüz lira çıkmamıştı. İkisi de tam zamanında atlayıp yakalamasalar bu düşsel, sırçadan coşku yere düşecek, tuzla buz olacaktı.

Taksi sürücüsü kardeşine alayla gülümsemiş olabilir, kendisiyle alay edilip edilmediğini düşünmüş de olabilir. Ama kardeşi:

«Niyetim iyiydi» dedi kahvede. «Ona güzel bir gün başlangıcı sunmak istemiştim. Oysa ben yanlıştım; güzel gün başlangıçlarının artık salt parayla sunulabilir bir şey olması yanlış.»

Öfkeyi beslemek, acıyı yenmek için güldü:

«Umalım da çabuk unutsun bu sabahı.»

Acının ucu sivri. Değdiği yeri oymakta eli çabuk. Kızkar-deşi de bunu engellemek için:

«Ben unutmamasını istiyorum» dedi çabucak. —Güne şu ya da bu şekilde yeni bir davranış görmekle başlamak düşündürür kişiyi ... Yani şu ya da bu şekilde yeni bir davranış görmekle başlamak düşündürür kişiyi... Yani yeni bir şeyi düşündürür demek istiyorum.— Ah, biz mi çıkarttık savaşları, biz mi, biz mi unutturduk çocuklara çocuk olduklarını ve gençlere genç olmadan önce yaşlanmayı; biz mi, biz mi unutturduk analara babalara konuşmayı, gülmeyi, biz mi anlattık onlara para, para, para, parasız hiçsin sen diye? Gözlerdeki ışığı söndüren biz miyiz? Gençliğe adım atanlar ya da ta içinde olanlar mı?

En çok on dokuzundaydı kardeşi. Fazla değil. Kim bütün bu yaşamasızlıkları, katılıkları, pislikleri, bu sessizlikleri bunca üretebilir on dokuz yıl içinde?

Kahveden çıkıp ince bir kar altında uzun süre yürüdüler. Büyük kentin hızı, insanların onların ne coşkusuna, ne acısına katılmaksızın akıp gidişleri, bunu böyle, tıpatıp böyle algılanışı.

Yeni bir dünyada yeni gedikler açmak için çaba harcamaya iyice gebe bir gün.

Öncelikle iğneyi eline batırdığı gecenin içinde atılan «Ayy! » çığlığının bile önemli bir devinim olduğu duygusu silinmeliydi.

Bu silindi.

Şimdi akşam. Kardeşinin yaşadığı odaya bir şişe şarap götürdüler. Şişeyi, coşkusuna bir tören saygısı katarak açıyordu kardeşi. Açarken: .

«Sana yeni şiirlerimi okuyayım» demişti.

«Şiir mi yazıyorsun?» diye sormadı. .

Hep şiir yazıyordu ona kalırsa. Ayrıca törenin havasını bozgunluğa, geri çekilmeye, çekingenleştirmeyc itmemek de gerekiyordu.

Yemeğe oturulmadan önce birer yarım bardak içilmişti. Açık fesrenginde duru bir parlamayla çalkalanıyordu bardaklardaki şarap. Ağır, kıvamlı da görünüyordu. Önceden öyle kararlaştırılmasına karşın, şiirlerin okunması için yemek sonrası beklenmedi.

Kardeşi içiyle konuşur gibi okuyor. Tek tek göğüslenmiş sevgisizliklerden, bir çölde ansızın, bir dikenin ucunda açıveren ateşrengi çiçeklerden, o çiçeklerin ağulu kokusundan anlatıyor. Örselenmenin güzelliğinden sözediyor.

Hiç ummadığı bir sırada değil, iyice umduğu bir sırada kız-kardeşinin ağladığını gördü. Onun da kirpikleri çırpınıyordu.

«İnsanları sevindirmek, onları biraz gülümsetmek, onların kaygılı yaşamlarını ta içten, yürekten patlayan gülüşlere dönüştürmek isterdim» diyor. «Ama çiçeklerimiz bir demet hüzünken...» Sonunu getirmemişti.

Sonu belli.

Hüzün yerini ta içten patlayan bir gülüşle bıraksın diye hüznün bütün basamaklarını tek tek çıkmak gerekecek. Sürekli çıkılacak. Sevinç yedeğimizde. „

Yedekte taşınan bir şeyi bir akşam için de olsa önlerine koymak, onu bu sofraya oturtmak çabasıyla gülüyor:

«Babam yine sedire kıvrılıp uyuyor mu akşamları?»

«Bildiğin gibi.»

«Annem de sık sık iç çekiyor ve çorap yamıyor?»

«Öyle...»

«Annem yine de bir sestir! Kendisi kadar bir ses ...»

«Annemizi severiz.»

«Babama takılmıyor musun, bu çürük elmaları nerden aldın diye?»

«Tek başınayken olmuyor. Anneler gibi olunuyor tek ba-şınayken...»

Susmuşlardı.

Yağmurun ya da sulu bir karın eğri pencerelerdeki tıpırtısı duyuluyordu.

«Satın aldığı döküntülerle alay ettiğimi sanıyordu babam...»

«Ya neydi?»

«Yok,» demişti kardeşi, «babama salt yaşadığımızı duyabileceğimiz başka bir yol bulamamanın beceriksizliğinden sataşıyordum. Onun soluk soluğa ucuzluk pazarlarından, kıyı köşeden bulup buluşturup eve taşıdıklarına ya da buna benzer bir yığın şeye. Beni sevmiyor değil mi? Seni de sevmiyor. Ben onu seviyorum ama... Hakkını yemek zorunda kaldığımız biri kadar ...

Sataşıyordum. Sen de sataşıyordun. Nabzımızın attığını duyabilmek için başka hiç bir şey gelmiyordu aklımıza ...»

Bir nabzın attığını duyabilmek için başlanıp kavgaya, kırıcılığa dönüşen, ardından da daha ağır bir sessizliği getiren o takılmalardan, acınası şakalardan; bu zorlamalı patırtılardan da nicedir ve sanki bir anda boşalmıştı babaevi. Bir hastanede en büyük sessizliğin ansızın başlayıvermesi gibi.

J.

(Şimdi, —yıllar sonra—, kardeşinin nabzını avucunda tutuyor. Oradan bir sesin, tokmağı yedikçe gümbürdeyen davul gibi ortalığa yayılarak herkesi, her şeyi, en başta da kardeşini, onu, ta kendisini ayağa kaldırmasını bekliyor. Mavi tulumlu küçük bir oğlan çocuğunun sokak aralarında gümbürdettiği oyuncak bir davulun sesi de olabilir bu.)

Durağan, yarı ölü bir küçük kentin sokaklarında olağanüstü bir şeyler yaratmak. Oralara bir ses, bir canlılık taşımak. Buna çalışmanın bilincinde olamazdı henüz. Beş-altı yaşlarında, yüksek sesli istekleri bulunmayan, kendine yettiğini düşündüren bir çocuk.

Doğdukları kentte ağır, sıcak bir gün yine. Yine hiç bir kıpırtı yok. İnsanlar gölgelere çekilmiş, serin duvarların içine saklanmış birer eski şarap küpü. Coşkusuz, şiirsiz bir küçük kentin esintisiz bir öğle üstünde bazen ölgün bir esneme, belki bir çocuk ağlaması, bir usul yer sarsıntısıyla ■ ürpermek belki, hurda bazı insanların yaşamakta olduğunu bildiriyor.

Bu insanlar ansızın bir davulun sokak aralarında güm güm çalmaya başladığını duyuyorlar. Başka bir dünyadan bu kentin sokaklarına olağanüstü bir şeyler inip gelmiştir sanıyorlar. Pencere, kapı önlerine, duvar diplerine çıkıp duruyorlar. Davulun sesi her an biraz daha çılgın vuruşlarıyla duyuluyor. Bu sese aynı çılgınlıkta —bir başkaldırıyı çağrıştıran— haykırışlar ekleniyor:

«Duyduk duymadık demeyin! Duyduk duymadık demeyin ! .. » -

Kim bu? Neyi duyacağız? Neyi duymadık demeyeceğiz?

Ölgün, enez seslerinde böyle bir telaşla, korkuyla soruyorlar insanlar birbirlerine.

Neden sonra davulu çalanın bir çocuk olduğunu anlıyorlar. Onun geçtiği her sokaktaki, her aralıktaki bir anlık devingenlik, davulu çalanın bir çocuk olduğunun anlaşılmasıyla sönüyor, sörpüyor. Çocuklara kulak vermek yok. Bu hiç olmadı.

Olağanüstü hiç bir şey yok demek? Başka dünyalardan gelen bir şey yok. Oh, yok. Yok.

Hepsi eski yerlerine, gölgeliklere, minderlerine dönüyorlar. Sedirlerine. Bu insanlar az önce olağanüstü bir şeyler olmasını hiç beklememişler gibi, şimdi olağanüstü bir şey olmadığı için seviniyorlar.

Yine durgun, durağan, çocukların varlığını unutturan, on- • ların kendilerini duyurmalarına yetmeyen uızıın günler yaşandı. Ağaç diplerinde, serin avlularda taş gibi oturuldu. Hep oturul. du. Hep oturuldu. Çocuk da yaz sonuna doğru bütün camları taşa tuttu. Kızkardeşi bunu görmüştü. Kardeşinin erişebildiği bütün camları nasıl taşladığını görmüş, hiç görmemiş gibi yapmış, camları onun elinden kurtarmamıştı. Kurtarmadıkça camları kendisinin taşladığını bile sanmıştı. Babası çocuğu taşa tuttuğu camların dibinde dövdü. Ona camları neden taşa tuttuğunu sordu.

«Ben camları taşlamadım» demişti o da. «Ben camları taşlamadım!»

Sonra, çok sonra, büyük kentteki o küçük cefada şarap içerlerken kızkardeşi hiç zorlanmaksızın ayırdediyor.. Kardeşi şiirini okuyordu. 'Camlarda ölümü taşa tutmak’ diyordu. ‘Öldüreni taşlamak camlarda / Canalan sessizliği.’

Camlarda ölümü taşlamış bir elin şimdi kendi eli içinde duruşuna bakıyor. Bü elin bileğinde bir damarın atmadığına artık kimseler inandıramaz onu. Bu damar ses veriyor. Bu ses, bir ucu rayından çıkıp sarkan lekelerle dolu soluk mavi perdeyi, tavanda globu düşmüş çıplak ampulü, globtan artakalan dökük sıvaları, yüzü kirli, aşınmış oksijen tüpünü, kapağı örtülmeyen çelik başucu masasını, hastayı günlerdir üstünde taşıyan soğuk demir karyolayı; sessizliği, sessizliği, her şeyi siliyor. Sessizlik gittikçe daha uzak şimdi. O

damarın atışı ise yakın. Her an daha yakın. Daha da yaklaşacak. Bir ağma anında bu denli yakın olan bundan sonra çok daha yakın olacak.

Kardeşinin bileğini bıraktı. Yalnız onu.

«Adalet Ağaoğlu ikinci öykü kitabı Sessizliğin flk Sesi ile, kendi öykücülüğüne bir aşı yapmış görünüyor. Yüksek Gerilim’de yer alan dokuz öyküsü, birbirlerinden ayrı kuruluşları ve değişik dü-zemlerde (doz) yoğunlaştırılmış ironik-yergici, eleştirel, düşünsel öğeleriyle okura Ağaoğlu’nun öykücülüğünü çözümlemekte dokuz anahtar vermekteydi. Sessizliğin tlk Sesi; bir bölümüyle önceki öykülerin tanıdık seslerini sürdürmekte, bir bölümüyle ise, sözünü ettiğim aşının tuttuğunu muştulayan renklerle zenginleşmektedir. Yüksek Gerilim'deki; sözgelimi, sağlam düşünsel temeliyle ya-zınsallığı kaynaştıran bir «Duvar Öyküsü»nü, «Sen de Sor», «Bileyici», «Gün üç Dakika» gibi toplumsal sorunları olduğu kadar yazın sorunlarını da incelemiş, başarılı bir öykücüyü —haber vermekle kalmayıp— ‘tescil' eden öyküleri yayımladıklarında çok sevmiş, toplumsal gerçekçiliğin ayak altında dolaştığı yazın ortamımızda, bu tavrı hakkı olan yere yüceltmekle, kendi değerlerine ek olarak bir hizmet de gördüklerine inanmıştım. Bununla birlikte, ne olduğunu kendim de bilemediğim için açıktan açığa söyleyemediğim bir beklentim vardı Adalet Ağaoğlu’nun öykücülüğünden. Bir şey! Başka, fazla bir şey! Bunun ne olduğunu, Sessizliğin tlk Sesi’ni okuyasıya bulabilmiş değildim. O beklediğimi yazmakla Ağaoğlu kendi buldurmuş oldu bana —kafamı değil — edebiyat katındaki yüreğimi kurcalayanın ne olduğunu. Bunu kitabının ikinci bölümündeki altı öykü ile yaptı.

Birinci bölümde yer alan ilk altı öykünün hiç değilse dördünü özellikle söz konusu edecek değilim. Yazarın yer yer sivrilen, hırçınlaşan eleştirel tavrı —eleştirilerin haklılığına, doğruluğuna diyecek sözüm olmamakla birlikte — bana, kendimde de sık sık yakaladığım bir yargılayıcılığı, dinlendirilmemiş öfkelerimi, zaman zaman kaçınamadığım bir ‘küskün-hırçın aydın’ yaklaşımını anımsattığından mıdır bilmem, ‘misyon’ öyküleri gibi geldi. Yine de ilk bölümden, «Sen Ey Kutsal Işık» ile «Bi Sevmekten... Bi Ölüm-den...»i ayrı bir yere koymak isterim. «Sen Ey Kutsal Işık», yazarının ironideki başarı düzeyini bir kez daha yükseklere çıkarıyor. Ölmeye Yatmak’ı okuyanlar «Sen Ey Kutsal Işık»taki Büyük Kumandan

heykeliyle, heykelin ıışklandırılması konularını rahatça, söz konusu romandaki «Artık Savaş Bitti Ey Şen Arkadaş!» başlıklı bölüme (s. 231-244) bağlayabileceklerdir. (...)

Birinci bölümün dikkati çeken bir öyküsü de, «Bi Sevmekten... Bi Ölümden.» Bu da, Yüksek Gerilim'in, aynı adı taşıyan ilk öyküsünün devamı. Çiçek ailesinin bireylerinin, Hasan'ın ölümünden ve Kadir'in tutuklanmasından sonraki düşünce, duygu ve ilişkileri anlatılıyor. Yüksek Gerilim'i bütünlüyor. İkisi birlikte tek bir uzun öykii. oluşturuyorlar. (...) İkinci bölümde iyiden iyiye kendini du-yuracek olan sevgi, sevecenlik, sıcak ilişki motifleri, Ağaoğlu'nun öykücülüğüne ilk kez bu öyküyle giriyor.

İkinci böiü.mde yeni bir Ağaoğiu ile kar?ı karşıyayız artık. «Hüzzam Mavisi», «En Kısa Öykü" diye ikinci bir ad da taşıyor. Gerçekten de çok kısa, daha uzun olamayacak kadar kısa bir öykü. Kimi ressamın fırça vuruşları, 'tu~eleri' belli olur tuvalinde. Bu tuşelerin tadıyla yazılmış «Hüzzam Mavisi» işte. Okurken Nazım Hikmst'in, ölümünden iki yıl önce yazmış olduğu «Otobiyografi» şiirini ansıttı bana. Kahır değil, hüzün. 'Hüzzam' yani.

Bu bölümün son iki öyküsü de yine Güncr'i, Güner'lc Adalet'i anlatıyor. Özellikle «Sessizliğin ilk Sesi» çok gü.zel bir öykü. Bir kaçınılmaz ölümün döşeği, bu döşeğin başucunda çocukluğu. gençliği —çocukiuğun, gençliğin, ölü adayıyla anlam kazanan anıları' na— gidiş gelişler, kusursuz bir kuruluş ve esirgenmemiş bir duygusal yükleme ile öykülenmiş. Karpuzun büyüme sesi, nabız atışının sesi dirimin sesleri olarak; sessizliği tekdüze sesleriyle somutlaştıran bir baba evinin ve ölüme alışkın, dirimden boşaltılmış bir hastanenin sessizliğine ayak diriyorlar bu öyküde. Ölümü dirime bağlıyorlar.

«Kulak Tıkaçları» da ses motifini öne çıkaran bir öykü. (...) insanı çevreleyen seslerin boğuculuğunu, katlanılmazlığını kabul eden, ama kulak tıkaçlarının —yazıklana hayıflana da olsa— mutlaka atılması gerektiğini aynı insancılıkla kabul ettiren bu öykünün de kitabın başarılı öykülerinden biri olduğunu düşünüyorum.

“Akşamüstü » ve «H», (özellikle • H ») adlı öyküler ise benim bu kitaptaki favorilerim. (...) Adalet Ağaoğlu’nun, yine ilk kez yaptığı, öyküyü şiirselliklere götürüp getirme işi, bayağı çarpıyor insanı, hüzünlerin oralarda bir yerlere sürüklüyor. (...) Evrensel bir sorunun, ‘iz’ sorununun öyküsü diyebiliriz «Akşamüstü» için belki. (...) «H»yı sona bıraktım. Yirminci Yüzyıl, uygarlık, teknoloji, konfor, kolaylık ve «Apollo Il’in serüveni», «İnsanlığın paylaştığı tarihi bir olay», «Coşkular çoğul. Bekleyişler çoğul. Boşluğa fırlamalar, bir yere ayak basmalar, ordan ses vereler çoğul». insanın yalnız, insanın kendini bir modülün içinde hissettiği bir çağ, bir dünya. (...) Kenetlenen kapsüller, modüller dünyasında bir türlü kenetlenemeyen insanlar. (...) Herkesin ola ola bir H’sı olduğuna parmak basarak acıtan, ‘evrensellikse, işte bu’ dedirten, insanın kimsesizleşmesini, kimseleri olmanınsa, bilgisayarları, ay modüllerini, çağdaş uygarlığın her barbarlığını göz kırpmaksızın harcatabilecek, hiçbir şeye değişilmeyecek-bir servet olduğunu gören, gösteren bir öykü «H». Bir tellal! Ağaoğlu’nun sessizliğin sesini yükselten ilk sesini duyduk duymadık demeyin.”

(Füsün Altıok: Sessizlikten Ses Geliyor.

Türk Dili Dergisi, s. 322, 1 Tennunuz 1973.)

«Adalet Ağaoğlu’nun ikinci öykü kitabı Sessizliğin tlk Sesi, i'nceki öykülerinin süreği olmaktan çok, kişilerinin düşünce vc ıl'i.vgu yoğunluğunu, inceliklerini, açmazlarını, çelişkilerini, birey-s l hesaplaşmalarını perçinleyen nitelikte. Yüksek Gerilim’deki öykülerinde, tiplemeye yönelen öykücülerin tersine, öykünün gelc-ıı kscl kalıplarını kıran Ağaoğlu, Sessizliğin Ük Scsi’ndski öykü-1 ■ rinde de kişilerinin edim ve durumlarını öne çıkaran yöntemini Miırduri.ip geliştiriyor. Adalet Ağaoğlu’nun gerçekliğe bakı:ı açısı, lı filerinin eylem ve durumlarını, maddi temellerini gözeterek yan-ı.ılnı asıyla oluşuyor. Gerçekçiliğini de bu sağlıklı bakış açısı belirliyor. Dahası, tasarıyla olu;an şematik yönsemeyle değil, insanların lıvır, eylem ve durumlarını kavrayarak yansıtmakla oluşuyor.

Adalet Ağaoğlu’nun geleneksel öykü kalıplarını kırdığını belirtmiştim. önu diğcr öykücülerden ayıran en önemli özellik ‘tip ı;i/.<'n' öykücülük anlayışım terketmiş olması. Gerçekçilik eğilimini İnsilerin eylemleri

içerisinde araması. Ağaoğlu'nun ana yönsemesi l ılı yönde olunca, öykülerinde öz-biçim birlikteliği de çok boyutlu l{(>li!ime izliyor. (...)

(...) Kısaca, Adalet Ağaoğlu'nun öyküleri, bireysel davranışları toplumsal nedenselliği içinde açıklayıp irdeleyen, tuğlaları sağlam öyküler. Özde-biçimde yeni birleşimlere yönelmekle öykücülüğümüzü tek boyutluluktan çıkarma uğra<:ı veren bir yazar Ağaoğlu. (...)

(Ahmet Ada: Sessizliğin İlk Sesi'nde İçerik.

Felsefe Dergisi, s. 4, 1978.)

«(...) Yüksek Gerilim adlı öyküler kitabında ulaştığı çizgiy! de aşıyor Ağaoğlu. Ve gene Yüksek Gerilim'de olduğu gibi bir bankasının tekrarı olmamak, bir başkasını kopyalamamak becerisiyle, yine 'kendi' gerçekliğini yaratarak, kendi 'tek'liğini sağlamlaştırarak. (...)

Sessizliğin İlk Sesi'ni okuduktan sonra, şöyle bir tartıya vurup aynı yazarın öteki yapıtlarıyla karşılaştırdığımızda, öncekilerin başarısını görmenin yanında, gerek öz, gerekse biçim yönünden daha yetkinleşmiş bir Adalet Ağaoğlu göreceğiz karşımızda. Kurgulama, dil ve anlatım ve bütün bunların ustalığı yanında sona derece güçlü bir biçimcilik. O, bu yapıtında da yeni arayışlardan olasıya karlı bir derleyicidir. Toplumdan, doğadan ve kendi duygusal ve düşünsel evreninden özümledikleriyle. (...)

(...) Sanatçı sorumluluğunun tam bilinciyle, o sevilesi üstün hiçim özgünlüğüyle, her yeni yapıtında cesaretli yenileşmeciliğiyle v: evet salt 'kendi tınısı'yla bir başka ses, bir başka tad oluşturma, i Iginc; bir üretme başarısı Adalet Ağaoğlu'nu içtenlikle anlamaya ('.'ılışmamızın kanıtları oluyor. (...)»

(Celâl Özcan: Sessizliğin î'k Sı:si'nds Adalet Ağacğlu Gerçekliğine özetli Bakış Felsefe Dergisi, s. 4, 1078)

«Adalet Ağaoğlu'nun son hikâye kitabı Sessizliğin İlk Sesi, hikâyemiz ve toplum sorunlarımız üzerinde düşünmeye bir çağrı olarak nitelendirilebilir. Gerçi yalnız toplum sorumlarımız deyimiyle bu düşünce kapsamının

sınırlarını daraltmak istemem. İnsanın genel sorunlarına açılan bir zenginlik ve çeşitlilik taşıyor bu ürünler.

Ağaoğlu’nda Yüksek Gerilim adlı hikaye kitabından bu yana ilgi çekici bir yazıcılık özelliği saptanabilir. Hikayenin biçimsel yapısı ile hikayenin kişisi ve bu iki öğeyi bezeyen, belirleyen sorun âdeta bir burma sütun gibi yükselir. Aradaki organik bütünlük okura sağlam bir edebiyat yapısıyla karşı karşıya olduğunu muştular.

Ağaoğlu’nun sahte değerlere, yanlış, kalıplaşmış, kemikleşmiş insan tanımlarına karşı savaş açtığını Sessizliğin İlk Sesi tartışmasız bir biçimde ortaya koyuyor. Tartışmaya yanaşmadığımız, hep tabu saydığımız bizle sarmaş dolaş yaşayan engelleri, toplumun di-kenleşmiş pürüzlerini sıralıyor. (...)

(...) Bir yazarın diğerlerinden ayrımı —her zaman yinelemeye çalışmışızdır — ayrıntıda var oluyor. Ağaoğlu, ayrıntının hikâyesini yazmaktaki ustalığını »Sessizliğin İlk Sesi»nde vurguluyor. (...)

(...) Eleştiri, beraberinde ince alayı, ironiye getirir. Ağaoğlu’ nun anlatı sanatındaki belirginliğinin saptanması gereken niteliklerinden biri de budur;: (...) ”

(Doğan Ihzlan: Ayrıntının Hikayesi. Cumhu-- riyet, 7 Eylül 1978.)

«Sessizliğin ttk Sesi’nde, Adalet Ağaoğlu’nun 1975-76 ve 1977 yıllarında yazdığı hikâyeleri buluyoruz. Ağaoğlu bu hikâyelerinde, günceli yazmakla birlikte güncelin tuzağına düşmemiş olmanın güzel örneklerini veriyordu.»

. (Mehmet H. Doğan: 78 Hikaye-Roman. Milliyet

Sanat Dergisi, s. 304, 1 Ocak 1979.)

«Hikâye alanında Adalet Ağaoğlu’nun Sessizliğin tık Sesi, 78 yılı edebiyatında önerrili bir yer tutuyor. Bu eseriyle Ağaoğlu’nun önceki eserlerini aştığını söyleyebiliriz.» ■

(Behçet Necatigil: 1978’de Sanat ve Edebiyat. Aydınlık, .3 Ocak 1979.)